

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนก้อยโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกร

ตัวคนและสังคมคนในธุรกิจทุ่งกุลารำ

ณรงค์ บุญสายบัว

ตัวหน้าโครงการ

ตัวหน้าโครงการ

นักวิจัยหลัก
ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง
สุภา ไยเมือง
ผศ.ดร.บัณฑูร แก้วส่อง

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

ตัวตนและสังคมคนในธุรกิจกังกลาดำ

ผู้วิจัย

ณรงค์ บุญสววยขวัญ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

ธันวาคม 2546

ห้องสมุด

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน “โครงการการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ประกอบด้วยการศึกษาสถานภาพของคนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการการพัฒนาสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหที่ทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครัวเรือน องค์กรรัฐ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้แง่คิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวดี บุญหลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการการพัฒนาาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปบทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเหมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า “คนจนมักจะถูกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ” ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรวยนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบริวาร ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้ อาตัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรวยนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เหลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริณทลกว้างไกลไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสังขรณ์ว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอารัดเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือโคมฉายที่ส่องให้เห็นคนจนในหีบในซอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

กุ้งกุลาดำ ถือว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญของไทย ธุรกิจกุ้งกุลาดำในฐานะสินค้าส่งออกมีอัตราส่วนแบ่งการตลาดสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก คือประมาณร้อยละ 27.2 ของผลผลิตกุ้งจากการเพาะเลี้ยงทั้งหมดของโลก ดังนั้นอาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำจึงนำมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศและควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่สำหรับผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งกุลาดำกลับประสบปัญหาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิธีการเพาะเลี้ยง การบำบัดน้ำเสีย รวมถึงตลอดถึงภาวะการขาดทุนจากกิจการการเลี้ยงกุ้ง อันเนื่องมาจากปัจจัยอาหารกุ้งราคาแพง ขาดตลาดรองรับ นอกจากนั้นแล้วภาวะตลาดโลกที่มีความผันผวนก็เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ขณะเดียวกันรัฐเองก็มิได้ส่งเสริมหรือให้องค์ความรู้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งแต่ประการใด และนอกจากจะถูกทอดทิ้งให้เผชิญกับความเสี่ยงในตลาดโลกแล้ว เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำยังต้องเผชิญกับการถูกตีตราว่าเป็นผู้ทำลายระบบนิเวศอีกด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงอาชีพคนเลี้ยงกุ้งกุลาดำของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและชุมชนบ้านเนินหนองหงส์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้และนำเงินตราเข้าประเทศ แต่เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งก็ยังประสบกับภาวะความยากจนแผ่ร่นอยู่มากมาย นอกจากนั้นยังต้องการอธิบายให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสภาวะแวดล้อมของโลกที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออก พวกเขาสามารถดำรงตัวตนอยู่ในสังคมภายในชุมชนได้อย่างไร และท้ายที่สุดสวัสดิการ หรือการส่งเสริมจากรัฐเอื้อต่อการดำเนินอาชีพนี้อย่างไร ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า

สำหรับชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและชุมชนบ้านเนินหนองหงส์ อาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำถือเป็นอาชีพที่แปลกแยกจากวิถีการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาของชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมชาว พบว่ามีความพยายามที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อต่อสู้กับกระแสการเลี้ยงกุ้งตามทิศทางนโยบายของรัฐบาลและความต้องการของตลาดโลก แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบรัด ส่งผลให้หลายครัวเรือนหันมาประกอบอาชีพนี้ แม้ว่าหลายครัวเรือนจะคัดค้านแต่ก็ไม่สามารถต่อต้านได้ เนื่องจากน้ำเค็มที่ปล่อยจากบ่อเลี้ยงกุ้งทำให้ไม่มีน้ำจืดสำหรับการทำนา แต่ก็มิใช่ว่าทุกครอบครัวจะสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งได้ และครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ก็มีมิใช่ว่าจะหลีกเลี่ยงจากสภาพความยากจนได้ เนื่องจากมีอุปสรรคที่หลากหลายจากการประกอบอาชีพนี้ **ประการแรก** ชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ตัวอย่างทั้งสองแห่งเป็นชุมชนเกษตรกรชาวนา ก่อนจะเปลี่ยนแปลงอาชีพมาทำนากุ้ง มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับที่ค่อนข้างยากจน (อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของชาวนาไทย) ดังนั้นจึงขาดแคลนทุนในการประกอบอาชีพ และยังขาดอุปนิสัยในเชิงประกอบการทางธุรกิจ **ประการที่สอง** ขาดทักษะความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในเรื่องระดับความเค็มของน้ำ ขนาดบ่อที่เหมาะสม ความรู้เรื่องโรคกุ้ง การแก้ปัญหาเหล่านี้เป็นไปตามโฆษณาของผลิตภัณฑ์ต่างๆมากกว่าที่จะเกิดจากประสบการณ์และภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง นอกจากนั้นชาวบ้านยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการใช้ยา การให้อาหารกุ้ง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยในการชีวิตคุณภาพของกุ้งที่สำคัญ **ประการที่สาม** การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ ข้อมูลเกี่ยวกับการตลาดและช่องทางในการเข้าถึงตลาด

รวมถึงช่องทางในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนด้วย *ประการสุดท้าย* เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเอง เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติด การพนันเลี้ยวไกชน และการยึดติดกับวิถีชีวิตที่เน้นการบริโภค ส่งผลให้รายได้ไม่พอจุนเจือกับรายจ่าย

ในขณะที่สวัสดิการจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร หรือแม้กระทั่งกองทุนหมู่บ้าน ก็ยังไม่สามารถเข้าไปแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นได้ สภาพการณ์เช่นนี้เกิดจากเงื่อนไขการค้าเสรีที่รัฐบาลไทยไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงและให้การช่วยเหลือแก่เกษตรกรเลี้ยวกุ้งภายในประเทศได้ ยังผลให้เกษตรกรเลี้ยวกุ้งถูกลดค่าค่อยๆ ล้มลงรายแล้วรายเล่า ดังนั้นอย่างน้อยสวัสดิการจากภาครัฐก็คือ การให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องความรู้ในการเลี้ยงกุ้งและช่องทางตลาดสำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและปัญหาการศึกษา

1

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

5

1.3 วิธีวิทยาการศึกษา

5

บทที่ 2 ผลการศึกษา : คนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ บ้านเนินหนองหงส์

2.1 บ้านเนินหนองหงส์

7

2.2 กรณีศึกษา : คนในธุรกิจการเลี้ยงกุ้ง

25

2.3 สวัสดิการของบ้านเนินหนองหงส์และครัวเรือน

34

บทที่ 3 บทสรุป

37

บรรณานุกรม

47

ภาคผนวก

49

ภาคผนวก 1

50

ภาคผนวก 2

52

ภาคผนวก 3

54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและปัญหาการศึกษา

"..โครงการกึ่งกู้ชาติ วงเงิน 20,100 ล้านบาท ที่กรมประมงเสนอให้มีการดำเนินการโดยโครงการชลประทานน้ำเค็ม ต้องเดินหน้าต่อไป เพราะช่วยบำบัดน้ำเสีย.....จะสามารถเพิ่มผลผลิตกุ้งเพิ่มสูงขึ้นเป็น 600,000 ตัน หรือเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ทำรายได้ประมาณ 200,000 ล้านบาทต่อปี....."¹

นัยยะจากข้อความข้างต้นเป็นคำกล่าว ที่แสดงให้เห็นถึงพลังทางเศรษฐกิจของกิจการการเลี้ยงกุ้ง และความพยายามของฝ่ายรัฐที่จะส่งเสริมอาชีพนี้² โดยเฉพาะหากพินิจในเชิงเศรษฐกิจกระแสหลักกับกุ้งกุลาดำแล้วพบจากตัวเลขว่าผลผลิตกุ้งกุลาดำในตลาดโลกที่เป็นสินค้าส่งออกไปจากประเทศไทยนั้นอัตราส่วนแบ่งการตลาดสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก หรือประมาณร้อยละ 27.7 ของผลผลิตกุ้งจากการเพาะเลี้ยงทั้งหมดของโลก³ ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันไทยสามารถผลิตกุ้งกุลาดำได้เฉลี่ยประมาณ 200,000 – 250,000 ตัน /ปี ทำรายได้เข้าประเทศสูงชันทุกปีหรือหากพิจารณาจากตัวเลขปริมาณและมูลค่าการส่งออกพบว่าสามารถสร้างมูลค่าการส่งออก จาก 33,613.90 ล้านบาท ใน พ.ศ.2534 เป็น 62,784.75 ล้านบาท ใน พ.ศ.2537 ส่วนใน พ.ศ.2541 มีมูลค่าสูงถึง 95,783.40 ล้านบาท⁴ เป็นรายได้ที่เข้าสู่ประเทศสูงเป็นอันดับสาม⁵ หรือหากพินิจในเชิงปริมาณการส่งออกพบว่ามีอัตราสูงชันจาก 159,528.44 เมตริกตัน เป็น 249,927.68 เมตริกตันและ 248,401.81 เมตริกตัน ใน พ.ศ. 2534 , 2537 และ 2541 ตามลำดับ โดยใน

¹ การสัมภาษณ์ของนายธำรงค์ ประกอบบุญ อบต.กรมประมง ให้สัมภาษณ์เมื่อ 18 กันยายน 2544 อ้างในหนังสือพิมพ์มติชน รายวัน วันที่ 20 กันยายน 2544 , ซึ่งในขณะนั้นสังคมกำลังถกเถียงและยอมรับว่าการเลี้ยงกุ้ง เป็นช่องทางนำเงินตราต่างประเทศที่ทำรายได้สูงสุดและต่อเนื่องมาตลอดในสถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจ และกำลังถกเถียงเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่น้ำจืดว่าเหมาะสมหรือไม่

² งานวิจัยนี้ไม่ได้เน้นการให้ความเห็นถึงความคิดที่ขัดแย้งเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกับปัญหาต่างๆ

³ ปี พ.ศ.2540 ผลผลิตกุ้งของโลก รวม 710,000 เมตริกตัน ไทยมีสัดส่วนการผลิตประมาณร้อยละ 23.9 รองลงไป คือเอกวาดอร์ ร้อยละ 18.3 และอินโดนีเซีย ร้อยละ 15.5 จีน ร้อยละ 9.9 และอินเดีย ร้อยละ 8.4

⁴ จังหวัดนครศรีธรรมราช ,หอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช. ทำเทียบเรือประมงนครศรีธรรมราช อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. เอกสารแสดงความพร้อมการจัดตั้งตลาดกลางกุ้งกุลาดำ , แห่งที่ 2. 2542. หน้า 15-16 และ ปรับจากกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

⁵ รองจาก ข้าวและยางพารา

พ.ศ.2541⁶ แม้จะไม่สูงกว่าปี 2537 แต่ก็ยังคงครองอันดับความเป็นเจ้าของตลาดกุ้งอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลเหล่านี้ จะพบว่าการเลี้ยงกุ้งกุลาดำจึงเกี่ยวข้องกับเกษตรกรหรือนักธุรกิจการเลี้ยงกุ้งจำนวนมาก กุ้งกุลาดำจึงเป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจที่ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายธุรกิจ และเกษตรกร ปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนท่ามกลางพลังในตลาดโลก ดังกล่าวแล้ว ที่ต้องเกี่ยวข้องกับเทคนิค กลวิธีการค้า กลไกของตลาดเสรีและมาตรการคุ้มครองสินค้า และความปลอดภัยของผู้บริโภค

แน่นอนว่าข้อมูลเหล่านี้เป็นเงื่อนไขหรือบริบทในระดับนานาชาติที่ส่งผลต่อการผลิตกุ้งกุลาดำภายในประเทศอย่างเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น พื้นที่จังหวัดที่ติดต่อกับทะเลและใกล้เคียงจึงพื้นที่เป้าหมายของการผลิตกุ้งกุลาดำของการลงทุนจากภาคเอกชน เพื่อเร่งตอบสนองการบริโภคของตลาดโลก เช่นเดียวกับภาครัฐก็ยับยั้งหรือเริ่มขับเคลื่อน จากข้อมูลพบว่าพื้นที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำใน พ.ศ.2539 มีการเลี้ยงกุ้งใน 25 จังหวัด รวมพื้นที่ 454,148 ไร่⁷ ได้ผลผลิตกุ้งกุลาดำ 235,035 ตัน โดยสูงขึ้นตามลำดับ กล่าวสำหรับข้อมูลจำนวนพื้นที่การผลิตกุ้งกุลาดำเชิงเปรียบเทียบ พบว่า จังหวัดนครศรีธรรมราชมีความเป็นหนึ่งในการผลิตจำนวนสูงสุด ข้อมูล พ.ศ.2541 พบว่าจังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ผลิตกุ้งกุลาดำสูงสุด 65,317.40 ไร่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 42,811.50 ไร่ และสงขลา 12,416 ไร่ โดยมีผลผลิต 45,514,078 ตัน 24,604.27 ตัน และ 18,625 ตัน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดสงขลา⁸ ตามลำดับ ส่วนเฉพาะการเลี้ยงกุ้งในจังหวัดนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะในอำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่ ซึ่งเป็นการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนา นอกจากนี้มีนอกพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในอำเภอเมือง อำเภอท่าศาลา อำเภอสิชลและอำเภอขนอม จากข้อมูลสำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. 2541 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเลี้ยงกุ้งทะเลในจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2541

อำเภอ	ราย	ไร่	ผลผลิต (ตัน)
ปากพนัง	1,999	11,017.00	12,118.70
หัวไทร	1,563	9,524.70	11,429.64
เชียรใหญ่	1,055	9,021.00	8,118.90
เมือง	626	27,003.00	4,050.45
ท่าศาลา	313	4,461.90	4,908.09
สิชล	142	1,293.80	1,293.80
ขนอม	198	2,996.00	3,595.20

ที่มา :สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2541

⁶ กรมเศรษฐกิจ การพาณิชย์, อ้างในจังหวัดนครศรีธรรมราช ,หอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช,อ้างแล้ว 2542. หน้า 15-16

⁷ เป็นข้อมูลการผลิตสัตว์น้ำทั้งหมด

⁸ กรมเศรษฐกิจ การพาณิชย์, อ้างในจังหวัดนครศรีธรรมราช ,หอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช,อ้างแล้ว 2542. หน้า 8

พบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง⁹ มีทั้งพื้นที่และจำนวนผู้เลี้ยงและปริมาณผลผลิตสูงที่สุดทำให้ผู้คนที่มีความผูกพันกับผลผลิตกุ้งกุลาดำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการสำรวจข้อมูลของหน่วยงานราชการพบข้อมูลเชิงเปรียบเทียบว่ารายได้และการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่ปรับตนเองมาเลี้ยงกุ้งมีรายได้สูงกว่าคนในกลุ่มอาชีพอื่น ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายได้ต่อคนต่อวันของกลุ่มคนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง พ.ศ.2536

กลุ่มในแต่ละอาชีพ	รายได้ : วัน (บาท)	หมายเหตุ
กลุ่มคนในชุมชนเมือง	37.52	
กลุ่มคนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ	202.52	
กลุ่มคนจับปลาเหนือ ปตร.	31.41	
กลุ่มจับปลาท้าย ปตร.	57.75	
กลุ่มคนจับปลาน้ำกร่อยเหนือ ปตร.	40.02	
กลุ่มจับปลาน้ำกร่อยท้าย ปตร.	76.42	
กลุ่มเกษตรกรทั่วไปในเขตชลประทาน	24.70	
กลุ่มเกษตรกรทั่วไปนอกเขตชลประทาน	24.49	

ที่มา : กรมประมง อ่างใน บริษัทไทยคอนซัลแตนท์ เอ็นจิเนียริง จำกัด.2545, หน้า 1-15

ถ้าหากพิจารณาจากข้อมูลการผลิตกุ้งกุลาดำทั้งหมด ในระดับมหภาคและระดับจุลภาคหมายถึงในเขตพื้นที่เฉพาะแล้ว พบว่ากุ้งกุลาดำเป็นผลผลิตที่มีความหมายต่อตัวเลขทางเศรษฐกิจทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด ดังนั้น อาชีพนี้จึงน่าจะมีความสำคัญ และสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับการดูแลจากรัฐในฐานะที่เป็นอาชีพหรือแหล่งการผลิตที่ทำให้ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจสูง แต่อาจจะตรงกันข้าม ตัวชี้วัดจาก "โครงการกุ้งกู่ชาติ" ดังที่อธิบดีกรมประมงได้หยิบยกประเด็นขึ้นมาใน พ.ศ.2544 ไม่สามารถเดินหรือดำเนินงานปฏิบัติตามนโยบาย (Implementation) ได้ เช่นเดียวกับในระดับพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช การเลี้ยงกุ้งกุลาดำประสบปัญหามากมาย เป็นต้นว่า เกษตรกรจำนวนไม่น้อยยังเลี้ยงไม่เป็นระบบ การบำบัดน้ำเสียไม่มีประสิทธิภาพ จึงเกิดความเสียหาย และผลการเลี้ยงกุ้งขาดทุนมากมาย ประกอบกับการขึ้นราคาอาหารที่ใช้เลี้ยง และผู้เลี้ยงไม่ศึกษาตลาด¹⁰ เช่นเดียวกับมีการมองภาคของรัฐเกี่ยวกับกุ้งกุลาดำว่าเป็นเงื่อนไขในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชายเลน และสร้างมลพิษ

⁹ พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มี 2 ความหมาย ได้แก่ ความหมายแรก เป็นความหมายของชาวบ้าน ได้แก่ พื้นที่ของอำเภออำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอชะอวด, ส่วนความหมายที่สอง เป็นความหมายของพื้นที่การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอต่างๆและบางส่วนของจังหวัดสงขลาและพัทลุง ด้วย

¹⁰ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช. 2539. หน้า 104-105

ทางน้ำ ส่งผลต่ออาชีพเกษตรกรรม¹¹ ไม่มีตลาดรับซื้อกุ้ง หรือมีเพียงตลาดกลาง แห่งเดียวที่ มหาชัย สมุทรสาคร ซึ่งไม่สามารถรองรับปริมาณกุ้งได้ในบางวัน¹² ในขณะที่ผู้ผลิตหรือเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง กูลาดำในนามชมรมผู้เลี้ยงกุ้งกูลาดำลุ่มน้ำปากพนังที่ชุมนุมประท้วงเกี่ยวกับราคาตกต่ำเมื่อ พฤศจิกายน 2544 ที่ตลาดกลางปากพนัง และเอกสารและแถลงการณ์ระบุว่า เป็นปัญหาด้านทุนการผลิตแพง โรค ระบาด ตลาดและราคากุ้งตกต่ำ การนำเข้ากุ้งจากประเทศเพื่อนบ้านมาตีตรากุ้งไทย¹³ ส่วนบริษัทที่ ปรีกษารายงานว่า เนื่องจากเกษตรกรเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนาต้องให้เงินลงทุนสูง เกษตรกรต้องกู้หนี้ยืมสิน ทำให้เกิดภาวะบังคับให้เร่งผลิตที่สามารถทำรายได้ให้มากที่สุดเพื่อชำระหนี้ให้รวดเร็ว โดย ไม่คำนึงถึงผลกระทบและความเดือดร้อนในระยะยาว โดยเฉพาะ สร้างความเดือดร้อนแก่พื้นที่นา ข้าว แหล่งน้ำและคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ การแพร่กระจายของดินเค็ม ระบบการควบคุม และจัดการที่ดี¹⁴ จากการอรรถาธิบายเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกูลาดำเหล่านั้น มีการสร้าง "ปฏิบัติการทางวาท กรรม" ระหว่างรัฐกับชาวบ้านหรือผู้เลี้ยงกุ้ง ที่บางหน่วยงานกำลังส่งเสริมท่ามกลางการอ้างถึงเหตุผลต่างๆ เป็นต้นว่าระบบนิเวศวิทยาบ้าง มารยาทหรือธรรมเนียมของตลาดเสรีบ้าง จึงไม่อาจจะแทรกแซงหรือ ประกันเพื่อสร้างความชอบธรรมระหว่างกัน การอธิบายของราชการจึงมีการพุ่งประเด็นปัญหาในการ พิจารณาไปที่ตัวผู้เลี้ยงกุ้งหรือเกษตรกรหรือนักธุรกิจนากุ้งเป็นเหตุผลหลัก ส่วนปัจจัยภายนอก นั่นคือตลาด โลก และปัจจัยเกี่ยวกับการลงทุนมีบ้าง แต่ไม่มีการกล่าวถึง "รัฐ" ในฐานะบทบาทของการดูแลระบบการ ผลิตและการตลาดเพื่อรับรองและสร้างหลักประกัน ในขณะที่ชาวบ้านหรือผู้เลี้ยงกุ้งกลับอธิบายและวิจารณ์ ว่ามีรัฐรับผิดชอบน้อยแต่ได้ประโยชน์มาก กุ้งกูลาดำจึงเป็นเหมือนธุรกิจหรืออาชีพของเกษตรกรในบริบทของ การค้าเสรีจริงๆ เขาต้องรับความเสี่ยงอย่างเต็มที่

อาชีพนี้ นอกเหนือจะต้องต่อสู้กับภาพลักษณ์แห่งการทำลายหรือถูกอธิบายหรือตีค่าว่าสร้างมลพิษ แล้ว ยังต้องเร่งการต่อสู้กับกระบวนการผลิตที่เสี่ยงและกระบวนการค้าเสรีอย่างรุนแรงด้วย ดังนั้นอาชีพเลี้ยง กุ้งกูลาดำ จึงต้องเป็นอาชีพที่มีผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติที่ดี ซึ่งเป็นคุณลักษณะในอุดมคติ กล่าวคือ ประการที่แรก การเป็นผู้ประกอบการที่ดีที่สุดจึงมีความหมายว่าอาชีพนี้ยังต้องเกี่ยวข้องกับ "การใช้ความรู้ และประสบการณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคมสูง หากเปรียบเทียบกับชาวนาหรือเกษตรกรใน ภาคการผลิตอื่นๆ พบว่าผู้คนที่เข้าสู่อาชีพนี้มักจะเป็นผู้ที่มีโอกาสในสังคมมากกว่าเกษตรกรคนอื่นในสังคม ของเขาเอง นั่น คือ ท่ามกลางอาชีพจะประกอบไปด้วย นายทุนท้องถิ่น นายทุนชาติ คนที่มีความรู้สูงระดับ ปริญญาโท ปริญญาเอก ในเชิงราชการจะประกอบด้วยผู้ที่มีตำแหน่งสูงในเชิงบริหาร และเปี่ยมไปด้วยบารมี

¹¹ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช.2544 . หน้า 81 , ความเห็นเกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อมนั้นสัมพันธ์กับความน่าเชื่อถือของโครงการ สัมมนาเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกูลาดำให้ไปสู่ผลผลิตที่ยั่งยืน โดยคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ,ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีแห่ง ชาติ และศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2544

¹² จังหวัดนครศรีธรรมราช ,หอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช.อ้างแล้ว 2542. หน้า 8

¹³ เอกสารแถลงการณ์ ,ใบปลิว และโครงการเสวนาทางวิชาการ "วิกฤติกุ้งกูลาดำ ทางออกผู้เลี้ยงกุ้งไทยที่ยั่งยืน วันที่ 6 ธันวาคม 2544 ณ ห้องประชุม โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

¹⁴ บริษัทไทยคอนซิลแดนท์ เอ็นจิเนียริง จำกัด.2545, หน้า 1-4,1-5

ประการที่สอง ผู้เลี้ยงต้องลงทุนสูง (ดูรายละเอียดการลงทุนในภาคผนวกที่ 1 และ 2) ดังนั้น ต้องมีฐานะการเงินดีมาก เหล่านี้ คือ ภาพลักษณ์ในอุดมคติ แต่แท้จริงแล้วผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่แถบนี้เป็นเกษตรกรนาข้าวหรือชาวไร่ชาวนาที่ผันตนเองมาเลี้ยงหรือทดลองมาสู่อาชีพนี้ น่าสนใจว่าคุณสมบัติในเชิงอุดมคติเหล่านี้เป็นจริงเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพิจารณาในการเชิงธุรกรรมนี้ท่ามกลางโลกาภิวัตน์ ฐานะของกุ้งกุลาดำเป็นตัวอย่างของการผลผลิตการเกษตรด้านอาหารของไทยส่งออกเป็นอาหารของพลเมืองของโลก แต่ภาพลักษณ์หรือสถานภาพคนเลี้ยงกุ้งทั้งหมดกลับ “ด้อยโอกาส มีฐานะยากจนอย่างเฉียบพลัน” หรือ “รวยกะทันหัน” ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ

งานชิ้นนี้ต้องการอธิบายว่าในอาชีพที่เติบโตและเป็นธุรกิจ ที่นำเงินตราสร้างดัชนีตัวเลขทางเศรษฐศาสตร์ให้กับประเทศไทยและสถานของผู้ประกอบการที่มากเป็น 1 ใน 3 นั้น มีตัวเกษตรกรหรือผู้เลี้ยงกุ้ง เป็นผู้เลี้ยงหรือดำรงตนอยู่ในอาชีพที่มีฐานะยากจนแผ่วเรื้อนอยู่อย่างไร ประกอบด้วยความยากจนในกรณีเลี้ยงกุ้ง ว่าเขามีโอกาสอย่างไร งานชิ้นนี้ต้องการศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบในเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เกี่ยวกับ “ภาพชีวิตเขาในบริบทภายใน” ท่ามกลางบริบทการผลิตเพื่อค้าระดับโลกและผลิตเพื่อการส่งออกที่ทำรายได้ดีเยี่ยมนั้นสถานภาพในสังคมจริงที่ดำรงอยู่เป็นอย่างไร เขาได้รับอะไรเป็นพิเศษจากรัฐ หรือมีสวัสดิการหรือปัจจัยหรือเงื่อนไขจากรัฐที่เอื้อต่อการผลิตของเขาอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตหรือภาพชีวิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็นอย่างไร
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่มีอยู่และข้อเสนอแนะ ในการแก้ไขสวัสดิการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ

1.3 วิธีวิทยาการศึกษา

เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดการศึกษาโดยเน้นประเด็นการศึกษาที่อาชีพ โดยเน้นที่อาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เพียงแต่เพื่อให้มีความรัดกุม และสะดวกต่อการศึกษาก็กำหนดโดยความเป็นชุมชนคนเลี้ยงกุ้งที่อาศัยพื้นที่ที่บ้านเนินหนองหงส์ หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เพราะพื้นที่บ้านนี้เป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เลี้ยงกุ้งกุลาดำเต็มทั้งพื้นที่ มาตั้งแต่ พ.ศ.2531 และมีสภาพเป็นเนินดินที่ล้อมไปด้วยแปลงนาทุ่ง จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่นาข้าวที่สมบูรณ์ เคยผ่านกระบวนการความขัดแย้งทางสังคม เนื่องด้วยน้ำเค็มจากนาุ้งแพร่กระจายไปทำลายนาข้าวมาแล้ว

อย่างรุนแรงใน พ.ศ.2531-2532 และอีกเหตุปัจจัยหนึ่ง คือเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสัมผัสตัวอย่างเลือกมาเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัยมาแล้ว 2 ชิ่น¹⁵ จากนั้นผู้วิจัยทำการเก็บการเก็บข้อมูลโดยแบบมีโครงสร้าง

สำหรับการเก็บข้อมูลครัวเรือนและบุคคลเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง การเก็บข้อมูลด้วยแบบเก็บข้อมูลกึ่งโครงสร้างสำหรับข้อมูลชุมชน กรณีศึกษาปัจเจกบุคคลต่อไปนี้จะเป็นการสัมผัสอย่างแบบเจาะจง โดยพยายามให้ครอบคลุมบุคคลในอาชีพกุ้งกุลาดำมากที่สุด ทั้ง ผู้เลี้ยงกุ้ง ผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้ง ผู้ให้เช่าบ่อกุ้ง ผู้รับจ้างจับกุ้ง คนทำงานอื่น เช่นชายของ ซ่อมเครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น โดยมีทั้งบุคคลที่เป็นคนถิ่นเดิม คนที่ย้ายเข้ามาประกอบกิจการ คนที่ย้ายออกจากบ้านนี้แล้วย้ายกลับเข้ามาหลังมีกิจกรรมกุ้งกุลาดำ

นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ทั้งทางราชการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เป็นเพราะพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ตั้งในโครงการพัฒนาตามโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงมีเอกสารจำนวนมากด้วย ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบพรรณาวิเคราะห์ และสังเคราะห์จากเนื้อหาจากเอกสารต่างๆ เพื่อเสริมระหว่างกันด้วย

¹⁵ งานชิ้นแรก คือวิทยานิพนธ์สังคมวิทยาหมู่บ้านจิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2536 เรื่อง ความขัดแย้งทางสังคมในบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น:กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช , ชิ้นที่สอง คือ งานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาของรัฐ ในระยะแผนพัฒนาที่ 1-8. เป็นงานวิจัยภายใต้เมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุวิทย์ พงษ์ใหญ่ โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2542 และข้อมูลพื้นฐานจะมาจากงานทั้งสองชิ้นนี้ด้วย

บทที่ 2

ผลการศึกษา

คนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ บ้านเนินหนองหงส์

2.1 บ้านเนินหนองหงส์

เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพเป็นดอนหรือเนินดินสูงกลางนาข้าว ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 และบางส่วนของหมู่ที่ 8 ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร เนินนี้ตั้งอยู่ห่างจากริมทะเลอ่าวไทย ประมาณ 1500 เมตร และห่างจาก คลองหัวไทร ประมาณ 1500 เมตร ผู้อาวุโส¹⁶ ของบ้านสันนิฐานว่าชุมชนนี้ตั้งมานานกว่า ประมาณ 200 ปี ลักษณะการเป็นชุมชนหมู่บ้านนั้นเป็นเพราะความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นดอนใกล้แหล่งน้ำ ที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “บาง” ต่าง ๆ ล้อมรอบ และตั้งอยู่ใกล้ทะเลและใกล้นา จึงมีความสมบูรณ์ทั้ง ัญญาหาร สวนผลไม้มะพร้าว ปลาในนาข้าวและปลาทะเล จึงมีความสมบูรณ์ที่เรียกว่ามีพร้อมทั้ง “ปลาบกปลาเล” นอกจากนี้เนินหนองหงส์ยังสะดวกในการคมนาคม มีเส้นทางสำหรับเดินทางสัญจรทางน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสะดวกทั้งการใช้เรือในเส้นทางไปปากพนัง และเส้นทางไปหัวไทรหรือเลยไปสงขลา

เช่นเดียวกับการที่บ้านเนินหนองหงส์ตั้งอยู่ไม่ไกลทะเลนี้เองมีผลกระทบจาก “คลื่นหักหาด”¹⁷ นับ เป็นปัญหาร่วมกันของประชาชนที่นี้และที่ตั้งอยู่รอบเนินหรือบ้านอื่นๆ ในบริเวณนี้ ซึ่งต้องประสบกับน้ำเค็ม จากคลื่นท่วมเข้าสู่นาข้าวเสียหายอยู่เสมอ ชาวบ้านแถบนี้ก็ได้พยายามช่วยเหลือตนเองและร่วมมือกันใน ชุมชนด้วยการขุดดินเป็นคันดินให้เป็นแนวกันน้ำเค็ม จนในที่สุดทางราชการได้ปรับปรุงเป็นทางหลวงแผ่นดินสายปากพนัง-หัวไทร-ระโนด-สงขลา ในปัจจุบัน

จากการสำรวจชุมชนพบว่า บ้านเนินหนองหงส์ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขต การปกครองหมู่ที่ 4 พบว่าประชากรได้มีการตั้งบ้านเรือนใหม่¹⁸ เมื่อมีการสร้างถนนสายใหม่ของ รพช. สาย หลาญวน-ท่าเสริม และเพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ประกอบกับการมีการเปลี่ยนเป็นพื้นที่นาทุ่งในต้น ทศวรรษ 2530 ทำให้กลางๆ เนินจึงมีแต่พื้นที่ว่างเปล่าหรือมีบ้านเกาะ ๆ ที่มีความเสียบ

¹⁶ นางเหนียว จรจันทร์ อายุ 83 ปี , อ้างว่าครอบครัวของยายของท่านมาตั้งหลักแหล่งที่นี้เป็นกลุ่มแรกๆ จึงนำมาคำนวณว่าบ้านนี้ อ้างถึงในณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2536

¹⁷ เมื่อปีใดที่มีคลื่นลมแรงจะเกิดปรากฏการณ์คลื่นขนาดใหญ่พัดเข้าสู่ฝั่งในเดือนพฤศจิกายน - มกราคม ตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2505

¹⁸ แต่เดิมบ้านเรือนจะตั้งอยู่ครอบคลุมทั้งเนิน โดยเฉพาะกลาง ๆ เนิน ขอบ ๆ

2.1.1 ประชากร

จากการเก็บข้อมูลครัวเรือนในเนินหนองหงส์ ในช่วงมีนาคม 2545 พบประชากรบ้านเนินหนองหงส์อาศัยอยู่ทั้งในพื้นที่หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 8 โดยส่วนใหญ่แล้วจะปรากฏว่าบ้านเนินหนองหงส์ส่วนใหญ่ของพื้นที่และจำนวนประชากรอยู่ในการปกครองของหมู่ที่ 4 ดังนั้น ข้อมูลประชากรที่ดำรงอยู่ที่บ้านเนินหนองหงส์ที่เสนอต่อไปนี้เป็นจำนวนของประชากรที่อาศัยอยู่ในการปกครองของหมู่ที่ 4 เท่านั้น กล่าวคือ มีจำนวน 137 หลังคาเรือน ประชากร 564 คน เป็นเพศชาย 277 คน และเพศหญิง 285 คน โดยมีฐานประชากรจำแนกตามอายุ ดังตารางที่ 3

จากตารางนี้ พบว่าผู้มีอายุในวัยแรงงาน หมายถึง อายุตั้งแต่ 18-60 ปี ซึ่งถือว่าเป็นแรงงานที่แท้จริงมีจำนวนมากถึงร้อยละ 62.40 วัยพึ่งพามีจำนวนร้อยละ 37.60 เพียงแต่วัยพึ่งพาเหล่านี้ยังเป็นแรงงานที่แฝงเร้นอยู่ในวันเรียน คือต่ำกว่า 18 ปี และวัยชรา ซึ่งสูงกว่า 60 ปี ที่สามารถเป็นแรงงานหลักและแรงงานเสริมของครัวเรือนได้ ดังนั้นประชากรที่บ้านเนินหนองหงส์ เป็นแรงงานที่มีจำนวนมากพอกับอาชีพใหม่ หรือมีวัยแรงงานที่พร้อมทำงานสมกับเป็นพื้นที่เศรษฐกิจแบบตลาดเต็มรูปแบบ

ส่วนความสัมพันธ์นั้นมีความเป็นญาติซึ่งประกอบไปด้วยตระกูลใหญ่ๆที่มีสมาชิกมาก ได้ตั้งชื่อให้เพื่อความหมายกับบ้านใกล้เคียง คือ ตระกูลเกื้อเพชรแก้ว ตระกูลเพชรแก้วเพชร ตระกูลคงจันทร์ และตระกูลขุนทองจันทร์ และยังเป็นญาติของบ้านใกล้เคียง

ตารางที่ 3 โครงสร้างประชากรบ้านเนินหนองหงส์

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
แรกเกิด - 6	37	6.56
6 - 12	39	6.91
12 - 14	21	3.72
14 - 18	14	2.48
18 - 50	285	50.53
50 - 60	67	11.87
60 ขึ้นไป	101	17.90
รวม	564	100

การย้ายถิ่นของคนที่บ้านเนินหนองหงส์มีอยู่ตลอดตั้งแต่อดีต เพราะความใกล้เคียงกับชุมชนอันเป็นศูนย์กลางการค้าทั้งหัวไทร ปากพนัง นอกจากนี้ยังใกล้เคียงตลาดต่าง ๆ เช่น บ้านกลาง บ้านหลุมพอ ที่สามารถเชื่อมกับบ้านต่าง ๆ ได้สะดวกด้วยการเดินทางทางเรือและมีการติดต่อค้าขายมานาน คนที่นี้ได้เรียนหนังสือกันมากและย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานในเขตต่างๆ เช่น ครัวเรือนของเกื้อเพชรแก้ว มีบุตรธิดา จำนวน 8 คน ย้าย

เกือบหมดหลังจากสำเร็จการศึกษา¹⁹ ครอบครัวเพชรแก้วเพชร ก็เป็นเช่นเดียวกัน²⁰ หรือตระกูลช่วยพั้งที่ออกไปรับราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ²¹ เช่นเดียวกับตระกูลรัตนรัตน์²² , ตระกูลคงจันทร์²³ ดังนั้นการย้ายถิ่นของผู้คนที่นี่ คือ ปรากฏการณ์ของเกษตรกรชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในอดีต เพียงแต่คนที่บ้านเนินหนองหงส์ ค่อนข้างประสบความสำเร็จจากการศึกษา และไปรับราชการ หรือไปดำรงตำแหน่งที่สร้างชื่อเสียงในระดับประเทศหลายคน²⁴ เพียงแต่ในระยะกว่าทศวรรษนี้เองกลับมีคนหนุ่มสาวที่เป็นลูกหลานของผู้คนที่นี่หันย้ายเข้ามาในท่ามกลางธุรกิจหรืออาชีพใหม่ คือ ธุรกิจกึ่งกุลาดำแบบพัฒนา บ้านเนินหนองหงส์และตำบลเกาะเพชรเป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำอาชีพใหม่นี้ ส่งผลให้แรงงานของที่นี่มีมากและมีงานทำอยู่ตลอดเวลา

2.1.2 อาชีพ

อดีตก่อนพ.ศ.2532 บ้านเนินหนองหงส์มี "การทำนา" เป็นอาชีพหลัก พื้นที่การเกษตรมีมากถึง 2,897 ไร่ จึงทำให้เนินหนองหงส์เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอหัวไทรที่รู้จักกันในนาม "ข้าวหัวไทร" ด้วยที่เป็นพื้นที่ลุ่ม การผลิตข้าวที่นี่ได้ผลผลิตค่อนข้างสูง นับว่าเป็นความรุ่งเรือง เพราะพื้นที่มีศักยภาพตลอดมา มะพร้าวได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจและใช้บริโภคอย่างเหลือเฟือที่รองจากข้าว ซึ่งพื้นที่ที่เป็นสวนมะพร้าวมีประมาณ 700 ไร่ มีคำบรรยายของสมาชิก²⁵ให้เห็นภาพของชุมชนในอดีตว่า

"บ้านเนินหนองหงส์จึงเป็นชุมชนหรือบ้านที่ตั้งอยู่อย่างเหมาะสม มีความสมบูรณ์ ทั้งอาหารบออาหารเล มีทุกสิ่งทั้งข้าว ปลานา ปลาเล... นาเปรียบเหมือนหม้อข้าว ในเลเปรียบเหมือนหม้อแกง ในน้ำมีปลาในนามีข้าว มีผักมีหญ้า...คนที่นี่ไม่เคยขาดแคลน "กับข้าว"²⁶

บ้านเนินหนองหงส์ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณนิเวศวิทยาที่เหมาะสม ทั้งใกล้เส้นทางคมนาคม และความสมบูรณ์ของพื้นที่ จึงเป็นแหล่งผลิตข้าว และเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นชุมชนที่สร้างสมวัฒนธรรมข้าวของ

¹⁹ ยังคงมีเพียงรายเดียว คือ นายบำเพ็ญ เกื้อเพชรแก้ว ที่เรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

²⁰ คงมีเฉพาะผู้ใหญ่กำพล เพชรแก้วเพชร

²¹ เป็นต้นว่ารับราชการครูที่โรงเรียนบ้านทวดเหนือ อำเภอเมือง เป็นเลขานุการหรือหน้าห้อง ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขานุการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกา 1 คน

²² ไปรับราชการที่กระทรวงศึกษาธิการ ในตำแหน่งนักบริหารระดับสูงๆ

²³ เช่นมีนายวิชาญ คงจันทร์ ไปทำธุรกิจที่หัวไทร

²⁴ เช่นนายชาญ แก้วชูโต อดีตทนายความชื่อดัง , นายอภัย รัตนรัตน์ ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์พันทิพย์ เกื้อเพชรแก้ว สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นต้น

²⁵ นายอำพล เพชรแก้วเพชร อดีตผู้ใหญ่บ้าน , ช่างถึงในณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2536 . ช้างแล้ว

²⁶ หมายถึงปลาที่ใช้ทำอาหาร เพราะในฤดูทำนามีปลาน้ำจืดชุกชุม ที่นำมาทำอาหารหรือดองเอาไว้ในรูปปลาแห้ง และกะปิปลา เนื่องจากหาได้ง่ายจากนาข้าวของใครก็สามารถทำได้อย่างมีอิสระ ส่วนพอถึงฤดูแล้งก็จะมี "ปลาเล" หมายถึง ปลาจากทะเลซึ่ง "พวกบนเล" หมายถึงคนที่ตั้งบ้านเรือนที่ริมหาดทราย ที่บ้านเกาะเพชรออกเรือนำมาจำหน่ายแถมในราคาย่อมเยาหรือแลกกับข้าว ซึ่งพวกบนเล (ทะเล) จะไม่ค่อยมีนาทำ การแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนและบ้านหรือครัวอื่นกระทำมาแต่โบราณ

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังด้วย การผลิตและการแลกเปลี่ยนซื้อขายข้าวในบริบทของคนที่มีความเป็นสายญาติหรือสัมพันธ์กัน “ข้าว” จึงเป็นอาชีพที่บ่มเพาะวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ และเป็นกลไกสร้างบุคคลให้มีความสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ผ่านข้าว ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2518 ประชาชนที่นี่ได้เริ่มปรับปรุงกระบวนการผลิตเสริมรายได้จากการทำนา และมะพร้าว ด้วยการปรับนาข้าวที่ตั้งใกล้ๆ กับเนินหรือพื้นที่นาข้าวริมบ้านมาทำการ “ยกร่อง” เพื่อปลูกพืชผัก²⁷ โดยเฉพาะการปลูกพริกบนร่อง สามารถส่งไปขายตลาดหัวอิฐ²⁸ เมื่อได้ผล การผลิตพริกบนร่องเริ่มขยายจากไม่กี่ครัวเรือนไปหลายครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีปัญหาเกี่ยวกับราคาและความต้องการของพ่อค้าแม่ค้าจากตลาดหัวอิฐมารับซื้อ ทำให้เพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ส่งผลให้มีการปลูกขยายไปสู่พื้นที่นาข้าวที่รอบๆ เนินไปทั่ว จนพริกที่นี่มีชื่อเสียง²⁹ ในนามพริกไทย “พันธุ์แดงสวาสดี” ทำให้พริกแดงสวาสดีบ้านเนินหนองหงส์เป็นที่เลื่องลือและชนะเลิศการประกวดของจังหวัดถึง 2 ปีซ้อน ในปลายทศวรรษ 2520 พื้นที่นาข้าวริมเนินได้ขยายออกไปเป็นไร่นาสวนผสมมากขึ้นเรื่อยๆ รายได้ของบ้านเนินหนองหงส์จึงมาจากพริกเป็นหลัก เบียดบทบาทของข้าวลงไปพอสมควร จนมีการสรุปว่า “ไม่รู้ว่าระหว่างนาข้าวกับติปสียังใดเป็นอาชีพหลักกันแน่...” เป็นตัวอย่างของบ้านที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนพื้นที่นาไปสู่การยกร่องปลูกพืชผัก ในที่สุดชาวบ้านได้จัดงานฉลองเรียกว่า “วันพริกขู่ออ” เชิญนายเอนก สิทธิประสาท ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชในขณะนั้น มาร่วมพิธีเปิดงาน 2 ปีซ้อน³⁰

อย่างไรก็ตาม พลวัตของการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านเนินหนองหงส์ 1) การทำนาอย่างเดียวเริ่มได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ไม่พอใช้จ่าย 2) เริ่มแรกแต่ละบ้านก็ปลูกพืชผักสวนครัวใกล้บ้าน ซึ่งที่ดินบนเนินที่เป็นที่สูงมีจำกัด ก็ขยายปลูกตามขอบสระน้ำบ้าง ยกร่องเล็ก ๆ ขึ้นปลูกไว้ข้าง ๆ บ้านบ้าง เมื่อเห็นว่าได้ผล ก็มีการเอาอย่างกัน แต่ยังปลูกเพื่อกินในครัวเรือนเป็นหลักเหลือกินก็มีคนมาขอซื้อ หรือนำไปขายที่ตลาดนัดบ้าง 3) พื้นที่เนินหนองหงส์เป็นที่ลุ่ม ระดับน้ำสูง และขังนาน เป็นเหตุหนึ่งทำให้ชาวบ้านต้องคิดวิธีการเพื่อจะสามารถปลูกผักสวนครัวกินได้บ้าง การยกร่องขึ้นเป็นวิธีเดียวที่ทำให้สูงขึ้นได้ 4) เมื่อเห็นว่าการทำได้ผล จากการทำอย่างจริงจัง และเห็นว่าสามารถทำรายได้ให้ครอบครัวได้ เพราะราคาพริกและผลตอบแทนได้สูงกว่าการทำนา เทคนิคยกร่องจึงแพร่หลาย พริกขึ้นมาก็กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับชุมชนนี้มาประมาณ 10 กว่าปี 5) ผู้บริโภคในชุมชนประมงริมฝั่งทะเลใกล้กับเนินหนองหงส์ ซึ่งเป็นชุมชนผู้บริโภคเป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านเนินหนองหงส์คิดผลิตสินค้าเกษตรของกลุ่มผู้บริโภคดังกล่าวด้วย 6) วันนี้เกษตรกรนากุ้งบ้านเนินหนองหงส์มีการถือครองที่ดินทุกครัวเรือน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

²⁷ กลายมาเป็น “เกษตรยกร่อง” เพื่อปลูกพริกหรือที่เรียกว่า “ติปสีย” โดยมีนายฮั่น เหมทานนท์เป็นแกนนำในการเริ่มต้นคราวนั้น โดยมีแรงบันดาลใจว่า เห็นว่าปลูกมะพร้าวบนร่องในสวนให้ผลดีมาก จึงออกมาขุดร่องในนาข้าวริมเนินปลูกผักดูบ้าง จึงได้ผล

²⁸ ตลาดกลางพืชผักของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เป็นศูนย์รวมพืชผักที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้

²⁹ หลังจากนั้นนายสวาสดี เชียดตน ได้กลับมาจากบ้านกรวยที่จังหวัดลำพูน ได้มาร่วมกันพัฒนาคัดเลือกพันธุ์พริกทดลองปลูกจนกลายเป็นพันธุ์ที่ดีเป็นนิยมของพ่อค้าแม่ค้าตลาดหัวอิฐ เพราะสีสวยเป็นแดงเงา เรียกติดปากตามนามผู้พัฒนานาพันธุ์คือ นายสวาสดี ข้างถึงในมงคลบุญสวชวัญ 2536. อ้างแล้ว

³⁰ เป็นงานระดับชุมชนที่เกษตรกรเข้าร่วมกันมากเป็นตัวอย่างงานเกษตรไร่นาสวนผสมในบ้านอื่นๆ ในลุ่มน้ำปากพนังยุคทศวรรษที่ 2530

จำนวนการถือครอง (ไร่)	จำนวน (ครัวเรือน)
1 - 5	29
6 - 10	29
11 - 12	7
13 - 20	30
21 - 50	34
50 ไร่ขึ้นไป	4

ดังนั้น บุคคลที่ไม่มีปัญหา กับการดำรงอยู่อาศัย อย่างไรก็ตาม พลวัตการเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ที่สุดน่าจะมาจากภาวะปัญหาอุปสรรคที่บีบรัดชาวนาเนินหนองหงส์มาตลอด ความเป็นมนุษย์จึงคิดค้นหนทางเพื่อการอยู่รอด

ผลจากการเปลี่ยนแปลง ประการแรก การปลูกพริกขี้หนูกลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชนแห่งนี้ มีการยกทรงปลูกพริกขี้หนูครบครัวละตั้งแต่ 1 ไร่ ถึง 10 ไร่ ประการที่สอง การทำนาลดความสำคัญลง และนับวันจะทำน้อยลงคือ ทำแค่พอกิน ที่ดินนาข้าวส่วนที่เหลือก็ให้เช่าบ้าง และปล่อยให้รกร้าง ประการที่สาม ความเสื่อมโทรมทางระบบนิเวศที่ทวีความรุนแรงขึ้นด้วยอย่างเป็นกระบวนการ คือ ปลูกพริกอย่างเดียวเป็นส่วนใหญ่ ต้องเร่งผลผลิตโดยใช้ปุ๋ยเคมีมาก ดินแน่นและเสื่อมสภาพลงเรื่อยๆ โรคและศัตรูพืชมากขึ้น ใช้จ่ายเคมีมากขึ้น ระบบนิเวศเสียสมดุลมากยิ่งขึ้นหลังจากการทำนาที่ใช้วิธีการแบบข้าๆตลอดมา ประการที่สี่ ชาวนาเนินหนองหงส์มีรายได้ดีขึ้น ทั้งรายได้เสริมและรายได้หลัก จนแยกไม่ออกว่าอะไร คือ แหล่งรายได้หลักและรอง แต่ที่ชัดเจน คือ แหล่งรายได้มาจากหลายแหล่ง ประการที่ห้า เวลาว่าง หรือเวลาทางสังคมตามวัฒนธรรมข้าวเดิมต้องลดลงเพราะต้องใช้เวลากับการดูแลแปลงผักตลอดทั้งปี กล่าวคือ ถ้าเปรียบเทียบการใช้เวลาทำงานในการทำนาอย่างเดียวกับการทำเกษตรยกทรงปลูกพริก พบว่าอาชีพประการหลังนี้มีการใช้เวลามากกว่า

ความรุ่งโรจน์ของกิจการการเพาะปลูกจากที่มีนาข้าวเป็นหลักและเสริมด้วยการยกทรงปลูกผักเมื่อ 2518 ได้ต่อเนื่องจนถึง พ.ศ.2531 อาชีพใหม่ที่เสริมหรือมีลักษณะเป็น “เกษตรอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก” เริ่มเข้ามาในตำบลเกาะเพชร เมื่อประชาชนบางส่วนของบ้านเกาะเพชร(หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6) ได้ทดลองทำนากุ้งจำนวน 13 ราย³¹ นายประเสริฐ เพชรแก้วเพชร เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนในขณะนั้นเป็นผู้บุกเบิกขายแรกๆ ได้ทดลองทำบ่อซีเมนต์ขนาดเล็ก ๆ เพื่อเลี้ยงกุ้งบนที่ดินริมทะเล ปรากฏว่าได้ผล คือ กุ้งโตและได้ราคาดีเหมือนๆ³² จึงได้ทำไร่อย่างงาม ส่งผลให้บุคคลอื่นๆในบ้านเกาะเพชรสนใจมากขึ้น ใน พ.ศ.2532 ชาวบ้านได้เปลี่ยนจากเลี้ยงบ่อซีเมนต์และขนาดเล็กได้ถูกขยายเป็นบ่อดิน เริ่มมีการปรับที่นาและขยายพื้นที่นาข้าวเพื่อการเลี้ยงกุ้ง จากนาข้าวที่อยู่ใกล้ทะเลตามแนวทางหลวงแผ่นดิน เพราะสะดวกกับการตั้งเครื่องสูบน้ำเค็มจากทะเลมาสูบน้ำขึ้น ส่วนบ่อขนาดใหญ่และมีจำนวนบ่อขยายจำนวนมากขึ้น นำไปสู่ปัญหาการทำนากุ้ง

³¹ เป็นการเลียนแบบการเลี้ยงกุ้งที่กำลังเติบโตแถบอำเภอสครีธรรมราชทั้งในอำเภอเมืองและอำเภอปากพนัง

³² ปัจจัยเกี่ยวกับราคาในปั้งกล่าวนั้น กุ้งราคาดีด้วย

กับนาข้าว เพราะ “กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตที่ค่อนข้างปฏิพากษ์กันอย่างสิ้นเชิง” หรือ “การผลิตแบบใหม่ทำลายการผลิตแบบเก่า” อย่างชัดเจน กล่าวคือ น้ำเค็มน้ำเสียจากบ่อกุ้งมีทั้งรั่วซึม แอบถ่ายน้ำเค็ม หรือต้องหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายออกจากบ่อกุ้งตลอดเวลา แต่ทุกบ่อกุ้งไม่ได้เตรียมการสร้างบ่อรองรับน้ำเสีย ทำให้ปัญหาของแหล่งรองรับหรือแหล่งระบายที่ไม่มี วิธีการที่ปฏิบัติ คือถายน้ำเค็มจากบ่อกุ้งลงคูริมนถนน ลำน้ำสาธารณะของชุมชน ขณะเดียวกับที่ที่ปลายปี 2532 ฝนตกหนัก คลื่นแรงหักหาดพื้น ทำให้น้ำเค็มที่ระบายทิ้งในคูคลองสาธารณะเหล่านั้น ผสมกับน้ำฝน น้ำเค็มจากคลื่นซัดเข้ามาใหม่ ไหลบ่าเข้าท่วมนาข้าวของบ้านเนินหนองหงส์และนาข้าวบ้านเนินหนองมน สร้างความเสียหายให้แก่ต้นข้าวที่กำลังตั้งท้องและแปลงพืชผักแบบเกษตรกรรกรอင့်ค่อย ๆ เจาตายในที่สุด ดังนั้น ตั้งแต่ปีฤดูกาลผลิต 2532 เป็นต้นมา ไม่มีนาข้าว ไม่มีพืชผักโดยเฉพาะพริกไทยอีกแล้ว พร้อม กับจำนวนบ่อกุ้งที่เติบโตและรุ่งเรืองขึ้นลงตามสภาพราคาและต้นทุนอาหารกุ้ง ในขณะที่ปริมาณน้ำเค็มจากบ่อกุ้ง ถูกปล่อยออกสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือนาข้าวอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นน้ำเค็มท่วมขัง ในแปลงเหล่านั้นทำให้หยุดการผลิตลงอย่างสิ้นเชิง

ประชาชนในเนินหนองหงส์ได้รวมตัวกันเรียกร้องต่อทางราชการ จนทางราชการได้มีการสำรวจข้อมูลผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำของอำเภอหัวไทร พบว่า จำนวน 1,014 ราย พื้นที่เสียหาย 14,933.75 ไร่ คิดเป็นเงิน 17,920,500 บาท (ไร่ละ 1,200 บาท) เป็นราษฎรหมู่ที่ 4 จำนวน 108 ราย และพื้นที่เสียหาย 1,862 ไร่ มูลค่าเสียหาย 2,212,800 บาท ต่อ 1 ปี และความเสียหายนี้ไม่สามารถทำการผลิตการเพาะปลูกข้าวและพืชผัก หากนับรวมถึง พ.ศ.2544 มูลค่าเสียโอกาสคำนวณจากตัวเลขดังกล่าวประมาณ 30,979,236.00 บาท เพราะทั้งนาข้าวและไร่นาสวนผสมหยุดการผลิตอย่างสิ้นเชิงตั้งแต่นั้นมา เช่นเดียวกับมีการเคลื่อนไหวกเพื่อแก้ไขปัญหาของชาวบ้านหลายครั้ง³³ เช่นเดียวกับมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของราชการหลายครั้งหลายรูปแบบ แต่ผลก็คือ ประชาชนไม่อาจจะทำนาได้ต่อไป ส่งผลหลายประการ เป็นต้นว่า ประการแรก พื้นที่นาข้าวเสียหายซึ่งไม่อาจจะทำนาได้อีกต่อไป 1,802 ไร่ เกษตรกร 110 ครัวเรือนในปี 2533 ปัจจุบันไม่สามารถผลิตข้าวได้เลยทั้ง 2387 ไร่ ประการที่สอง ชาดแคลนน้ำจิตในการอุปโภคบริโภคที่ใช้ในครัวเรือนและน้ำดื่มอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง น้ำจิตจึงต้องซื้อในปัจจุบันราคาน้ำสำหรับดื่มรถละ 300 บาท น้ำสำหรับอาบและใช้ในครัวเรือนคันละ 150 บาท ประการที่สาม เกิดความขัดแย้งทางสังคม (Social conflicts) ระหว่างกลุ่มอาชีพขึ้นมา มีการฟ้องร้องจับกุมผู้ที่ปล่อยน้ำเค็มลงสู่นาข้าว

³³ หมู่ที่ 6 และบางส่วนของหมู่ที่ 4 เข็กสู่นากุ้ง เมื่อ พ.ศ.2533 เขาได้รวมกลุ่มต่อต้านและต่อสู้กับน้ำเค็มอย่างชัดเจน เช่น นายสวัสดิ์ เียดตน ได้รวบรวมพรรคพวกที่มีพื้นที่ติดกันจำนวน 500 ไร่ริมเนินหนองหงส์ ได้รวมกลุ่มกันเป็นสมาชิกจำนวน 37 ราย เพื่อเสนอโครงการสร้างคันดินกั้นน้ำเค็ม ระยะทาง 3000 เมตรด้วยความหวังว่าจะรักษาพื้นที่เนินให้เป็นแหล่งปลูกผักอย่างเช่นที่เคยรุ่งโรจน์มา โดยที่นายสวัสดิ์ เียดตน ได้เป็นเกษตรกรตัวอย่างที่ปฏิสัมพันธ์กับองค์การพัฒนากลุ่มชาติ จึงได้ช่วยเหลือในการเสนอโครงการของงบประมาณ 250,000 บาท จากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา หรือ Local Development Institution = LDI และประสานขอการช่วยเหลือเครื่องจักรกลไปตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่ก็ไม่อาจจะจัดหาและน้ำเค็มที่เพิ่มมากขึ้นตามอัตราความเติบโตของการส่งออกและอัตราความพอใจการผลิตกุ้ง นอกจากนี้ ประชาชนในเนินหนองหงส์ยังหาได้ตลอดไม่ ยังได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อเรียกร้องทั้งยื่นหนังสือส่งจดหมายร้องทุกข์ต่อรัฐบาล การเดินทางไปที่แจ้งต่อนายกรัฐมนตรีและแม่ทัพภาคที่ 4 ผู้ราชการจังหวัดและบุคคลต่างๆ เพื่อให้ช่วยเหลือหลายครั้ง โดยมีผู้ใดได้แก่นายอำพล เพชรแก้วเพชร นายสวัสดิ์ เียดตน นายสมบุญทองปองและอีกหลายๆ คน ในบ้านเนินหนองหงส์

ประการที่สี่ มีการย้ายถิ่นออกไปทำงานหรือหางานทำ ร้อยละ 30.85 ของประชากรที่ยังอาศัยอยู่จริงในครัวเรือน³⁴ โดยทิ้งที่ดินให้น้ำเค็มซึมและท่วมขังทำลายอยู่ที่เนินหนองหงส์หรือย้ายไปเฝ้าผ้าที่กรุงเทพมหานคร แม้กระทั่งย้ายไปทำสวนในพื้นที่ต่างๆ

อย่างไรก็ตาม การปรับตัว ประการสำคัญของประชาชนเนินหนองหงส์ เพื่อเอาตัวรอดและครัวเรือนให้รอดในกระแสการผลักดันตามนโยบายและทิศทางของรัฐบาลไทย คือ การอยู่ในสังคมการเลี้ยงกุ้ง ตามบริบทและนโยบายการพัฒนา ชาวบ้านเนินหนองหงส์ได้ใช้ 2 วิธีการ คือ

ประการแรก พยายามหาทุนและหาโอกาสในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เจกเช่นนักธุรกิจนากุ้งอื่น หรือเป็นไปตามกระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังปี 2533 เป็นต้นมา แนวทางนี้ถือว่าเป็นแนวทางที่เกษตรกร “ต้องหันมาเลี้ยงกุ้งตามสภาพบังคับ” หรือ “เลี้ยงกุ้งเพราะพวกบนเลปล่อยน้ำเค็มลงมา” การเลี้ยงกุ้งตามลักษณะนี้มีได้หมายถึงว่าทุกครัวเรือนจะมีศักยภาพในการเข้าสู่อาชีพนี้ได้เท่ากัน เพราะ 1) มีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนที่นำมาลงทุน ซึ่งนำไปสู่หนี้สินมากมาย³⁵ หนี้เหล่านี้มาจากการทำนากุ้งทั้งสิ้น โดยรวมแล้วข้อมูลสำรวจ มีนาคม 2545 มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้สินจากสถาบันการเงินของรัฐ 40 ครัวเรือน และเป็นหนี้บุคคล 16 ครัวเรือน ดูรายละเอียดจำนวนตัวอย่างบุคคลที่เป็นหนี้สินในตารางที่ 4, และ 2) ข้อจำกัดเรื่องที่ดินหรือที่นาข้าวที่จะนำมาทำบ่อกุ้ง เป็นต้นว่า ไม่มีที่ดิน หรือมีแต่ไม่เหมาะสมไกลจากแหล่งน้ำเค็ม ไกลเส้นทางคมนาคมยากแก่การขนส่งน้ำมัน เครื่องจักรและอาหารกุ้ง ดังนั้น ผู้ที่พยายามปรับการผลิตของตนเองจึงต้องเช่าที่ดินเพื่อทำนากุ้งไร่ละ 5,000 บาท ต่อปี อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรเนินหนองหงส์จะประหยัดต้นทุนในการดูคูน้ำเค็มเข้ามากุ้ง เพราะไม่ต้องลงทุนขุดเจาะถนนหรือลงทุนต่อท่อนำคูน้ำเค็มจากทะเล เพราะการเลี้ยงกุ้งของทุกบ่อหรือทุกรายของเนินหนองหงส์ ได้ดูคูน้ำเค็มที่ถูกปล่อยลงคลองและคูน้ำสาธารณะของหมู่บ้านซึ่งไหลมาตามคูน้ำริมถนนทางหลวง รพช. สายหลาญวน-ท่าเสริม แล้วดูคูน้ำเข้าสู่บ่อที่บริเวณ

³⁴ เช่นกรณีนายสวัสดิ์ เขียวตัน เมื่อรู้สึกว่าการดำเนิการแก้ไขให้ทับครอบครัวและชุมชนไม่ได้ผล ก็ได้ย้ายครอบครัวย้ายออกไปอยู่ที่จังหวัดลำพูน และย้ายกลับมาเฝ้าแปลงทำนาสวนผสมและเก็บเกี่ยวผลประโยชน์เลี้ยงครอบครัวที่บ้านดอนแคตำบลทรายขาว

³⁵ ดูผลแห่งหนี้สินตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงตัวอย่างสภาพหนี้สินและเงินฝากจากการเลี้ยงกุ้ง ใน พ.ศ.2545

รายชื่อ	หนี้ (บาท)	แหล่งกู้ยืม	เงินฝาก / เงินเก็บ(บาท)	หมายเหตุ
นายบุญล บัญชู	100,000	ธกส.	-	
นางอารีย์ หยุ่คงแก้ว	80,000	ธกส.	-	
นายประคอง ขาวช้าง	280,000	ธกส./ นายทุน	-	ดอกเบี้ยร้อยละ 5
นายอำไพ นวลแก้ว	50,000	ร้านขายอาหารกุ้ง	310,000	ดอกเบี้ยร้อยละ 3
นายจรัญ มีเสน	60,000	ธกส.	-	
นายแหว บุญทองใหม่	200,000	ธกส. / นายทุน	300,000	
นายนุ่ม บุญสะอาด	150,000	ธกส.	-	นำมาสร้างบ้านด้วย
นางปรีดา แก้วเจริญ	80,000	ธกส.	-	
นายสงวน ขุนทองจันทร์	100,000	ธกส..	-	
นางนิตยา หนูทอง	150,000	ธกส. /กทม	-	
นางเอี่ยม ขำเกิด	30,000	นายทุน	-	ดอกเบี้ยร้อยละ 5
นายอำนาจ สุขศรีแก้ว	300,000	ธกส. /กทม	-	
นางจรรย์ โพธิ์ถาวร	20,000	กทม.	-	
นายสะอาด หนูทอง	400,000	ธกส. /กทม/นาย ทุน	-	ดอกเบี้ยร้อยละ 5
นางชลธิชา บุญญานพวงศ์	200,000	ญาติให้กู้ไม่มี ดอกเบี้ย	-	
นางเกษร แก้วชูใส	400,000	ธกส.	-	
นายเพิ่ม แก้วหนูนา	30,000	ธกส.	-	
นางวัน เพ็ชรสงฆ์	10,000	นายทุน	-	รักษาพยาบาล ดอก เบี้ยร้อยละ 5
นายกุศล ทองจิม	50,000	ญาติ /ไม่มีดอกเบี้ย	-	
นายจิราพจน์ จรจันทร์	10,000	กทม.		มีบ่อให้เช่า 1 บ่อ /2.5ไร่
นางบุญเรือน นวลทอง	100,000	ธกส.	-	

รายชื่อ	หนี้ (บาท)	แหล่งกู้ยืม	เงินฝาก / เงินเก็บ(บาท)	หมายเหตุ
นางบุญเรือน อ่อนศรีทอง	400,000	นายทุน	-	มีบ่อให้เช่า 8 บ่อ / 28ไร่
นายลำดวน ไช่หุ่น	-	-	50,000	
นางตรุณี ทองเคลื่อน	-	-	30,000	
นางจารีย์ ลินยัง		-	30,000	มีบ่อให้เช่า 3 บ่อ
นายภิรมย์ ขาวทอง	-	-	200,000	มีบ่อให้เช่า 8 บ่อ / 36 ไร่
นายพวน ชัยสุวรรณ	-	-	10,000	
นางระยอง รัตนรัตน์	-	-	20,000	
นายถวิล ศรีมีชัย	-	-	100,000	
นายอำพล เพชรแก้วเพชร	-	-	100,000	

บ้านเนินหนองหงส์ ซึ่งให้ผลดีเช่นเดียวกัน คำว่า “เพื่อนได้ เราก็ได้ เพื่อนตาย เราก็ตาย” เป็นคำกล่าวที่พบได้ทั่วไปของเกษตรกรนาทุ่งที่นี่ หมายความว่า น้ำเค็ม คือ น้ำเสียหรือน้ำที่ระบายออกจากรากผู้คนที่ถูกปล่อยทิ้งเรี่ยราด ทุกคนดูน้ำเหล่านั้นมาเลี้ยงกุ้ง หากผู้เลี้ยงได้กำไรก็ต้องได้กำไรเหมือนกัน กระบวนการเลี้ยงแบบนี้ขอเพียงให้มีน้ำเค็มเท่านั้น เหล่านี้คือกระบวนการเข้าสู่อาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาดำจึงมีอยู่ตลอดเวลา บางก็เข้า บ้างก็ออก หยุดพักหรือย้ายตามเงื่อนไขของกำไรขาดทุน และราคากุ้งหรือราคาอาหาร ดังนั้นใน พ.ศ.2545 ผู้ที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำที่บ้านเนินหนองหงส์ จึงมีจำนวน 100 ครัวเรือน และไม่ค่อยผันแปรในเชิงเปรียบเทียบกับทศวรรษที่ผ่านมา ดังตารางที่ 5 แต่ลักษณะเป็นการเลี้ยงกุ้งรายย่อย คือ มีบ่อกุ้งจำนวนน้อยและขนาดเล็ก โดยที่ส่วนใหญ่ผันมาจากการทำนาข้าว นอกจากนั้นก็มิบุตรหลานที่ย้ายเข้ามาทำกิจการนาทุ่ง พร้อมกับมีบุคคลจากถิ่นอื่นและบุคคลจากภายนอกมาเช่าที่ดินทำบ่อกุ้ง ส่วนการซื้อขายที่ดินมีบ้างแต่ไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 2540 พบว่ามีน้อยเนื่องจากราคาทุ่งเริ่มไม่แน่นอน

ตารางที่ 5 จำนวนเกษตรกรนาทุ่งบ้านเนินหนองหงส์ ตำบลเกาะเพชร พ.ศ.2545

รายชื่อเกษตรกร	บ้านเลขที่ หมู่ที่ 4 หรือ 8	พื้นที่บ่อทุ่งของ ตนเอง (ไร่)	หมายเหตุ
นายบุญล บุญชู	187	15	
นางอารีย์ หยู่คงแก้ว	160	3	
นางบุญเรือน หยู่คงแก้ว	158	3	
นายประคอง ขาวช้าง	112 หมู่ 8	4	
นายอำเภอ นวลแก้ว	116/1 หมู่ 8	3	
นายจรัญ มีเสน	114 หมู่ 8	30	
นายแหว บุญทองใหม่	163/1 หมู่ 8	10	
นายหนุ่ม บุญสะอาด			
นางปรีดา แก้วเจริญ	86	10	
นายสงวน ขุนทองจันทร์	140	3	
นางนิตยา หนูทอง	141 หมู่ 8	2.5	
นางเอี่ยม ขำเกิด	92/1	1	
นายอำนวย สุขศรีแก้ว	90/1	12	
นางจรรย์ โพธิ์ถาวร	82	12	
นายสะอาด หนูทอง	90/2	4	
นายมุก หนูจูด	132/8 หมู่ 8	5	
นางชลธิชา บุญญานพวงศ์	157	21	
นางสุภาพร เพชรเกตุ	159/1	22	
นางเกษร แก้วชูไธ	130/8 หมู่ 8	4.5	
นายเพิ่ม แก้วหนูนา	132/1 หมู่ 8	3	
นางวัน เพ็ชรสงฆ์	139	1.6	
นายกุศล ทองฉิม	157/1	3	
นายจิราพจน์ จรจันทร์	82/2	1.25	ให้เช่า 1 บ่อ
นางบุญเรือน นวลทอง			

รายชื่อเกษตรกร	บ้านเลขที่ หมู่ที่ 4 หรือ 8	พื้นที่บ่อกุ้งของ ตนเอง (ไร่)	หมายเหตุ
นางบุญเรือน อ่อนศรีทอง	90	50	ให้เช่า 8 บ่อ / 28 ไร่
นายลำดวน ไชหุ่่น	163	15	
นางดรุณี ทองเคลื่อน	60	2.5	
นางจารีย์ สิ้นยัง	161	10	ให้เช่า 3 บ่อ
นายภิรมย์ ชาวทอง	74	36	ให้เช่า 8 บ่อ / 36 ไร่
นายพวน ชัยสุวรรณ	161/1	5	
นายเห่ง สิ้นทรัพย์	157	-	
นางระยอง รัตนรัตน์	164	5	
นายแบน รัตนรัตน์	84	7	
นายถวิล ศรีมีชัย	88	15	
นายอำพล เพชรแก้วเพชร	76/1	9	
นายแดง แซ่เฮง	84/1	3	

ประการที่สอง การรับจ้างเลี้ยงกุ้ง ฝึบ่อกุ้ง คัดแยกกุ้งและจับกุ้ง นับค่าเป็นการฝังตัวเข้าไปในธุรกิจบ่อกุ้ง ซึ่งมีอยู่ทั่วไป ซึ่งก็สามารถสร้างรายได้อย่างงดงามเช่นเดียวกัน นางปัทมา นะมน³⁶ อยู่ในครอบครัว 2 คน บอกว่า รับจ้างคัดแยกกุ้งกับแพรับซื้อได้วันละ 180 บาท ไม่เป็นหนี้ดีกว่าเมื่อก่อนตอนรับจ้างเลี้ยงกุ้งจ้างเดือนละ 5,000 บาท ไม่ได้อะไรและต้องรับผิดชอบสูง รูปแบบการจ้างงานหรือกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากธุรกิจกุ้งเริ่มมีบทบาทและเป็นแหล่งรองรับแรงงานของผู้คน โดยเฉพาะ “การคัดแยกและจับกุ้ง” พบว่าเกษตรกรนำกุ้งที่บ้านเนินหนองหงส์ พบว่าเข้าสู่กิจกรรมเหล่านี้บ่อย แต่พบว่ามีจากคนในชุมชนอื่น แต่กิจกรรม “การรับจ้างเลี้ยง และการฝึบ่อกุ้ง” บุคคลที่สามารถเข้าสู่กิจกรรมนี้จะมีลักษณะพิเศษ คือ ต้องคัดจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติกับเจ้าของบ่อกุ้ง เนื่องจากบุคคลที่ถูกมอบหมายให้ฝึบ่อและเลี้ยงกุ้งต้องดูแลทรัพย์สินหรือกุ้งหมายถึงรายได้ของครอบครัวที่ลงทุนด้วยความยาก หากฝึบ่อและเลี้ยงกุ้งไม่ดีไม่ถูกต้องหมายถึงหนี้สินที่ยืมมาลงทุนหรือสินเหนื่อประดาตัวหรือได้รายได้อย่างงามเป็นเดิมพันที่ตามมา นอกจากความเป็นญาติที่มีรายได้เป็นเดือนแล้ว ผู้เลี้ยงกุ้งยังได้ค่าข้าวสารและค่าเงินจากการขายที่เรียกว่า “เปอร์เซ็นต์ยอดขาย” จากเจ้าของบ่อด้วย เพียงแต่ความเครียดหรือการต้องเอาใจใส่มากเหมือนเป็นเจ้าของบ่อ จึงทำให้คนบ้านเนินหนองหงส์ไม่สนใจในกิจกรรมนี้ เพราะต้องรับผิดชอบสูง จึงคิดเสี่ยงด้วยการกู้หนี้

³⁶ ไนณรงค์ บุญสวชัญญ. 2544 อ้างแล้ว

ยืมเงินมาลงทุนเลี้ยงเองดีกว่า เพราะไม่ต้องเป็นลูกน้อง มีความเป็นอิสระ และไม่เกินกว่าสามารถ และเสี่ยงเหมือนกัน และมีที่ดินหรือบ่อทุ่งให้เช่ามากมาย

ประการที่สาม ทำธุรกิจกับกิจการกึ่ง เช่น ให้เช่าที่ดินทำนาทุ่ง การเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ การขายอาหาร น้ำมัน เป็นต้น เป็นอาชีพที่จะไม่เสี่ยง จากข้อมูลในตารางที่ 15 พบว่า นางจรรย์ สิ้นยัง นายภิรมย์ ขาวทอง ต่างก็มีที่บ่อทุ่งให้ผู้อื่นเช่า จะมีรายได้แน่นอนไม่เสี่ยง จึงมีเงินฝาก ส่วนในอดีตพบว่า³⁷ บุคคลที่ให้ผู้อื่นเช่าที่ดินทำบ่อทุ่งก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เช่น นายประสิทธิ์ คงชวย ซึ่งได้ให้เช่าที่ดินทำบ่อทุ่ง 10 ไร่ ได้ค่าเช่าปีละ 50,000 บาท ส่งเสียลูก 5 คน เรียนสบาย ๆ นายอำนาจ สุขศรีแก้ว เป็นทั้งผู้เลี้ยงและให้เช่าที่ดินทำบ่อทุ่ง นายอำพล เพชรแก้วเพชร นายเผ้ว หนูจตุ ได้ค่าเช่าปีละ 10,000 บาท อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่อาชีพทำนาทุ่งและธุรกิจต่อเนื่องอื่นๆ แม้ว่าจะเกิดขึ้นโดยสภาพบังคับแต่ก็ให้ผลตอบแทนเป็นที่พอใจ ทำให้กลุ่มผู้ที่รวมกันคัดค้านหรือต่อสู้เกี่ยวกับนาทุ่งและนาข้าวเมื่อ พ.ศ.2533 - 2535 ต่างก็หยุดเคลื่อนไหวกันหมดทุกคนแล้ว คณะผู้ทำการคัดค้านในวันนี้เป็นทั้งเจ้าของบ่อทุ่งและให้เช่าบ่อทุ่ง เพราะรายได้ที่เข้ามา คนบ้านเนินหนองหงส์ ได้สัมผัสจากเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวก และบ้านที่สร้างขึ้นใหม่หรือปรับปรุงใหม่ถึง 11 หลัง หรือครัวเรือน หรือร้อยละ 25.58 ของข้อมูลครัวเรือนทั้งหมด

กระนั้นก็ดี ผลจากการทำนาทุ่งที่บ้านเนินหนองหงส์ ที่กล่าวมาแล้วพบว่ามีผลทั้งเชิงลบมากมาย โดยเฉพาะความเสียหายจากน้ำเค็ม และการไม่ได้ทำนาข้าวอีกต่อไป แม้ว่าจะมีการทำนาทุ่งแล้วก็ตาม แต่ไม่ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนสูงขึ้น ทั้งเพราะรายได้ครัวเรือนของจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ.2541 เฉลี่ย 40,518 บาท³⁸ แต่รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนบ้านเนินหนองหงส์ใน พ.ศ.2545 ส่วนใหญ่ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของจังหวัดร้อยละ 78.10 ดังรายละเอียดจำแนกในตารางที่ 6 ดังนี้

ตารางที่ 6 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนบ้านเนินหนองหงส์ใน พ.ศ.2545

รายได้เฉลี่ย	ครัวเรือน
1,000 - 5,000	11
5,001 - 10,000	21
10,001 - 20,000	30
20,001 - 30,000	20
30,001 - 50,000	30
50,000 - 100,000	25

³⁷ ข้อมูลจากงานวิจัยเดิมของณรงค์ บุญสวชัญญ์ . 2535

³⁸ สำนักงานจังหวัดนครศรีธรรมราช .2544. หน้า 31 . ซึ่งจำนวนรายได้เฉลี่ย แม้ว่าจะเป็นข้อมูลคนละปีกัน แต่ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงว่าแตกต่างกันมากระหว่างตัวเลข 2 ตัวนี้ แม้ว่าฐานปีจะแตกต่างกันก็ตาม

มาตรฐานว่า กุ้งจะไม่มีผลต่อการเพิ่มรายได้ แต่การเลี้ยงกุ้งก็ยังคงดำเนินต่อไป ตามสภาพบังคับดังที่กล่าวแล้ว และครอบคลุมจำนวนคนส่วนมากของที่นี่ให้อยู่ในธุรกิจนี้ แน่ใจว่าย่อมส่งผลต่อแบบแผนชีวิตและวัฒนธรรมชาวที่เคยมีบทบาทกลับถูกแทนที่ หรือถูกสร้างวัฒนธรรมชุดใหม่ขึ้นมาภายใต้อาชีพเลี้ยงกุ้งเป็นตัวกำกับ เช่นเดียวกันก็เกิดผลเชิงบวกหลายประการ โดยในประการหลังพบจากตัวบ่งชี้จากการเก็บข้อมูลใหม่ พ.ศ.2545 ว่า "ความสะดวกสบายของคนที่นี่หนองหงส์" หลังปรับตัวเข้าสู่กระบวนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ มีตัวบ่งชี้ใหม่ที่อธิบายถึงความสะดวกสบาย หรือผลเชิงบวกที่เป็นรูปธรรม ตามตารางที่ 7 พบว่าข้อมูลเครื่องมือเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ต่างๆ รวมถึงบ้านที่อยู่อาศัยมีคุณภาพดี และมีจำนวนมาก ดังรายการต่างๆ ที่ปรากฏ โดยเฉพาะรถมอเตอร์ไซด์มีเกือบทุกบ้านหรือร้อยละ 80.29 ของจำนวนครัวเรือน มีโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือมือถือเกือบร้อยละ 96.35 ของจำนวนครัวเรือน มีรถยนต์ ร้อยละ 18.25 ของจำนวนครัวเรือน **ในระดับชุมชนเป็น "ชุมชนที่ทันสมัยและพัฒนา"** นั่นคือ เป็นชีวิตที่สะดวกสบาย เครื่องมือเครื่องใช้สมบูรณ์ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตัวอย่างข้อมูลบ่งชี้ถึงความสะดวกสบายของคนที่นี่หนองหงส์หลังจากการทำนากุ้ง

สิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวน
โทรศัพท์มือถือ	132 เครื่อง
รถยนต์	25 คัน
มอเตอร์ไซด์	110 คัน
ตู้เย็น	125 เครื่อง
โทรทัศน์สี	130 เครื่อง
บ้านสร้างใหม่หรือปรับปรุงใหม่	11 หลัง
เครื่องปรับอากาศ	3 เครื่อง
พัดลม	145 เครื่อง
ร้านค้าในชุมชน	6 ร้าน
ปั้มน้ำมัน	1 ปั้ม

นอกจากนี้ยังไม่รวมถึงผลเชิงบวกอื่นๆ เช่นเด็กนักเรียน นักศึกษา ได้รับโอกาสเรียนหนังสือ โดยไปเรียนหนังสือที่นอกหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 112 คน แยกเป็น

ระดับประถมศึกษา	48 คน ³⁹
ระดับมัธยมศึกษา	26 คน
ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา	38 คน

ระดับของการพัฒนา โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน แม้ว่าจะล่าช้า ทั้งๆที่เป็นชุมชนสร้างรายได้ให้กับประเทศแต่ทุกอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ เมื่อเกิดการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ พ.ศ.2532 แต่ถนนเป็นถนนลูกรังเมื่อ พ.ศ.2534 ไฟฟ้าในหมู่บ้าน พ.ศ.2538 ลาดยางเมื่อ พ.ศ.2541 ประปาหมู่บ้าน 2544

สำหรับครัวเรือนหรือบางคนก็ไม่ได้เข้าสู่อาชีพนากุ้งตามกระแสหลัก และยังคงอยู่ตามสภาพเดิมจำนวน 6 ราย เช่น นายเจียม ขำเกิด อายุ 67 ปี ที่เลี้ยงไก่เป็นหลักและเลี้ยงอวนจาง หัวละ 20 บาท วันหนึ่งๆ ได้ 1 หัว พออยู่ได้แต่ยังคงเป็นหนี้ 30,000 บาท เพราะทำบ้านใหม่ เมื่อ 2538 ราคา 150,000 บาท นายจิบ เพชรแก้วเพชร ที่ยังคงทำอาชีพในการหารายได้ เช่น รับจ้างทั่วๆ ไป เช่น สอยมะพร้าว ขายของที่บ้าน และลูกทำงานกับเลี้ยงกุ้งจางและบริษัทเกี่ยวกับธุรกิจกุ้ง นางวรรณ เพชรสงค์ นางแดง แซ่เฮง ที่เช่าที่สวนมะพร้าว บนเนิน 15 ไร่ ราคา 10,000 บาท เพื่อทำมะพร้าวตากแห้ง นางจำปี รัตนพันธ์ และนายเหิร ขุนทองจันทร์ ก็ไม่ทำนากุ้ง แต่มีสมาชิกในบ้านรับราชการ แต่เขาก็ไปมาหาสู่และอยู่ในสังคมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำได้เป็นอย่างดี

2.1.3 ลักษณะสังคม

ในอดีตสังคมบ้านเนินหนองหงส์ เป็นสังคมชาวนาในระบบตลาดการค้าข้าว ผลของระบบนี้ทำให้รายได้จากการผลิตข้าวเพื่อขายและบริโภค นำไปสู่การศึกษาในระดับสูงกันมาก การศึกษาเล่าเรียนจึงเป็นคุณค่าหรือค่านิยม ดังนั้น การศึกษาสำเร็จหรือการศึกษาสูงๆ คือตัวบ่งชี้ของครัวเรือนและบุคคลที่ประสบความสำเร็จและเป็นคุณสมบัติของบุคคลในระบบสังคมแบบนี้ คนที่เนินหนองหงส์จึงเป็นผู้ที่รักในการเรียนกันมากมาแต่อดีต มีตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จที่สะท้อนถึงพลังและวัฒนธรรมของระบบการผลิตข้าวของที่นี่ในอดีต⁴⁰ แท้จริงแล้วก่อนหน้านั้นมีบุคคลที่มีชื่อเสียงที่เนินหนองหงส์ ซึ่งเป็นผู้ที่เรียนและมีบทบาท

³⁹ แท้จริงแล้วโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร เป็นโรงเรียนที่สอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอยู่แล้ว และตั้งอยู่ใกล้บ้าน แต่คนที่นี่รายได้ดีจึงส่งไปยังโรงเรียนในเขตอำเภอและจังหวัดที่ตนเองยอมรับมาตรฐานการศึกษา ประเด็นนี้ คือตัวบ่งชี้ว่าเมื่อบุคคลมีรายได้จะแสวงหาโอกาสที่ดีกว่า การเลือกสถานที่เรียนให้แก่ลูกมาจากปัจจัยทางบวกของรายได้จากการเลี้ยงกุ้ง

⁴⁰ เช่น ครอบครัวนายอภัย รัตนรัต ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ และพี่ชายที่เป็นผู้เชี่ยวชาญกระทรวงศึกษาธิการ , ครอบครัวเพชรแก้ว อาจารย์พันธิพย์ แก้วเพชรแก้ว อาจารย์สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากประเทศฟิลิปปินส์ มีพี่น้อง 8 คน สำเร็จการศึกษาดั้งแต่ปริญญาตรีและปริญญาโท 7 คน , ครอบครัวนางสาวสมใจ นาพณัง สำเร็จการศึกษามีการทำงานทำ มีน้องชายสำเร็จการศึกษาได้เป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกา, นายชาญ แก้วภูใส หนายความและเป็นนักต่อสู้ทางการเมือง

บาทในสังคมการเมืองไทยพอสมควร คือ นายชาญ แก้วชูใส ที่ผู้คนที่นี่ต่างกล่าวถึงในการเป็นนายความ และเป็นนักต่อสู้ทางการเมือง

การอยู่ในสังคมเกษตรในลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อมตามที่ดิน ทำให้นักเนินหนองหงส์มีความผูกพันในลักษณะญาติกันมาก ในขณะที่วิถีชีวิตที่ต้องมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกันตามลักษณะพื้นฐานของปัญหาหรือความต้องการที่ร่วมกัน (Issue and Problem base) เนื่องจากการที่บ้านไม่มีวัด ไม่มีโรงเรียน ทำให้บุตรหลานต้องเดินทางไป-กลับ พร้อมๆกัน หรือไปวัดรวมกันหรือเดินทางไปตลาดต้องไปคนเดียวกันในยามหัวรุ่ง หรือนั่งเรือลำเดียวกันในฤดูฝน กิจกรรมสัมพันธ์ที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาน้ำเค็มกัดหาดมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ เหล่านี้เป็นเหมือนกลไกทางสังคมที่ให้นักเนินหนองหงส์ผูกพันและกลมเกลียวกันในบ้านหรือเนิน นอกจากนี้ยังต้องสัมพันธ์กับชุมชนอื่น เช่น บ้านเกาะเพชร ในลักษณะการแลกเปลี่ยนข้าวกับปลาทะเล การซื้อขายข้าว ที่เนินหนองหงส์

ตัวอย่าง ความผูกพันดังกล่าวได้รวมตัวกันอย่างแข็งขันเมื่อ 2518 ที่ได้พยายามปรับปรุงการผลิตจากเก็บข้าวเพียงอย่างเดียวมาเป็นการยกร่องเพื่อปลูกพริก นำไปสู่ความสำเร็จและสร้างความมั่งคั่งให้แก่ครัวเรือนและชุมชน ความพยายามรวมกลุ่มกันเพื่อต่อสู้กับน้ำเค็มในรูปแบบการคิดค้นโครงการแล้วไปขอความช่วยเหลือจากองค์การรัฐและองค์การพัฒนาเอกชน หรือการเรียกร้องต่างๆ ให้แก้ไขน้ำเค็มนั้นเป็นการตื่นนในรูปของกลุ่มนี้มีพลังอันมีพื้นฐานจากการอยู่ร่วมกันมาอย่างยาก และไม่ได้แก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่รุนแรงกับเจ้าของบ่อกุ้งที่เป็นเหตุของน้ำเสีย เมื่อ พ.ศ.2532-2533 แต่กลับใช้กฎหมาย เช่น การแจ้งความเพื่อจับกุม เปรียบเทียบปรับหรือฟ้องร้องศาล นับว่าเป็นความสำคัญของการดำรงอยู่อย่างมีความเป็นชุมชนเช่นเดียวกันที่สุดท้ายเมื่อมีความพยายามร่วมกันโดยธรรมชาติ ปรับตัวของครัวเรือนและบุคคลเข้าสู่อาชีพนากุ้ง ในกิจกรรมต่างๆ อย่างน่าสนใจ การกู้ยืมเงินลงทุนการหีบยืมเครื่องมือ และการเรียนรู้ถ่ายทอดการเลี้ยงกุ้ง แม้กระทั่งความจำเป็นทางสังคม ที่บางครั้งมีโชห่วยเพียงค่าเช่าที่นากุ้ง เพียงแต่แบ่งๆกันทำนากุ้งด้วยการเพื่อนบ้านที่มีที่นาไกลคูน้าไกลถนนเช่าที่นาเพื่อมาทำบ่อกุ้ง และการไม่เก็บค่าเช่าเมื่อเพื่อนบ้านที่ขาดทุนหรือทำนากุ้งล้มเหลวในแต่ละน้ำครั้งของการเลี้ยงเรียกว่าน้ำ อย่างกรณีนางแล้ว หนูจูด ที่ไม่ได้ค่าเช่าเพราะผู้เช่าขาดทุน หรือบุคคลอื่นๆ หากเพื่อนบ้านมาเช่าที่บ่อกุ้งเกิดขาดทุน ก็ต้องขาดรายได้ค่าเช่าไปด้วย เหล่านี้เป็นการดำรงอยู่ในระบบการผลิตแบบทุนนิยมแต่สามารถพบเห็นการเกื้อกูลกันอันมีพื้นฐานมาจากสังคมทั้งสิ้น

กระนั้นก็ดี ลักษณะการดำเนินชีวิต และประเด็นทางสังคมในเนินหนองหงส์เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย

ประการแรก บ้านที่อยู่อาศัยไม่ได้พักที่บ้านหรือเรือนอีกต่อไป แต่ “ชนานากุ้ง” เป็นแหล่งพักพิงที่ชาวบ้านที่นี่ใช้เวลาอยู่อาศัยมากในแต่ละวัน “ชีวิตที่ชนานา” เป็นบ้านที่มีบทบาทมากกว่าบ้านจริง เพราะการเลี้ยงกุ้งต้องให้ความสำคัญด้วยการเฝ้าดูแลและระมัดระวังการถูกลักขโมยจากผู้ประสกริร้ายที่มีตลอดเวลา หากเจ้าของบ่อกุ้งประมาท , “ชนานา” จึงเป็นที่นอนที่กินหรือครัวและสถานที่รับแขก จากการสังเกตพบว่า บ้านบนเนินหนองหงส์จึงเงียบ วังเวง และชนานาริมเนินหรือปัจจุบันมีถนน รพช. และถนนรอบๆ เนินนี้กลับคึกคัก ทั้งผู้คนไปมาหาสู่ รถยนต์วิ่งกันขวักไขว่ มีผู้คนมานั่งคุยเสียงที่ชนานา พร้อมๆกับเสียงเครื่องดี

น้ำที่ดั่งแข่งขันกันอย่างไม่มีความหยุด กาแฟและใบกระท่อมเป็นเครื่องต้อนรับแขกแทนหมากพลูอย่างอดีต เป็นกิจกรรมการมาเยี่ยมเยียนของเพื่อนบ้านที่หนา ยามเวลารว่างจากบ่อทุ่ง ทั้งการตรวจสอบสภาพน้ำให้อาหาร ตามตารางอย่างเคร่งครัด เขาจะไปไหนกันไม่ได้หากไม่มีคนในครอบครัวมาดูแลบ่อทุ่ง ส่วนกิจกรรมยามว่าง พบว่า บริเวณขนานากุ้ง ดูโทรทัศน์ มีการเลี้ยงไก่ชน คอกไก่ชน ตั้งเรียงรายและไก่ชนจึงเป็นเหมือนการ เปลี่ยนอิริยาบถจากทุ่ง พร้อมกับสมาชิกในครอบครัวต่างมารับประทานอาหารที่ขนานากุ้ง ภาพชีวิตเหล่านี้ จะถูกปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเมื่อราคากุ้งสูง และลดลงเมื่อราคากุ้งลดลง หรือราคาผันผวน

ประการที่สอง วิถีชีวิตทางธุรกิจ เป็นชีวิตที่ต้องเอาจริงเอาจังและให้ความสนใจมาก ทั้งการทุ่มเท เวลา จำนวนเงินลงทุนสูง และเสี่ยงต่อการที่กุ้งตายหรือไม่เจริญเติบโต ดังนั้นในการปฏิบัติต้องเคร่ง ครัดอย่างมาก หลายคนบอกถึงความสำคัญของกุ้งว่า "ถึงเวลากุ้งกินอาหารต้องได้กิน แต่ลูกปลอยให้หา กินเอง" หรือความสำคัญของกุ้งที่เปรียบเทียบกับ "เมียอดก็ไม่พริบ แต่กุ้งอดไม่ได้ จีบหายแม่" ทั้งนี้เพราะเสี่ยง ต่อการตายหรืออาการ "หิวลอย" หรือเป็นโรคที่เรียกว่า "สีแยกไฟแดง" หมายถึง หัวกุ้งสีเขียว สีเหลือง สีแดง ที่ต้องสังเกต หากพบก็จะต้องตามหมอ หรือให้ยาปฏิชีวนะและปริมาณอาหาร ที่ต้องเพิ่มลดตามประสพ การณ์และการเรียนรู้ของแต่ละคน ในส่วนการให้อาหารนั้น กุ้งต้องกินตลอดเวลา ฉะนั้น "เวลา" คือ เงื่อนไข สำคัญของการทำนากุ้ง ตัวอย่างการให้อาหารกุ้งก็จะต้องทำอย่างเคร่งครัดมาก ซึ่งมีการให้อาหารวันละ 4 ครั้ง ในช่วงแรก และวันละ 5 ครั้งในช่วง 2 คือ

ช่วงแรก เริ่ม 2 เดือนครึ่ง จะให้อาหารกุ้ง 4 เวลา คือ เวลา 7.00 น. 13.00 น.

19.00 น. และ 01.00 น. นอกจากการกำหนดเวลาให้อาหารกุ้งแล้วยัง ต้องกำหนดเวลาติดตั้งเครื่องตีน้ำ และดับเครื่องตีน้ำด้วย ซึ่งช่วงนี้ จะกำหนดไว้ก่อนจะให้อาหาร จะดับเครื่องก่อนประมาณ 1 ชั่วโมง และติดตั้งเครื่องหลังจากให้อาหารประมาณ 1 ชั่วโมง และช่วงดับเครื่อง ก่อนให้อาหารประมาณ 1 ชั่วโมง นั้น ชาวบ้านที่ทำนากุ้งใช้เวลาผสม อาหาร

ช่วง 2 เดือนครึ่ง ถึง 4 เดือน จะเพิ่มเวลาให้อาหารกุ้งเป็น 5 มื้อ คือ 7.00 น.

11.30 น. และ 01.00 น. ส่วนการดับเครื่องตีน้ำก่อนให้อาหารครึ่งชั่วโมง และติดตั้งเครื่องตีน้ำให้หลังให้อาหารครึ่งชั่วโมง แต่ช่วงเดือนที่ 3 อย่างเข้าเดือนที่ 4 เวลาที่ให้อาหารจะไม่ดับเครื่องตีน้ำ คือจะติดตั้งเครื่อง ตีน้ำไว้ตลอด 24 ชั่วโมง เนื่องจากในเวลานั้นกุ้งตัวจะโต และ ต้องการออกซิเจนมากจึงไม่ต้องดับเครื่อง จากเวลาดังกล่าว การใช้ ชีวิตของผู้เลี้ยงกุ้งจึงใช้เวลาในการพักผ่อนหลังจาก 02.00 น. ไปแล้ว ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ เช่น รับประทานอาหารจะทานในช่วงระหว่างการ ให้อาหารกุ้ง

นอกจากการเคร่งครัดเกี่ยวกับเวลา การเอาใจใส่ต่อกุ้งแล้ว วิถีชีวิตทางธุรกิจของที่นี่ จะคึกคักไปกับ ผู้คนที่แปลกหน้า ซึ่งเป็นเรื่องปกติเพราะไม่รู้ว่าเป็นใคร จะไปที่ไหน หรือมาจากที่ไหนและมีวัตถุประสงค์

อะไร มีทั้งมาติดตัวรับซื้อ ขายกุ้ง ขายน้ำมัน ยาสูบ ช่างซ่อมเครื่องจักรจับกุ้ง ถนนสาธารณะจึงมีรถวิ่งตลอดวันตลอดคืน เหมือนกับเครื่องต้มน้ำที่ต้องทำน้ำที่ของมันตลอด ในยามกลางคืนที่มีแสงไฟนีออนตามคั่นาสว่างไสว ไม่ต่างอะไรกับชุมชนเมืองหรือแหล่งบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ชาวแต่ผู้คนที่ไม้อาจจะขึ้นไปเดินบนบ่อกุ้งได้อย่างเด็ดขาด หากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของบ่อกุ้ง นอกจากนั้นความสัมพันธ์ได้เปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายแทน ตลอดจนความคิดที่ถูกกำกับด้วย “กำไร” หรือ “อยากรวย”

นอกจากนี้ การที่ต้องใช้เวลาแคว้นครั้นนี้เองทำให้กิจกรรมประสานสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในบ้านมีน้อยลงไปมาก ส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ลดลงไป บางคนกล่าวถึงว่า ไม่มีเวลาแม้ว่าการไปทำบุญเดือนสิบ⁴¹ หรือต้องฝากเพื่อบ้านหรือญาติคนอื่นไปทำบุญที่วัดแทน เหล่านี้ คือคำอธิบายเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

ประการที่สาม ค่านิยมบริโภคและค่าครองชีพที่แพง การซื้อขายสินค้าในชีวิตประจำวันในครัวเรือนทุกชนิด รวมทั้งข้าวสารซึ่งเดิมผลิตได้เอง ค่าใช้จ่ายสูงทั้งมีขายทุกชนิดมีร้านค้าในบ้านนี้ 6 ร้านที่ถูกออกแบบร้านค้าคล้ายมินิมาร์ท และร้านค้าในบ้านเกาะเพชร เช่นเดียวกับมีบริการสินค้าส่งถึงบ้านหรือขนานากุ้ง เป็นต้นว่า น้ำมัน น้ำสำหรับใช้ในครัวเรือนและน้ำสำหรับดื่ม การดำรงชีวิตอยู่แบบพึ่งตนเอง ได้ค่อย ๆ สูญเสียเมื่อเริ่มไรรณาสวนผสมปี 2518 และกลายเป็นพื้นที่ที่ไม้อาจพึ่งตนเองได้เลยในทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา เงินสดจึงจำเป็นในการซื้อขายมากกว่า การแลกเปลี่ยน นอกจากแพงแล้วการที่ต้องซื้อไปเสียทุกอย่างทดแทนการผลิตในครัวเรือนแล้วแบ่งปันกันกินแจกเช่นอดีตหายไป เมื่อมีเงินก็ซื้อทุกอย่าง (ดูตารางที่ 7 ตั้บ่งชี้ความสะดวกสบาย เครื่องมือเครื่องใช้สมบูรณ์) จนลืมการเริ่มต้นกุ้งกุลาดำด้วยหนี้สิน การใช้จ่ายเงินผิดประเภทหรือผิดวัตถุประสงค์มีอยู่เสมอๆ

ประการที่สี่ ยาเสพติดหรือสิ่งเสพติด ระบาดเข้าสู่เนินหนองหงส์เหมือนกับชุมชนหรือบ้านอื่นที่นาุ้งอย่างรุนแรง ยาบ้า กัญชา ผงขาว สำหรับนักธุรกิจหรือคนบ่อกุ้งวัยรุ่นใช้เสพในขนานาอย่างมีความสุข โดยในพ.ศ.2545 จากการข้อมูล จปฐ. พบว่ามีผู้ติดยาเสพติด 27 คน ส่วนในกระท่อมเป็นสิ่งเสพติดหรือยาขยัน “ของผู้สูงอายุหรือวัยอายุใส ผู้วิจัยได้พบกับตำรวจจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอหัวไทร เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ยาบ้า ผงขาว เข้ามาที่นี่รุนแรง แถบนี้เป็นจุดที่มีการซื้อขาย แล้วส่งต่อไปยังอำเภอ จังหวัดอื่น ๆ ได้สะดวกเพราะชีวิตธุรกิจที่มีผู้แปลกหน้า ขับรถต่าง ๆ มาติดต่อมาพบปะกันโดยไม่มีใครสงสัย รถตู้เย็นหรือมา กับอุปกรณ์บ่อกุ้ง ซึ่งต้องบรรทุกทุกและขนส่งเข้าออกในบริเวณนี้เป็นเรื่องปกติ ทำให้ยาเสพติดแฝงมาแลกเปลี่ยนกันอย่างง่ายดาย เมื่อเดือนมีนาคม 2545 มีการจับกุมบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายที่หมู่ที่ 3 ถูกประกันตัวด้วยหลักทรัพย์ 300,000 บาท ปัจจุบันสามีกถูกจับตัวอยู่ระหว่างวิ่งเต้นขอประกันตัวเช่นเดียวกัน

⁴¹ การทำบุญเดือนสิบ ของชาวกะเหรี่ยงหรือชาวนครศรีธรรมราช เป็นเทศกาลบูชาที่ต้องการอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นไม่ว่าลูกหลานจะไปอาศัยอยู่ที่ไหนต้องกลับมาบ้าน มาทำบุญที่วัดบ้านเกิด เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศล เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ซึ่งการแสดงออกต่อการไปร่วมงานนี้วัดถือว่า เป็นเครื่องหมายสำคัญยิ่ง

ประการที่ห้า ความนิยมในนันทนาการพื้นบ้านสูงและรูปแบบบันเทิงใหม่ก็เฟื่องฟู

นันทนาการ 2 แบบ คือ นันทนาการพื้นบ้านสำหรับคนอายุมาก ได้แก่ ไก่ชน ซึ่งมีการเลี้ยงกันทุกชนานากุ้งหรือเลี้ยงไก่ชนโดยคอกไก่ตากแดดบนคันบ่อกุ้ง ปรากฏไปทั่วบ่อกุ้งบ้านเนินหนองหงส์ และมี "ค่ายไก่" 2 ค่าย ที่ยามเช้ามาเมื่อให้อาหารกุ้งเสร็จแล้ว ทุกคนที่เป็นสมาชิกก็จะพากันไปค่าย โดยมีการทานกาแฟ ซึ่งมีบริเวณในค่าย โดยที่ทุกคนเป็นสมาชิกต้องช่วยกันลงแซ่เงินไว้แล้ว มีการฝึกซ้อมและการให้น้ำ การจะไปชนไก่ตามบ่อนต่างๆ เช่น บ่อนบ้านบ่อลื้อ อำเภอเขยวใหญ่ เป็นประเด็นพูดคุยหลัก นาน ๆ จะคุยเรื่องกุ้งการทำค่ายไก่หรือกิจกรรมไก่จะเป็นในช่วงในเดือนธันวาคม ถึง มีนาคม ส่วนการบันเทิงแบบใหม่เป็นความนิยมของคนหนุ่มสาว การหาความสุขในรูปคาราโอเกะ ร้านอาหาร ที่ตั้งอยู่ทั่วไปริมถนนทางหลวงแผ่นดินและการเสพสุขในตัวอำเภอหัวไทร หรือแหล่งบันเทิงในตัวเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อเที่ยวดื่มเหล้า ฟังเพลง แล้วนำเอาผู้หญิงมานอนที่ชนานากุ้ง ปรากฏการณ์นี้จะมีมากหรือขึ้นลงตามราคาของกุ้ง แต่คาราโอเกะจะเป็นที่นิยมกันมาก โดยตั้งอยู่แถบริมถนนทางหลวงแผ่นดินหรือริมทะเล

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบ้านเนินหนองหงส์จะเปลี่ยนไปตามกระแสการผลิตเพื่อสนองต่อทุนนิยมทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ของการผลิต แต่บ้านสมาชิกของบ้านนี้ยังเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันที่เคยเกื้อกูลกันมาเมื่อมีประเด็นปัญหาร่วมกันจึงพยายามหาวิธีการแก้ไขเสมอๆ ตัวอย่างเช่นเมื่อเกาะเพชรและบริเวณเลี้ยงกุ้งแถบสองอำเภอไม่มีปัญหาเสพติดระบอบหนัก บ้านเนินหนองหงส์ได้ให้ความสำคัญและคุณค่าของเด็กๆ หรือเยาวชน เพื่อหลีกเลี่ยงยาเสพติดซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ระบอบหนักในตำบลเกาะเพชรและใกล้เคียง จึงมีการจัดตั้ง "คณะกรรมการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดหมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเพชร" ขึ้นมาเพื่อหารายได้สร้างสุขภาพบ้านเนินหนองหงส์ขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2541 มีบุคคลในบ้านช่วยกันบริจาคเงินยอดรวมการบริจาค 48,702 บาท ในการจัดหาสถานที่สำหรับให้เยาวชนได้ออกกำลังกาย "ลานกีฬา" ของบ้านจึงเกิดขึ้นจากความผูกพันและความรักในชุมชนที่มีมาแต่เดิม ผู้นำในหมู่บ้านจึงได้ช่วยกันปรับพื้นที่ที่มีบุคคลในบ้านช่วยกันให้ใช้สถานที่โดยไม่คิดค่าเช่าใดๆ เพื่อเป็นลานกีฬาของเยาวชนในบ้าน เนื้อที่มีประมาณ 4 ไร่ เป็นสนามฟุตบอล สนามวอลเลย์บอล สนามตะกร้อ จัดหาอุปกรณ์เครื่องเล่นสนามของเด็ก⁴² มาให้เด็กเล่นกัน นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันโดยลานกีฬามีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยดูแล เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกาย จากการสังเกตพบว่ามีเด็กมาเล่นกันมาก เช่นการแข่งขันกีฬาของบ้านในช่วงสงกรานต์ ปี 2541⁴³ เป็นต้นมา นอกจากนี้กระบวนการทางสังคมใน "ลักษณะกลุ่ม" ต่างๆ ถูกได้สร้างขึ้นมา แต่เป็นกลุ่มทางธุรกิจมากกว่า เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนาทุ่งบ้านเนินหนองหงส์ ถูกตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูเกษตรกร พ.ศ.2542 เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2543 มีจำนวนสมาชิก 88 คน เป็นกลุ่มที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการเสริมกิจการของชุมชนนี้ มีคณะกรรมการ 10 ราย ประกอบด้วย

⁴² นายวิชาญ คงจันทร์ ซึ่งเป็นคนบ้านเนินหนองหงส์ แต่ย้ายไปทำธุรกิจเปิดร้าน ข.เกษตรภัณฑ์ ที่อำเภอหัวไทร เป็นบุคคลที่จัดหาเรื่องเหล่านี้ และเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันเรื่องเหล่านี้ขึ้นมา

⁴³ ในปีนี้ได้ชิงถ้วยรางวัลของนายประเสริฐ เพชรแก้วเพชร ผู้อำนวยการโรงเรียนหัวไทรเรียนประชาบาล อดีตคนบ้านเนินหนองหงส์ นายอำพล เพชรแก้วเพชร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ในขณะนั้น และกำนันตำบลเกาะเพชร

1. นายรักษาทิ ช่วยเกลี้ยง	ประธานกลุ่ม
2. นายสมพงษ์ เพ็ชรแก้ว	รองประธานกลุ่ม
3. นายบุญล นุญช	เลขานุการกลุ่ม
4. น.ส.ศตบงกช คงทน	เหรัญญิกกลุ่ม
5. นายธงชัย นพรัตน์	กรรมการ
6. นายสนธยา รอดนวล	กรรมการ
7. นายภิรมย์ ดั่งสุวรรณ	กรรมการ
8. นายจิรพงศ์ จรจันทร์	กรรมการ
9. นายสมชาติ สุขศรีแก้ว	กรรมการ
10. น.ส.จิราพร รัตนรัตน์	กรรมการ

นอกจากนี้กระบวนการกลุ่มยังพบว่าหลังมีกึ่งกลาดำแล้ว มีความพยายามการจัดตั้งทางสังคม ที่เน้นกิจกรรมอาชีพ เป็นต้นว่า *กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต* , *กลุ่มข้าวซ้อมมือ* มีสมาชิก 40 คน และ *กลุ่มรักษ์หมู่ 4* เมื่อ พ.ศ.2540 มีสมาชิก 70 คน มีเงินสะสม 20,000 บาท น่าสนใจว่าทั้งสองกลุ่มแรก มักจะเป็นกลุ่มที่เกิดในบริบทการทำนาข้าวในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และในภาคใต้ทั่วไป เป็นวัฒนธรรมข้าวที่เน้นการผลิตแบบบริโภคและขาย⁴⁴ มักจะเกิดกลุ่มในทำนองนี้ แต่เมื่อหลังจากพื้นที่บ้านเนินหนองหงษ์เป็นพื้นที่เลี้ยงกึ่งกลาดำแล้ว ยังพบว่าความคิดวัฒนธรรมแบบดังกล่าวนั้นสามารถฟื้นขึ้นมาได้ในบริบทการเกษตรกรเพื่อการค้าขายกับตลาดโลกได้ โดยเฉพาะกลุ่มข้าวซ้อมมือ พบว่า ที่บ้านนี้ไม่มีข้าวเปลือกมาตั้งแต่ฤดูกลาดผลิต 2532 เป็นต้นมา แต่สามารถเกิดกลุ่มนี้ นำเอาข้าวจากชุมชนอื่นมาเป็นวัตถุดิบ น่าสนใจว่านี่คือการผลิตข้าวทางวัฒนธรรมข้าว ในบริบทการผลิตแบบการค้าเสรีรองรับตลาดโลก หรืออาจจะเป็นช่องว่างในวัฒนธรรมและพฤติกรรมการตลาดที่ไม่สัมพันธ์กับรากฐานทางวัฒนธรรมเดิม

2.2 กรณีศึกษา : คนในธุรกิจการเลี้ยงกุ้ง

กรณีศึกษาปัจเจกบุคคลต่อไปนี้จะเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยพยายามให้ครอบคลุมบุคคลในอาชีพกึ่งกลาดำมากที่สุด ทั้ง ผู้เลี้ยงกุ้ง ผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้ง ผู้ให้เช่าบ่อกุ้ง ผู้รับจ้างจับกุ้ง คนทำงานอื่น เช่นขายของ ซ่อมเครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น โดยมีทั้งบุคคลที่เป็นคนถิ่นเดิม คนที่ย้ายเข้ามาประกอบกิจการ คนที่ย้ายออกจากบ้านนี้แล้วย้ายกลับเข้ามาหลังมีกิจกรรมกึ่งกลาดำ กรณีตัวอย่างในนาุ้งของนาย ปรีชาชาญ นาวรัตนากรณ์ (นามสมมุติ) แสดงให้เห็นกระบวนการผลิตและชีวิตคนเลี้ยงกุ้ง ทั้งฐานะของการเป็นเจ้าของบ่อกุ้ง ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความสัมพันธ์ทางการผลิต ครอบครัวของผู้รับจ้าง

⁴⁴ ดูในณรงค์ บุญสวยขวัญ.2451

เลี้ยงกุ้ง นายสุชล – นางวรวรรณ (นามสมมุติ) ที่หนีอาชีพเดิมย้ายถิ่นเข้ามาจับจ้างบ่อกุ้ง ซึ่งทั้งสองกรณีนี้เป็นบุคคลที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในธุรกิจนี้ ส่วนคนที่เป็นชาวบ้านในหนองหงส์ ที่เปลี่ยนสภาพมาเป็นนักธุรกิจนากุ้งเป็นต้นว่า นายปราโมทย์ สีนัยัง นางบุญเรือง อ่อนศรีทอง นายจิราพจน์ จรจันทร์ เกี่ยวข้องกับธุรกิจต่างลักษณะกัน ดังนี้

นายปรีชาชาญ และ นางรัตนภรณ์ (นามสมมุติ)

นายปรีชาชาญ⁴⁵ และนางรัตนภรณ์ สองสามีภรรยาเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงหรือผู้กว้างขวางของเมืองนครศรีธรรมราชและภาคใต้ ได้ริเริ่มธุรกิจการเลี้ยงกุ้งครั้งแรกโดยวิธีการเลี้ยงกุ้งแบบบ่อธรรมชาติ ที่อำเภอปากนคร ซึ่งได้กำไรดีตลอด จากประสบการณ์ที่สั่งสมการเลี้ยงกุ้งธรรมชาติเป็นเวลา 10 ปี จึงผันตัวเองลงทุนทำธุรกิจนากุ้งแบบพัฒนา โดยใน พ.ศ.2536 ได้เช่าที่หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร ซึ่งเป็นที่ปล่อยร้าง⁴⁶ จำนวน 80 ไร่ ค่าเช่าไร่ละ 5,500 บาท⁴⁷ นายปรีชาชาญ ได้ใช้เวลาในการเตรียมการทุกอย่างเป็นเวลา 2 ปีเศษ ขุดบ่อเลี้ยงกุ้งทั้งหมด 13 บ่อ บ่อละ 2.5 ไร่ บ่อพักน้ำ 1 บ่อ (พื้นที่ 10 ไร่) นอกจากนี้ได้ขอยกน้ำจากชายทะเล และซื้อที่ดินสำหรับตั้งโรงเครื่องชักน้ำจำนวน 1 ไร่ กว่าเงิน 200,000 บาท การรวมทุนทั้งหมดที่ใช้ในระยะเริ่มแรกเป็นเงิน 10 ล้านบาทกว่าบาท แต่ทั้งนี้การขุดบ่อเลี้ยง บ่อพักน้ำ หรือการไถ่เกี่ยพื้นที่ใช้ทุนเดิมที่มีอยู่

ปี 2538 เริ่มต้นนำกุ้งมาเลี้ยงทั้ง 13 บ่อที่เตรียมไว้ ปล่อยบ่อละ 350,000 ตัว⁴⁸ โดยมีกระบวนการจัดการดูแลบ่อที่สำคัญ คือ ได้มอบหมายให้นายเพียรพยายามฯ ซึ่งเป็นพี่ชายเป็นผู้ดูแล และแต่ละบ่อจะมีคนเฝ้า 2 บ่อ /1 ครอบครัว⁴⁹ บุคคลเหล่านี้จะเป็นความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้องกัน สำหรับคนเฝ้าบ่อหรือการจ้างเลี้ยงกุ้งจึงเป็นลักษณะการช่วยเหลือกันระหว่างญาติพี่น้อง ได้รับเงินเดือนๆ ละ 10,000 บาท นอกจากเงินเดือนแล้วยังได้ เปอร์เซ็นต์จากกุ้งที่เลี้ยงแต่ละครั้ง⁵⁰ หากกุ้งสมบูรณ์ แข็งแรง คนเลี้ยงได้กำไรกรัมละ 1-2 บาท ถือเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่งที่นายปรีชาชาญฯ ให้ค่าตอบแทนและยังจัดแบบกึ่งซี⁵¹ โดยมีนายเพียรพยายามฯ เป็นคนจัดการแทน บางครั้งหากนายปรีชาชาญฯ เข้ามาดูแลกุ้งในบ่อจะมีผลไม้หรือทำอาหารมา

⁴⁵ มีบุตรทั้งหมด 5 คน , คนนครศรีธรรมราชยอมรับว่านายปรีชาชาญ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีชื่อเสียง หรือกว้างขวางมากที่สุดคนหนึ่งของนครศรีธรรมราช จึงมีธุรกิจที่ชัดเจน คือ บ่อนวัวชน บ่อนไก่ชน และธุรกิจอื่นๆหลายอย่าง เป็นต้นว่า ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง รดสับล้อรถแบคโฮ น เจ้ามือปอ หอยได้ดิน โดยนายปรีชาชาญฯ ได้สร้างกิจการแบ่งปันให้ลูกๆ บริหารกิจการแทน มีรายได้จำนวนมาก โดยเฉพาะจากการชนวัว ชนไก่ แต่ละครั้ง เช่น คือ วันอาทิตย์ มีการชนไก่ 1 ครั้ง เก็บเงินค่าประตูแต่ละครั้งได้ประมาณ 20,000 บาท แต่ต้องจ่ายค่าน้ำไก่ 10% (ถ้าไก่เดิมพัน 10,000 บาทต้องจ่ายค่าน้ำ 1,000 บาท ให้ไก่ตัวที่ชนะ) และยังมีลูกสาวชายช้าว แกง น้ำดื่ม อื่นๆ เวลามีการชนวัว, ชนไก่ ในบ่อน ได้กำไรมาเช่นกัน

⁴⁶ ของเป็นคนกรุงเทพฯ ซึ่งซื้อต่อมาจากเกษตรกร

⁴⁷ ปิ่นหนึ่งค่าเช่าประมาณ 407,000 บาท โดยมีการเซ็นสัญญาเช่า 3 ปี ต่อ 1 ครั้ง

⁴⁸ ซึ่งนำพันธุ์มาจากภูเก็ต เลี้ยงกุ้งระหว่าง P12-P14 (อายุวันของลูกกุ้ง 12-14 วัน)

⁴⁹ สามี่ – ภรรยา 1 คู่มาเฝ้าบ่อกุ้ง

⁵⁰ เวลาการเลี้ยงกุ้ง 1 ครั้ง หรือ 1 crop กินเวลาครั้งละ 4 เดือน

⁵¹ มีข้าวสารให้แต่ละกึ่งซี

เลี้ยงตลอดจนแะถาษาารทุกขัฒบิของลูกน้องทุกหน้า แต่ถึงอย่างไรร ก็มีการเปลียนแลงคนเฝ้าบ่อกุ้งอยู่ บ่อยครั้ง เนื่องจากบางคนจากรับจ้างเฝ้าทัวไป เพราะในแต่ละปีจะปล่อยกุ้ง 2 ครั้ง ซึ่งจะมีช่วงว่าง 1-2 เดือน ในการเตรียมบ่อครั้งต่อไป ในช่วงว่างนี้ลูกน้องเฝ้าบ่อกุ้งจะไม่ได้รับเงินเดือนบางคนจึงไปรับจ้างเฝ้าที่อื่น

นายเพียรพยายามฯ จะเป็นผู้ดูแลควบคุมบ่อกุ้งเป็นพิเศษในช่วงนี้ ธุรกิจการจัดการ นากุ้งนาย ปรีชาชาญฯ เป็นเป็นผู้จัดการทำหน้าที่ดูแล ทั้งกระบวนการเลี้ยงกุ้ง และจัดหาคนมารับจ้าง ทำให้การเลี้ยงกุ้ง มีประสิทธิภาพ และคุณภาพที่ดี ปีแรกของการเลี้ยงกุ้งก็สามารถได้ทุนคืนกลับ จับกุ้งแต่ละครั้งได้กำไรเป็น เงินจำนวนมาก เพราะกุ้งสวย เลี้ยงครบเทอมทุกบ่อ⁵² ธุรกิจนากุ้งของนายปรีชาชาญฯ เพื่อฝูงพุมามีเงินหมุน เวียนในธุรกิจเป็นที่พอใจ แต่กระนั้นหันของสิ่งที่คาดไม่ถึงในปี 2540 นายปรีชาชาญฯ ได้เสียชีวิตกระทันหัน จากอาการเส้นเลือดในสมองอุดตัน ทำให้ธุรกิจนากุ้งต้องเปลียน คือ ผู้บริหารใหม่ คือ นางรัตนภรณ์ฯ ภรรยาของนายปรีชาชาญฯ ได้เข้ามารับช่วงบริหารธุรกิจนากุ้งแทน ความเปลียนแปลงของธุรกิจนากุ้งที่เคย เพื่อฝูงก็เริ่มเป็นยุคของการถดถอย คือ เมื่อจับกุ้งเทอมสุดท้ายที่เลี้ยงต่อเนื่องจากนายปรีชาชาญฯ ทำให้นาย เพียรพยายามฯ ผู้จัดการในขณะนั้น ได้ออกจากวงจรรนากุ้ง กลับมาอยู่บ้านของตัวเองเนื่องจากไม่ได้รับผล ประโยชน์เจกเช่นเดิม ทำให้นางรัตนภรณ์ฯ ต้องเริ่มเรียนรู้การทำนากุ้งใหม่ และเป็นครั้งแรกของการเข้ามา บริหารธุรกิจนากุ้ง โดยได้ลงกุ้งครบจำนวนทั้ง 13 บ่อ จ้างนักวิชาการเป็นคนดูแลบ่อกุ้งอัตราเดือนละ 10,000 บาท ทำหน้าที่คอยตรวจสอบน้ำ ตรวจสอบลักษณะตัวกุ้ง และจัดการให้คนเฝ้ากุ้งเฝ้าในบ่อทุกวัน เมื่อครบเทอมผลงานครั้งแรก จับกุ้งขายปรากฏว่าประสบความล้มเหลว เพราะกุ้งไม่ได้ผลตามเป้าหมาย กุ้ง จำนวนมากตายก่อนเปิด ทำให้ขาดทุน อย่างไรก็ดี หลังจากทีนางรัตนภรณ์ฯ เลี้ยงกุ้งได้เพียงหนึ่งเทอมหรือ หนึ่ง 1 ครั้ง จึงจัดการแบ่งให้ลูกๆ เลี้ยง คนละ 2 บ่อ ด้วย เพราะตัวเองไม่มีประสบการณ์และดูแลไม่ทั่วถึง นางรัตนภรณ์ฯ เลี้ยงเองเป็นจำนวน 4 บ่อ คือ แล้วยให้พี่ชายของตนเองพร้อมภรรยา เฝ้าดูแลอยู่ และนาง สังข์ทองฯ น้องชายเฝ้าอีก 2บ่อ โดยว่าจ้างนักวิชาการของบริษัทขายอาหาร “มาริลิน” เข้ามาแนะนำ เอากุ้ง ไปเช็ดที่ศูนย์ฯ ของบริษัทบ้าง พร้อมๆกับเมื่อมีสัมมนาอบรมของบริษัทก็จะเชิญผู้เลี้ยงกุ้งหรือผู้เฝ้าบ่อกุ้งไป รับฟัง ใน พ.ศ. 2542 นายสังข์ทองฯ น้องชายที่เฝ้าบ่อกุ้งได้เลิกเลี้ยงกุ้งให้นางรัตนภรณ์ฯ กลับไปอยู่บ้านทำ ไร่ทำสวนและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เนื่องจากไม่ได้รับเงินเดือนเหมือนตอนที่นายปรีชาชาญฯ มีชีวิตอยู่ จะได้รับ ค่าตอบแทนเมื่อตอนเปิดกุ้งเท่านั้น ยามขาดสนเงินทองก็ไม่สามารถพึ่งพานางรัตนภรณ์ฯ ได้ เพราะนายสังข์ ทองฯ มีลูก 2 คน กำลังเรียนอยู่จำเป็นต้องใช้จ่ายทุกวัน สุดท้ายเหลือเพียงนากุ้งเพียง 2 บ่อจาก 13 บ่อ ทั้งนี้ เพราะนากุ้งที่แบ่งให้ลูกๆ ทำก็ต้องเลิกกิจการเพราะไปไม่รอดขาดทุนต่อเนื่อง และค่าใช้จ่ายสูง หมดเงินลง ทุน ส่วนนากุ้ง 2 บ่อที่เหลืออยู่ให้พี่ชายและครอบครัวเป็นคนเฝ้าดูแล ทั้งที่จะออกจากอาชีพนี้กลับไปบ้าน เดิม แต่ไม่สามารถกลับไปได้เพราะ ประการแรก ไม่มีเครื่องมือในการผลิต คือ เรือประมงริมฝั่งซึ่งเป็นอาชีพ เดิมที่บ้านก่อนมารับจ้างเลี้ยงกุ้ง ประการที่สอง เนื่องจากความเป็นพี่ชายของนางรัตนภรณ์ฯ จึงเกรงใจน้อง สาว ที่หมดเงินทองและไม่เหลืออะไรอีกแล้ว การทำนากุ้งจึงคงเหลืออยู่เพียง 2 บ่อ พี่ชายและครอบครัวก็ยัง คงเป็นคนจัดการดูแลเองทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารกุ้ง น้ำมัน เครื่องยนต์ ในขณะทีนางรัตนภรณ์ฯ

⁵² บ่อที่จับได้มากที่สุด 13 ตัน และน้อยที่สุด 5 ตันบ่อ โดยจะนำไปขายเองที่หน้าชัย

จะใช้การทำธุรกิจในช่วงนี้แบบสินเชื่อ หรือระบบเครดิต หรือที่เรียกว่า “ระบบ K” นั่นคือ ระบบเงินเชื่อที่ใช้ในการขายอาหาร กุ้ง โดยผู้เลี้ยงที่มีความน่าเชื่อถือได้นำอาหารกุ้งมาก่อนแล้วจะชำระเงินให้ภายหลังจับกุ้ง แต่ผู้ขายจะบวกราคาขายเกินไว้จำนวน 40 – 50 บาท ต่อกระสอบ พร้อมกับราคาที่เจ้าของร้านขายอาหารที่ให้ระบบ K คิดดอกเบี้ยอีกร้อยละ 5⁵³ การเลี้ยงกุ้งช่วงนี้ได้คุณภาพทุกเทอมหรือทุกครั้ง แต่เงินที่ได้รับที่จ่ายให้พี่ชายและครอบครัวค่อนข้างน้อย เริ่มสร้างปัญหารายได้ของผู้รับจ้างเลี้ยง ส่วนบ่อกุ้งที่เหลือนางรัตนภรณ์ฯ ได้ให้ผู้เลี้ยงกุ้งรายอื่นๆ มาเช่า ใน พ.ศ.2543 ตีกว่าปล่อยทิ้งร้างไว้ ในช่วงแรกมีคนเช่า 2 บ่อ คิดเป็นเงินค่าเช่า 90,000 บาท/ปี เมื่อลงกุ้งได้หนึ่งเทอม ขอเช่าต่ออีก 2 บ่อ คิดเป็น เงิน 70,000 บาท แม้ว่าจะได้เงินค่าเลี้ยงกุ้งและค่าเช่ามาเสริม แต่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของนางรัตนภรณ์ฯ เพราะติดการพนันและใช้จ่ายเงินค่อนข้างมาก และต้องให้เงินลูกด้วย ทำให้ ปี 2544 ต้องเลิกทำธุรกิจนากุ้งอย่างสิ้นเชิง ส่วนกิจการอื่นๆ ก็ส่งผลตามมา เช่น รถที่มีอยู่บางคันถูกบริษัทยึดคืน บางคันได้ขายเพื่อนำเงินชำระหนี้เงินกู้จากธนาคารที่นายปรีชาชาญฯ ได้กู้มาลงทุน ทำให้ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างซบเซา ผนวกกับการที่ประมุขงานที่ไม่ได้รับผลตอบแทน จึงส่งผลให้ลูกๆ ที่เคยร่วมกิจการของครอบครัวต้องแยกกัน ต่างคนต่างบริหารงานตัวเอง บางคนไม่เอาใจใส่กับงานที่บริหาร บางคนล้มเหลวเพราะติดการพนัน เงินใช้จ่ายไม่เพียงพอ บางคนนำอุปกรณ์จำพวกเครื่องตีน้ำไปขาย

นายสุชล – นางวรวรรณ (นามสมมุติ)

ผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้งที่หมู่ที่ 4 ตำบลเกาะเพชร บ้านเดิมอยู่ที่ริมทะเล ตำบลปากพองฝั่งตะวันออก ทำงานเป็นประมงริมฝั่งขนาดเล็ก มีบุตรธิดารวม 4 คน บุตรชายคนโต คือ นายปรีชาติ (นามสมมุติ) เรียนอยู่ที่เทคนิคสิชล พักอาศัยกับน้าหรือน้องสาวของแม่ เมื่อเรียนจบ ปวช. ได้เรียนต่อที่เทคนิคภูเก็ต เมื่อจบปวช. ได้ขึ้นเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่กรุงเทพฯ เมื่อเรียนได้ระยะหนึ่งมีความกลัวว่าไม่รู้จะจบเมื่อไร จึงโอนหน่วยกิจไปเรียนที่ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต แต่เรียนได้เพียง 3 ภาคเรียน บิดาหาเงินส่งค่าเล่าเรียนไม่ทันเพราะค่าเทอมสูง⁵⁴ นายปรีชาติฯ ไม่ได้กู้เงินจากรัฐบาล (กองทุนเพื่อการศึกษา) ขณะเดียวกันตอนนั้นพ่อซึ่งรับจ้างเลี้ยงกุ้งกำลังดำของน้องสาวอยู่ ปรากฏว่าสามีของน้องสาวเจ้าของบ่อกุ้งได้เสียชีวิต ทำให้ไม่ได้ค่าจ้างเช่นเหมือนก่อน บิดาจึงตัดสินใจขายสมบัติที่ใช้ทำมาหากิน ขายเรือประมงขนาดเล็กริมฝั่งที่เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน เพื่อนำเงินส่งให้เรียน พร้อมกับให้โอนหน่วยกิจกลับมาเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับหางานทำอยู่ในมหาวิทยาลัยรามฯ รายได้ 130 บาทต่อวัน แต่ถึงอย่างไร การใช้จ่ายของพี่ชายยังไม่เพียงพอต้องของเงินจากทางบ้านอยู่เสมอ

คนที่สอง คือ นางสาวแคทิ (นามสมมุติ) กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี อยู่ที่สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ในปีสุดท้าย ได้รับเงินจากรัฐบาลเพื่อการศึกษาจากรัฐ มีเงินบางส่วนเหลือจึงช่วยบิดามารดาส่งให้พี่ชายเดือนละ 1,000 บาท เป็นค่าเช่าบ้าน ในช่วงมาศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนกัลยาณี

⁵³ ในช่วงสมัยที่นายปรีชาชาญฯ ทำนากุ้งไม่ได้ใช้ระบบ K

⁵⁴ ค่าเล่าเรียนภาคเรียนละ 30,000 – 40,000 บาท และยังมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีก

ศรีธรรมราชที่ ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช ได้อาศัยบ้านน้ำสาวที่บ้านในชุมชนใกล้ตัวเมือง แล้วอาศัยที่บ้านป่าที่ยวนแหล เพื่อคอยดูแลด้วย โดยบิดามารดาเป็นคนส่งเงินค่าใช้จ่าย ในช่วงนี้มีลุงและป้าเป็นคนช่วยเหลือค่าใช้จ่ายให้รวมทั้งค่าเทอมด้วย นอกต้องดูแลแล้วยังช่วยขายของในบ่อน ตอนที่มาศึกษาและอาศัยที่นี่มีโอกาสเจอหน้าบิดา มารดาน้อย เพราะพ่อแม่ต้องรับจ้างเลี้ยงกุ้งไม่ค่อยมีเวลา เมื่อ พ.ศ.2540 สอบเข้าศึกษาต่อที่สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช มาอาศัยอยู่หอพัก โดยในระหว่างเรียนนางสาวเค็ทฯ ได้ทำงานในสถาบันราชภัฏ 2 เดือนครึ่ง ได้เงิน 7,000 บาท และช่วยงานอาจารย์ ได้เงินบ้าง เป็นรายได้เสริม พร้อมๆ กับแบ่งบางส่วนส่งให้ครอบครัว

คนที่สามคือ นายไก่อ เมื่อบิดาและมารดาไปรับจ้างเลี้ยงบ่อกุ้งที่เนินหนองหงส์ ทั้งสองได้อาศัยอยู่ที่บ้านเดิม คือ บ้านชายทะเล ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก โดยมีครอบครัวของพี่ชายของบิดาเป็นผู้ดูแลไก่อกับดำ ไก่อเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนสตรีปากพ่อง ผลการเรียนต่ำ เรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไก่อออกจากโรงเรียนเพราะผลการเรียนที่ติด 0 แล้วไม่ยอมแก้ไขผลการเรียน ทั้งนี้ทางโรงเรียนได้เชิญบิดาไปพบ แต่ไก่อบอกว่าบิดาไม่ว่างต้องเฝ้ากุ้ง บิดา มารดาเสียใจมาก แต่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังนั้น จึงพาไก่อมาอยู่นาทุ่งช่วงหนึ่ง หลังจากนั้นไก่อได้ขึ้นไปทำงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นอยู่ซ่อมรถ โดยอาศัยอยู่กับญาติซึ่งเป็นลูกป้า จนปัจจุบัน ไก่อยังทำงานทีู่่ซ่อมรถอยู่ทั้งนี้โดยนิสัยไก่อเป็นคนอดทน ฝึบ ขยัน ไก่อยังนึกเสียดายที่ตนไม่ได้เรียนจบ ม.3

ส่วน นายดำฯ เป็นน้องสุดท้อง ดำอาศัยอยู่ในบ้านคนเดียวที่ชายทะเล หลังจากไก่อไปอยู่กรุงเทพฯ ขณะนั้นดำยังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนที่บ้าน จนจบจากโรงเรียนชายทะเล ดำได้เข้าเรียนสตรีปากพ่อง โดยการจับฉลากได้ เรียนเทอมแรกชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการเรียนไม่ดีนัก ติดเกรด 0 และไม่ยอมเข้าห้องเรียน ไม่ยอมแต่งเครื่องแบบลูกเสือเข้าเรียน และในรายวิชาที่ต้องทำงานส่งเป็นชิ้นเป็นอันดำจะไม่เอาใจใส่ ติดเกรด “ร” เสมอ เมื่อขณะที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรียนได้ 1 ภาคเรียน ดำบอกว่าจะออกจากโรงเรียน เพราะแก้วิชาที่ติดเกรด 0 ถึง 2 ครั้งแล้วยังไม่ผ่าน ไม่ฟังการทักท้วงของพี่ๆ ญาติ ที่ขอให้อำนาจสำเร็จในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อน แต่ดำก็ไม่เชื่อสุดท้ายดำก็เรียนไม่จบ ม.3 เช่นเดียวกับนายไก่อ ซึ่งเป็นพี่ชาย หลังจากดำออกจากโรงเรียนแล้ว บิดามารดาให้ดำไปอยู่นาทุ่ง ขณะที่ดำไปอยู่นาทุ่ง ดำไม่ได้นอนในชนานาทุ่งกับบิดามารดา แต่จะไปนอนตามบ้านเพื่อนๆ เมื่อเมษายน ปี 2544 พ่อกับแม่อนุญาตให้ดำไปอยู่กับไก่อที่กรุงเทพฯ เพื่อทำงานทีู่่ซ่อมรถ อยู่ได้ประมาณ 2 เดือน ดำจึงหนีกลับมาอยู่บ้านที่ชายทะเล ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก ดำบอกว่าทำงานไม่ได้เพราะ เจ้านายชอบเคี้ยวเชิญ

หากย้อนหลังไปนายสุชล-นางวรรรณฯ ผูกพันกับธุรกิจนาทุ่ง ใน พ.ศ.2537 เพราะไปทำงานเลี้ยงกุ้งและเฝ้าบ่อกุ้งในลักษณะการรับจ้างแกมช่วยเหลือพี่ชายที่เริ่มธุรกิจนาทุ่ง ที่หมู่ที่ 4 บ้านเนินหนองหงส์ ตำบลเกาะเพชร อำเภอหัวไทร ตั้งแต่เริ่มสร้างจนเป็นรูปธรรมมีฐานะดี ลูกๆ ได้เข้าโรงเรียน โดยเรียนรู้การเลี้ยงกุ้งจากญาติที่เป็นผู้รับจ้างอีกคนหนึ่ง หลังจากนั้นธุรกิจกุ้งของพี่ชายเริ่มถดถอยและซบเซา ใน พ.ศ. 2543 โดยที่นายสุชล-นางวรรรณฯ คิดว่าการเลี้ยงกุ้งกับญาติพี่น้องคงได้รายได้ดี ผนวกกับตอนนั้นธุรกิจนาทุ่งกลาดำกำลังเป็นอาชีพที่นิยมแพร่หลายติดอันดับอาชีพที่สร้างฐานะให้ร่ำรวยได้ ตรงกันข้ามกับอาชีพออกทะเลซึ่งทำมาตลอดชีวิตแล้วยังหาความร่ำรวยไม่ได้

“ ออกเลยไม่รู้ต่อได้อีรวัย หาปลาจากธรรมชาติในทะเลที่กว้าง บางวันได้ บางวันไม่ได้ และปลาปัจจุบันเริ่มสูญพันธุ์มีน้อยลง เลี้ยงกุ้งย่อมดีกว่า ได้เงินเป็นจำนวนมาก (เป็นก้อน) จะได้นำมาส่งให้ลูกเรียนหนังสือ.....”

ปัจจุบันหลังจากพี่ชายเสียชีวิต คงเหลือพี่สะใภ้ ทำธุรกิจนาุ้งต่อ แต่ประสบความล้มเหลว เป็นอันเลิกทำนาุ้ง นายสุชล-นางวรวรรณ กลับมาอยู่บ้านเดิมที่ชายทะเล ปากพ่นฝั่งตะวันออก ได้สร้างบ้านขนาดเล็กๆ หลังใหม่ เพราะบ้านหลังเก่าทรุดโทรม พังทลาย เงินที่สร้างบ้านเป็นเงินที่พี่สาวช่วยเหลือให้จำนวนหนึ่ง เมื่อเลิกเลี้ยงกุ้ง แต่ไม่เพียงพอสำหรับสร้างบ้าน จึงต้องขายที่ดินบางส่วน (ซึ่งก็เป็นการขายแบบให้ญาติผ่อนชำระ) แล้วนำเงินเหล่านั้นมาสร้าง พร้อมกับได้เงินจากการทำงานของนางสาวแคท ลูกสาว ซึ่งทำงานระหว่างเรียนที่สถาบันราชภัฏ ตอนนี้นายสุชล-นางวรวรรณ ไม่ได้ทำอาชีพใด เพราะไม่มีเรื่อที่สามารถทำประมงชายฝั่งอีก ซึ่งได้ขายเพื่อเอาเงินส่งให้พี่ชายเรียน ส่วนนางวรวรรณฯ ไม่ค่อยสบาย สุขภาพไม่แข็งแรง เงินที่ได้ใช้จ่ายอยู่ในขณะนี้ ได้จากการผ่อนชำระที่ดินรายงวดจากญาติที่ซื้อที่ดินบ้าง ลูกสาวให้บ้าง จึงต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด อาหารการกินได้รับปลาจากเพื่อนบ้านที่เขาคือทะเลบ้าง เงินจากการรับจ้างเลี้ยงและเฝ้าบ่อกุ้งในขณะนั้นไม่สามารถเก็บได้ เพราะจะได้รับเงินสดจริงเมื่อตอนเปิดกุ้งหรือจับกุ้งเพียงครั้งเดียว เมื่อกุ้งครบหม้อหรือ 4 เดือน แต่บางครั้งก็ได้จำนวนน้อย เพราะเจ้าของบ่อกุ้งอ้างว่าจะเก็บไว้ให้ แต่ก็ไม่ได้รับเงินส่วนที่เหลือ เพราะเจ้าของก็ล้มเหลวจากธุรกิจกุ้ง ส่วนในอนาคตข้างหน้าก็ยังคิดว่าจะรวมลงทุนทำธุรกิจนาุ้งกับญาติ ประมาณ 1-2 บ่อ เพราะมีความรู้และความชำนาญในอาชีพพอสมควร อาชีพทำนาุ้งแม้จะมีเวลาพักผ่อนน้อย แต่คิดว่าไม่ใช่สิ่งสำคัญ ตอนนี้จึงรอเวลาและโอกาสที่จะสร้างอาชีพสร้างนาุ้งเป็นของตัวเอง เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว

นายปราโมทย์ สิ้นยัง และ นางจारी สิ้นยัง

นายปราโมทย์ สิ้นยัง อายุ 54 ปี นางจारी สิ้นยัง อายุ 53 ปี มีบุตรธิดา รวม 3 คน คือ คนแรก นายสุรเชษฐ์ สิ้นยัง อายุ 23 ปี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาของหมู่บ้าน สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหัวไทร และปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ชั้นปีที่ 4 โดยมีค่าใช้จ่ายในระหว่างเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงประมาณเดือนละ 4,000 บาท นอกเหนือจากการเรียนในระดับปริญญาตรีแล้วนายสุเมธฯ ยังเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามอย่างมาก

คนที่สอง นางสาวรัตติมา สิ้นยัง อายุ 20 ปี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร เช่นเดียวกับพี่ชาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ที่วิทยาลัยสารพัดช่าง ปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ที่วิทยาลัยอาชีวศึกษานครศรีธรรมราช มีค่าใช้จ่ายเดือนละประมาณ 2,000 บาท ในช่วงที่ศึกษาในระดับ ปวช. และ ปวส.

ได้รับเงินกู้ยืมกองทุนเพื่อการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ดังรายละเอียด โดยไม่รวมค่าบำรุงการศึกษา ดังนี้

ระดับ ปวช 1	เดือนละ 2,000 บาท , ปีละ 24,000 บาท
ระดับ ปวช 1	เดือนละ 900 บาท , ปีละ 10,800 บาท
ระดับ ปวช 3	เดือนละ 900 บาท , ปีละ 10,800 บาท
ระดับ ปวส 1	เดือนละ 1,097 บาท , ปีละ 23,164 บาท
ระดับ ปวส 2	เดือนละ 1,097 บาท , ปีละ 23,164 บาท

คนที่สาม เด็กชายสรารุณ สีนัยัง อายุ 12 ปี กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนบ้านเกาะเพชร โดยมีค่าใช้จ่ายต่อวันละ 15 บาท

อาชีพเดิมของครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่มีฐานะดีในการทำนาข้าว มีที่นาข้าวทั้งหมด 31 ไร่ แล้วเปลี่ยนมาเลี้ยงกุ้งกุลาดำ 15 ไร่ จำนวน 4 บ่อ เมื่อ พ.ศ. 2534 เพราะเล็งเห็นผลกำไรที่จะได้มากกว่าทำนาข้าว โดยมีเงินลงทุนจากการกู้ยืมนอกระบบ จำนวน 150,000 บาท ความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้งได้มาจากการอบรมจากบริษัทและดู ฟังคนอื่นเลี้ยง หรือเลี้ยงเหมือนกับบุคคลอื่นๆปฏิบัติกัน ในช่วง พ.ศ. 2535 ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงความรุ่งเรืองของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ นั้น นายปราโมทย์ ฯ เป็นอีกรายหนึ่งที่มีผลกำไรจากการเลี้ยงกุ้งอยู่ในระดับแนวหน้าของบ้านเนินหนองหงส์ ส่งผลด้านบวกให้นายปราโมทย์ ฯ และครอบครัวมีฐานะดีขึ้นมาก กล่าวคือ สามารถสร้างบ้าน 1 หลัง มีรถยนต์ 1 คัน รถจักรยานยนต์ 1 คัน โทรศัพทมือถือ 1 เครื่อง และ ผลจากการเลี้ยงกุ้งด้านลบ พบว่า ตั้งแต่ตอนนั้นมาจนถึงในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่ามีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น (จำนวนหนี้ดูตารางนี้) ทำให้ที่ดินถูกจำนองภาคเอกชน

ในส่วนการดำรงชีพปกติ นั้น ได้รับสวัสดิการจากรัฐอะไรตามปกติ คือ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาของบ้าน และบัตร 30 บาท ส่วนการเลี้ยงกุ้งไม่มีอะไรได้รับเป็นพิเศษ

นางบุญเรือง อ่อนศรีทอง

นางบุญศรี อายุ 53 เป็นอาชีพแม่บ้าน เลี้ยงลูก 3 คน สำหรับ ลูก 3 คน ประกอบด้วย คนแรก นายเผด็จชัย อ่อนศรีทอง อายุ 28 ปี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนประดู่ในทรงธรรม ที่กรุงเทพมหานคร หลังจากนั้นก็ได้ศึกษาต่อ เพราะต้องมาอยู่ดูแลมารดา

คนที่สอง นางสาวจุริรา อ่อนศรีทอง อายุ 25 ปี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนบางแคปานขำวิทยา ที่กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ชั้นปีที่ 4 มีค่าใช้จ่ายประมาณ 4000 บาท ต่อเดือน ซึ่งมาจากน้ำชาขายหรือน้องสาวของมารดา

คนที่สาม นายพัชระ อ่อนศรีทอง อายุ 23 ปี สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะเพชร ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาของหมู่บ้าน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนนักบุญเดวิด หลังจากนั้นเข้าศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ที่โรงเรียนนครราชสีมา

นครศรีธรรมราช ได้ย้ายตามน้ำไปศึกษาโรงเรียนช่างกลพิษณุโลก จนสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และกำลังศึกษาปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ โดยมีค่าใช้จ่ายเดือนละ 4,000 บาท โดยมีน้ำเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกัน ซึ่งน้ำเป็นข้าราชการของกรมชลประทาน ทำให้นายพัชระฯ ต้องย้ายตามเพราะน้ำผู้นี้เป็นเหมือนผู้ปกครองที่ให้อุปการะ

การเข้าสู่อาชีพเลี้ยงกุ้ง เมื่อ พ.ศ. 2531 อาชีพเดิมทำนาข้าว มีที่นาข้าวทั้งหมด 28 ไร่ โดยขุดนาข้าวมาทำบ่อกุ้งจำนวน 2 บ่อ เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ โดยแบ่งที่ดินนาข้าวให้ผู้อื่นเช่าทำบ่อกุ้ง 18 ไร่ หรือ 5 บ่อ 50 ไร่ การเลี้ยงกุ้งในช่วงนั้นเงินลงทุนเป็นเงินส่วนตัวที่เก็บออมไว้จำนวน 200,000 บาท โดยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นอกจากเลี้ยงกุ้งแล้วได้ร่วมกับเพื่อนบ้าน “รวมทุนทำแพรับซื้อกุ้ง” ส่งตลาดกลางที่มหาชัย สมุทรสาคร ปัจจุบันนี้ให้ผู้อื่นเช่าเลี้ยงกุ้งแทนทั้งหมด

โดยในอดีตนั้น นางบุญศรีฯ ถือว่าเป็นครอบครัวที่เป็นนับหน้าถือตาของเพื่อนบ้านเพราะฐานะดี อยู่ในระดับแนวหน้าของบ้าน แต่หลังจากสามีเสียชีวิต การดำรงตนอยู่ในสถานภาพความหม้ายสามี เพราะเครื่องดีน้ำในนาทุ่งตึงเลื้อยผ้าจนสิ้นชีวิตในบ่อกุ้ง ทำให้กิจการ “แพจับกุ้ง” ประสบความล้มเหลว เพราะถูกเพื่อนร่วมหุ้นหรือร่วมกิจการ “เบี้ยว” ส่งผลให้มีหนี้สินมากมาย ในปัจจุบันประมาณ 400,000 บาท

ผลจากการเลี้ยงกุ้งส่งผลด้านบวกต่อครอบครัวนี้ คือ ลูกได้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียนหนังสือ 2 คน ส่วนผลจากการเลี้ยงกุ้งด้านลบ พบว่า สามีได้เสียชีวิตลงด้วยการเลี้ยงกุ้ง เพราะเพลารถยนต์น้ำนาทุ่ง⁵⁵ ประการหนึ่ง มีหนี้สินจำนวนมาก ที่ดินถูกจำนอง ประการหนึ่ง สุขภาพจิตไม่ดี ต้องรับประทานยอบ่อยครั้งยา และได้แต่ภาวนาว่าสักวันหนึ่งจะพ้นจากการเป็นหนี้สินและมีชีวิตแจ่มใสเช่นบุคคลอื่นหรืออยู่ได้กับทุกคนในบ้าน ประการหนึ่ง ไม่มีรายได้ที่จะสามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ ลูกๆต้องไปอยู่อาศัยหรืออยู่ในการอุปถัมภ์ของน้องชายเกือบทั้งหมด แม้ว่าจะมีรายได้จากการให้เช่าบ่อกุ้ง แต่ไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ เพราะในปัจจุบันนี้การเช่าบ่อกุ้งก็มีน้อยเนื่องจากการเลี้ยงไม่ดี โรคกุ้งมีมากและราคาอาหารแพง กุ้งราคาถูก ผู้มาเช่าจึงมีน้อยหรือเช่าแล้วก็ขาดทุน แต่ภาระหนักที่สุดในปัจจุบัน คือ ครอบครัวถือว่าล้มละลาย ในส่วนการดำรงชีพปกติ ได้รับสวัสดิการจากรัฐ

นายจิราพจน์ จรจันทร์

นายจิราพจน์ จรจันทร์ อายุ 34 ปี ภรรยา คือ นางนงลักษณ์ จรจันทร์ อายุ 34 ปี มีอาชีพอาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ส่วนภรรยา การค้าขาย เป็นรายได้เสริมครอบครัว เดิมภรรยาเป็นบุคคลเกิดที่จังหวัดนครสวรรค์ ต้องพลัดพรากบ้านเกิดมาตั้งแต่เกิด⁵⁶ โดยที่นายจิราพจน์ฯ สำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาเทคนิคโลหะ จากวิทยาลัยเทคนิคชลบุรี หลังสำเร็จการศึกษาแล้วไปเปิดร้านซ่อมโลหะอยู่ที่อำเภอละโว จังหวัดสตูล ต่อจากนั้นกลับมาบ้านเพื่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

⁵⁵ ชาวบ้านที่นี่เรียกว่า “ยอย”

⁵⁶ จำวันเกิดตัวเองไม่ได้

ทั้งสองคนยังไม่มีบุตร หลังจากแต่งงานมาร่วม 15 ปี อาชีพการเลี้ยงกุ้ง โดยเป็นเจ้าของบ่อกุ้งเล็กๆ เพียง 1 บ่อ เนื้อที่ 3 ไร่ เงินลงทุน 150,000 บาท ใช้ทุนส่วนตัวที่เก็บไว้ สาเหตุที่กลับมาบ้านเพื่อเลี้ยงกุ้ง เพราะ เล็งเห็นถึงโอกาสที่จะได้รับผลกำไรดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น แต่ก็เป็นหนี้สินเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นยังทำหน้าที่รับจ้างจับกุ้งเป็นอาชีพเสริมด้วย และถือว่าเป็นอาชีพที่ประสบความสำเร็จ ในปัจจุบันนี้ เพราะการจับกุ้งมีการลงทุนน้อยและลงทุนครั้งเดียวสามารถใช้เครื่องมือได้นาน โดยเขาได้ลงทุนซื้อเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) ท่อน้ำ 2) อวน สามารถสร้างรายได้วันละ 1,500 - 3,200 บาท ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนการเลี้ยงกุ้งว่ามีมากหรือน้อยในแต่ละฤดูกาล ส่วนลักษณะสำคัญของการรับจ้างจับกุ้งต้องใช้แรงงานในการจับหลายคน โดยส่วนมากจะมีจำนวนแรงงานตั้งแต่ 2-10 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่บ่อกุ้ง และอัตราความหนาแน่นของกุ้งในแต่ละบ่อ โดยค่าตอบแทนค่าแรงงาน 200 บาท ต่อคน นอกจากนี้นายจิรา พจน์ฯ ยังทำหน้าที่หารายได้ด้วยการเป็นช่างเชื่อมโลหะตามที่ได้อศึกษามา เพราะในกิจการเลี้ยงกุ้งต้องมีการเชื่อมโลหะเกี่ยวกับเครื่องยนตร์อยู่เสมอๆ , ส่วนภรรยาที่ขายของเป็นอาชีพเสริมครอบครัว ได้ลงทุนขายของที่บ้าน ด้วยเงินลงทุนประมาณ 25,000 บาท รายได้จากการขายประมาณวันละ 1,000 บาท - 3,000 บาท ได้กำไรวันละประมาณ 500-1,000 บาท ในส่วนการดำรงชีพนั้น ได้รับสวัสดิการตามปกติจากรัฐ ไม่ได้รับอะไรเป็นพิเศษ

2.3 สวัสดิการของบ้านเนินหนองหงส์และครัวเรือน

ตามปกติแล้วนโยบายและมาตรการที่มาจากรัฐ ในฐานะหรือบทบาทของรัฐที่จะช่วยเหลือส่งเสริมผู้ประกอบการหรือธุรกิจที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและตัวเลขทางเศรษฐกิจมหภาคจะมีมากเป็นพิเศษ⁵⁷ ซึ่งรัฐมักจะโอบอุ้มดูแลหรือเอาใจใส่เสมอๆ มาตรการต่างๆ จึงออกมาอยู่ตลอดเวลา สำหรับมาตรการหรือนโยบายที่ปฏิบัติต่อเกษตรกรเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจมหภาคอันเนื่องมาจากสร้างตัวเลขหรือตัวชี้วัดทางการเงินตราต่างประเทศต่อเนื่องตลอดมา แต่ไม่มีอะไรที่เป็นการช่วยเหลือจากราชการเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ สำหรับในพื้นที่บ้านเนินหนองหงส์และพื้นที่ทั่วไปในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังที่กำหนดให้เป็นพื้นที่เลี้ยงกุ้งตามโครงการพระราชดำรินั้นพบว่า มีน้อย กระนั้นก็ดี ในเบื้องต้นนี้ผู้วิจัยถือเอาว่าโครงการ มาตรการต่างๆ ที่รัฐออกมาในรูปของความพยายามสร้างสวัสดิการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ถือเป็นสวัสดิการของรัฐนั้น มาตรการแม้ว่าไม่ปรากฏเป็นการเฉพาะสำหรับปฏิบัติที่บ้านเนินหนองหงส์ก็ตาม แต่หากเป็นโครงการที่ส่งผลต่อการเลี้ยงกุ้งกุลาดำหรือกุ้งทะเลในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังแล้วก็ถือว่าส่งผลต่อการเลี้ยงกุ้งที่บ้านนี้ด้วย ผู้วิจัยจะนำเสนอโครงการหรือมาตรการที่หน่วยงานราชการต่างๆ กำหนดเป็นแนว

⁵⁷ เราได้ยินและได้พบมาตรการหลายๆ ครั้งที่รัฐลำเอียงหรือโอบอุ้มกับคนกลุ่มนี้มากเป็นพิเศษ จนมีคำค่อนข้างตลกๆ ว่า "รัฐอุ้มคนรวย" เป็นต้น

ทางการพัฒนาที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ให้ถือว่าเป็นสวัสดิการ ซึ่งพบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีโครงการต่างๆ หรือสวัสดิการต่างๆ เพื่อการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ดังนี้

1) คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบและอนุมัติตามข้อเสนอของกรมประมงให้ดำเนินการตาม**โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล โดยใช้เทคโนโลยีแผนใหม่และระบบชลประทานน้ำเค็ม** โดยแบ่งพื้นที่ดำเนินการออกเป็น 2 แปลง คือพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เนื้อที่ 2,000 ไร่ และพื้นที่ที่ราษฎรเข้าครอบครองและประสงค์เข้าร่วมโครงการอีก 2,000 ไร่ โดยอนุมัติงบประมาณ 200 ล้านบาท จัดสรรงบประมาณปีงบประมาณ 2533 จำนวน 42 ล้านบาท และผลการประชุมของอธิบดีกรมประมงและบุคคลที่เกี่ยวข้องเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2532 มีมติเลือกเอาพื้นที่สาธารณะประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์บ้านหน้าโคก อำเภopakพนัง จำนวน 2,600 ไร่ ได้ผู้เข้าร่วมโครงการ 164 ราย พื้นที่ 1,300 ไร่ และพื้นที่บ้านปากกระวะ อำเภอหัวไทร ที่ราษฎรมีสิทธิในที่ดินประสงค์เข้าร่วมโครงการอีก 1,000 ไร่ โดยมีบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ เข้าร่วมโครงการด้วย⁵⁸ ผลจากโครงการนี้ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจว่ากุ้งกุลาดำเป็นอาชีพที่ไปได้ดีและเป็นโครงการกระตุ้นบรรยากาศการเลี้ยงกุ้ง

2) โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อ พ.ศ.2536 ได้กำหนดให้เป็น **"พื้นที่น้ำเค็มเพื่อการเลี้ยงกุ้ง"** มีจำนวน ประมาณ 200,000 ไร่ เป็นพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนังสาขาหัวไทร 160,474.09 ไร่ และพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำปากพนัง 39,744.36 ไร่ เป็นพื้นที่น้ำเค็มหรือพื้นที่เฉพาะ (Zoning) ในการเลี้ยงกุ้ง ส่วนพื้นที่นอกจากนั้นแบ่งออกเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำจืด สำหรับการปลูกข้าว (ดูแผนที่) พื้นที่น้ำเค็มที่กล่าวแล้วใช้สำหรับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำแบบพัฒนา (Intensive On-Farm Development For Shrimp Pond) โดยเฉพาะในพื้นที่ฝั่งขวาซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ นั้น มีโครงการพัฒนาทางกายภาพเพื่อการเลี้ยงกุ้งอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการบ้านหน้าโคก โครงการสูบน้ำเสียระโนด โครงการบ้านท่าพญา โครงการบ่อคนตี⁵⁹ และโครงการบ้านหน้าสตน ครอบคลุมพื้นที่บ้านเนินหนองหงส์ด้วย⁶⁰ และพื้นที่เหล่านี้จึงเป็นการจัดระบบชลประทานน้ำเค็มเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล โดยมีหลักการทางกายภาพ คือ⁶¹ 1) แยกระบบน้ำดีและน้ำเสียออกจากกัน (Absolutely Separated System) 2) จัดหาน้ำทะเลที่มีความสะอาดให้เพียงพอและเหมาะสมในการเลี้ยงกุ้งของเกษตรกร 3) จัดให้มีบ่อบักน้ำเพื่อปรับปรุงคุณภาพก่อนนำไปใช้เลี้ยงกุ้ง 4) ต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนระบายทิ้ง 5) ต้องมีพื้นที่บ่อบักหรือที่เก็บเลนในอัตราที่เหมาะสม

⁵⁸ ข้อมูลจากนิตยสารเสียงชน ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กันยายน 2534 หน้า 21-22, สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2536, รายงานการประชุมจังหวัดนครศรีธรรมราช, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2537, ในนรงค์ บุญสวยขวัญ, 2543, หน้า 303-304

⁵⁹ โครงการบ่อคนตี คือพื้นที่ทั้งหมดของบ้านเนินหนองหงส์ นั่นเอง

⁶⁰ เขตพื้นที่เหล่านี้ได้แก่ พื้นที่อำเภอปากพนัง ในตำบลแหลมตะลุมพุก ตำบลปากพนังฝั่งตะวันออก ตำบลบางพระ ตำบลบ้านเพิง ตำบลท่าพญา ตำบลขนานนาค ตำบลปากแพรก, ในพื้นที่อำเภอหัวไทร ได้แก่ ตำบลเกาะเพชร ตำบลท่าขอม(บางส่วน) ตำบลบางนบ(บางส่วน) ตำบลหัวไทร(บางส่วน) ตำบลหน้าสตน ตำบลเขาพังไกร(บางส่วน) ตำบลรามแก้ว (บางส่วน)

⁶¹ บริษัทไทยคอนซิลแดนท์เอนจิเนียริ่ง, 2545, หน้า 1-5 - 1-6

3) โครงการพัฒนาประมงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของกรมประมง⁶² ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการประมงปกติและการที่กำหนดพื้นที่ส่วนหนึ่งของฝั่งขวาแม่น้ำปากพนังให้เป็นพื้นที่น้ำเค็มเพื่อการเลี้ยงกุ้งทะเล รูปธรรมที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการและทำหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง คือ โครงการการจัดตั้งศูนย์พัฒนาประมงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ด้วยงบประมาณ 40,456,880 บาท เพื่อเป็นโรงเพาะพันธุ์สัตว์น้ำพื้นที่ 23 ไร่⁶³ ซึ่งก็มีใช้เพื่อกุ้งเพียงอย่างเดียวแต่เป็นการ สร้างขึ้นเพื่อสัตว์น้ำอื่นๆ ส่วนโครงการวิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล แต่ทำหน้าที่ วิจัยและสาธิตการเลี้ยงกุ้งทะเล โดยระบบปิด ก็ยังไม่พบว่าผลศึกษาและพัฒนาที่ส่งผลต่อกระบวนการเลี้ยงของชาวบ้าน

4) โครงการหรือมาตรการการพักหนี้ให้แก่เกษตรกร ที่เป็นหนี้ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) จำนวนมากก็ตาม แต่ไม่พบว่าที่บ้่านนี้เข้าร่วมโครงการนี้ แม้ว่าคนเลี้ยงกุ้งกำลังจะเป็นหนี้มาก จากการสำรวจครัวเรือนในหมู่บ้านพบว่าสถานะหนี้สินของเกษตรกรนาทุ่งบ้านเนินหนองหงส์ 30 ราย ในตารางที่ 4 พบว่ามีหนี้สูงถึง 3,3000,000 บาท เป็นหนี้จากแหล่งเงินกู้ของธนาคารเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.67 รวมจำนวนหนี้ 2,430,000 บาท แต่พบว่าบุคคลในธุรกิจกุ้งกุลาดำเข้าร่วมโครงการนี้เพียงรายเดียว คือนางเตือนใจ หลักคำ ทั้งนี้อาจจะเพราะส่วนใหญ่เป็นหนี้สูงกว่าเงื่อนไขที่จะเข้าร่วมโครงการตามที่รัฐบาลกำหนด

สวัสดิการที่พบในบ้านเนินหนองหงส์ทั้งที่เป็นบริบทของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำจึงเป็นเชกเช่นเดียวกับนโยบายหรือโครงการหรือมาตรการอื่นๆที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อชาวนา คนชั้นล่าง ไม่มีพิเศษเหมาะสมกับฐานะที่เป็นกลุ่มอาชีพที่สร้างสรรค์ตัวเลขตัวบ่งชี้ทางเศรษฐกิจแก่รัฐ รูปแบบที่พบจึงมีสวัสดิการปกติ เป็นต้นว่า ประการแรก เงินกู้ยืมเพื่อการเรียนการศึกษาของเยาวชน พบว่ามีประชาชนเข้ารับบริการตามสิทธิ แต่จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้มาก โดยในหมู่บ้านนี้จะมีการกู้ยืมกองทุนเพื่อการเรียนมาก ในปัจจุบันพบว่าครอบครัวของนางจรรยา ทองพล นอกจากนั้นจากกรณีศึกษาของบุคคลเป้าหมายพบว่ามี 2 รายที่ได้รับเงินกู้เพื่อการศึกษาของบุตรคือนางสาวเค็ท (นามสมมุติ) บุตรนายสุชล -นางวรรณนา ที่เป็นครอบครัวรับจ้างเลี้ยงกุ้ง และครอบครัวของนายปราโมทย์ นางจรรย์ สินยัง ซึ่งมาจากครอบครัวเลี้ยงกุ้ง ประการที่สอง บัตรสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาล (สปร.) กับบัตรประกันสุขภาพ 500 บาท ซึ่งพบว่าประชาชนที่ส่วนใหญ่ใช้บริการกับบัตรดังกล่าวนี้ในด้านสุขภาพ ส่วนบัตร 30 บาทรักษาทุกโรคทุกคนไม่มีความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของการบริการ ประการที่สาม การสงเคราะห์คนที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำ เช่นใน พ.ศ.2543 ปรากฏน้ำท่วมพื้นที่แถบนี้สูงมาก คงได้รับแจกเพียงถุงหุ้งชีพ ประกอบด้วยข้าวสาร 5 กิโลกรัม กับเบาะหุ้มสำเร็จรูปและอาหารกระป๋องเท่านั้น ส่วนการช่วยเหลือในกิจการเลี้ยงกุ้ง หน่วยราชการดำเนินการเหมือนสำรวจความเสียหายปกติของนาข้าวและคนชั้นล่างอื่นๆ คือ ส่งการให้สำรวจรายการเสียหาย ซึ่งเป็นการกระทำเช่นเดียวกับแต่ผ่านๆ มา เพียงหลังจากนั้นไม่มีรูปธรรมการดำเนินงานที่ต่อ

⁶² กรมประมง. 2542, มีทั้งหมด 3 แผนงาน โดยในแผนงานที่หนึ่ง แผนงานการปรับปรุงพื้นที่เลี้ยงกุ้ง มีสาระสำคัญเกี่ยวกับกุ้งกุลาดำอยู่ใน ส่วนแผนงานอื่นและโครงการย่อยไม่ปรากฏว่ามีการส่งเสริมสนับสนุนแต่อย่างใด

⁶³ กรมประมง. 2542, หน้า 8

เรื่องใดๆเลย ประการที่สี่ กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้าน ได้รับจัดสรรเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2544 โดยมีเกษตรกรเลี้ยงกุ้งไม่สนใจเท่าที่ควร ทั้งเป็นเพราะได้ให้กู้จำนวนน้อยเพียง 48 รายหรือครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.04 ของครัวเรือนของประชาชนในหมู่บ้านนี้ มาตราแม้ว่าจะไม่ให้ความสำคัญแต่สมาชิกที่กู้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปเลี้ยงกุ้ง 46 ราย หรือร้อยละ 95.83 ของจำนวนผู้กู้ทั้งหมด ส่วนที่เหลือ 2 รายให้เหตุผลการขอกู้ไปใช้ในการค้าขายและช่างซ่อมเครื่องยนต์ ซึ่งก็อยู่ในบริบทของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเช่นเดียวกัน ดังนั้นกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้าน แม้ว่าจะไม่สำคัญเพราะจำนวนผู้ได้น้อย แต่เงินกู้เกือบทั้งหมดก็ถูกนำไปใช้ในกิจการเลี้ยงกุ้งของชุมชนไม่ว่าทางตรงก็ทางอ้อม

อย่างไรก็ตาม ข้อที่น่าสังเกต คือ แม้ว่าจะเลี้ยงกุลาดำจะสร้างรายได้ให้เกษตรกรและประเทศชาติมากก็ตาม เราไม่พบว่าธนาคารพาณิชย์ ให้สินเชื่อ การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งใดๆ เช่นเดียวกับมาตรการด้านข้อมูลข่าวสาร และการส่งเสริมที่เกษตรกรเลี้ยงกุ้งเห็นว่าเป็นประโยชน์กับการเพาะเลี้ยงอย่างจริงจังจากราชการและรัฐไม่เท่าทันและไม่เอื้อข้อมูลต่อเกษตรกรเพื่อการปรับตัวให้สัมพันธ์กับตลาด

เช่นเดียวกับ การที่เกษตรกรหรือนักธุรกิจเลี้ยงกุ้งพยายามสร้างกลไก สร้างระบบสวัสดิการขึ้นมาเอง ทั้งเป็นรูปแบบเชิงบวก เช่น การพยายามค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับอาหารกุ้งของเกษตรกรที่บ้านนี้ร่วมกับบ้านอื่นที่ตำบลเกาะเพชร เพื่อลดต้นทุนด้านอาหารลงและความไม่มั่นใจในคุณค่าของอาหารกุ้ง คนที่นี้มีส่วนร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง การสร้างกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเอง ตลอดจนพยายามเรียกร้องทั้งเป็นแกนนำในการเรียกร้อง และร่วมเป็นคณะกรรมการในชมรมผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำที่ดี ดังนั้น แม้ว่าจะไม่มีเวลาร่วมเมื่อต้องใช้เวลาอย่างเต็มที่กับการเลี้ยงกุ้ง แต่วันนี้ความจำเป็นที่ต้อง “รวมกลุ่มเพื่อการผลิต” และต่อรองกับรัฐ บริษัทต่างๆ พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งที่นี้ไม่พยายามขังตัวตนอยู่เฉพาะที่ขี้นานาอีกต่อไป แต่พยายามสร้างกลไกทางสังคม บนพื้นฐานความเป็นญาติ ความเป็นเพื่อนบ้านย่านเดียวกัน ทำอาชีพเดียว เพื่อเรียกร้อง เสนอแนะ ประชุม ร่วมอภิปรายการพัฒนาอาชีพ

สวัสดิการในระบบปกติมีความเหมาะสมกับมาตรการเพื่อเป็นสวัสดิการขั้นต่ำของรัฐจัดให้สำหรับพลเมือง แต่ก็ไม่อาจจะสัมพันธ์กับการเป็นสวัสดิการของกลุ่มอาชีพที่ผลิตเพื่อการส่งออก ควรมีชุดของระบบสวัสดิการอีกชุดหนึ่ง หรือเป็นโครงการ มาตรการการชุดเดียวกันนโยบายช่วยเหลือกลุ่มทุนที่ส่งออกกลุ่มอื่นๆ กระนั้นก็ดี สวัสดิการที่รัฐจัดให้ตามโครงการตามพระราชดำริ เกี่ยวกับการสร้างโครงการน้ำเค็ม ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพหรือโครงการสร้างพื้นฐานนั้น ดูประหนึ่งว่าเพียงพอกับการเป็นสวัสดิการด้วยการลงทุนจากภาครัฐ แต่เป็นจุดมุ่งหมายรัฐที่จัดให้เป็นการทั่วไป ไม่อาจจะเข้าถึงหรือเกิดประโยชน์ในระยะเริ่มต้นของเกษตรกร สวัสดิการพิเศษที่เป็นในลักษณะ เกี่ยวกับทุนที่ผันแปร การให้โอกาสทางด้านข้อมูล การคุ้มครอง การให้ความรู้ นั้นควรมีแต่ขาดหายไป

บทที่ 3

บทสรุป

ภาพชีวิตหรือวิถีชีวิตของเกษตรกรเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เป็นภาพชีวิตที่ทับซ้อนกันอยู่ระหว่างเงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ อันมีพลัง บทบาทหรือมารยาทของระบบการค้าระหว่างประเทศกำกับอยู่ประการหนึ่ง โดยนัยยะนี้หมายถึง โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่กำกับและมีอิทธิพลต่อกรอบเชิงนโยบายและทิศทางของประเทศไทย เช่นเดียวกับการต้องการบริโภคกุ้ง ในแต่ละช่วงเวลาเป็นเงื่อนไขกำกับฐานะของเขายากไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้พร้อมกันนี้เป็นภาพชีวิตยังถูกเงื่อนไขภายในที่มาจากพฤติกรรมของการค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขของรัฐที่มีความขึ้นขมตัวเลขผลผลิตของอาชีพกุ้งกุลาดำที่ได้สร้างราคาและมูลค่าทางเศรษฐกิจในภาพกว้างๆ แต่ไม่เหมาะสมกับกระบวนการเลี้ยงกุ้ง กล่าวคือ การไม่ได้เน้นที่จะสนับสนุน ช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งรายย่อย แต่คงให้ความสำคัญในเชิงการวางโครงสร้างพื้นฐานการเลี้ยงกุ้งที่เป็นประโยชน์กับบริษัท หรือองค์กร มากกว่าให้ความสำคัญและมีมาตรการที่เน้นประโยชน์แก่เกษตรกรเลี้ยงกุ้งรายย่อย โดยเฉพาะที่ผันตัวเองและครอบครัวจากนาข้าวหรืออาชีพอื่นมาสู่การเลี้ยงกุ้งด้วยภาวะจำยอม บุคคลเหล่านี้จึงเลี้ยงกุ้งไปเรื่อยๆ ตามกระแสของน้ำตื้นน้ำเสีย , ราคากุ้ง , ต้นทุนและคุณภาพอาหารและราคายารักษาโรคกุ้งที่ผันผวน เช่นเดียวกับวัฒนธรรมข้าวที่กำลังถูกวัฒนธรรมกุ้งซึ่งเป็นชุดใหม่ที่เน้นความสัมพันธ์เชิงการค้า พันธสัญญาและค่านิยมแบบการบริโภค ภายใต้ทุนนิยม ภาพชีวิตของเขาจึงสามารถอธิบายด้วยสถานการณ์ของความยากจน ความด้อยโอกาสได้เป็นอย่างดี ในบทสรุปนี้จึงสรุปในเชิงวิเคราะห์ในสองประเด็น คือ นิยามความยากจน ประเด็นหนึ่ง และภาพชีวิตของคนเลี้ยงกุ้ง อีกประเด็นหนึ่ง

นิยามความยากจนคน : กรณีคนเลี้ยงกุ้ง

ความยากจนในความหมายที่อธิบายผ่านปรากฏการณ์ นั้นพบว่ามีหลากหลายในมิติต่างๆ ทั้งสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์ ผู้วิจัยไม่เน้นในความหมายที่หลากหลายเหล่านั้นไปกว่าพยายามจำแนกตามที่มีผู้เคยอธิบายไว้ เป็นต้นว่า 1) ความยากจนแบบขาดแคลน หรือยากจนแบบดักดาน 2) ความยากจนแบบเปรียบเทียบหรือยากจนเชิงสัมพัทธ์ และ 3) ความยากจนแบบเจียบพลัน ความยากจนเหล่านี้จึงเป็นลักษณะการอธิบายในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองและผู้วิจัยยอมรับเป็นกรอบคิดที่ถูกนำมาอธิบายต่อกรณีศึกษาการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

เช่นเดียวกับความยากจนกรณีเลี้ยงกุ้ง ต้องทำความเข้าใจก่อนว่า “ความยากจนในมิติการเปรียบเทียบ” โดยเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆ ในบริบทของธุรกรรมกุ้งกุลาดำของโลก⁶⁴ หากตีความในเชิงเปรียบเทียบ

⁶⁴ ผู้เกี่ยวข้องกับธุรกรรมเลี้ยงกุ้งกุลาดำนั้น ได้แก่ ผู้ผลิต , ผู้ค้าน้ำมัน , ผู้ค้าอาหาร , ผู้ผลิตอาหาร , ผู้ค้ายา , ผู้ผลิตยา , แพทย์ซื้อกุ้ง , พ่อค้าส่งออก , สมาคมแช่แข็งส่งออก , บริษัทนำเข้าของต่างประเทศ , ผู้ค้าส่งในต่างประเทศ , ผู้ค้าปลีกในต่างประเทศ , ผู้บริโภคในต่างๆ ประเทศ ดังนั้นผู้ผลิต จึงเป็นส่วนหนึ่งที่เล็กมากในกระบวนการหรือกลไกเหล่านั้น ที่แต่ละกลไกต่างก็มี

เทียบจากบุคคล,กลุ่มคนในกระบวนการดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบโอกาส ค่าตอบแทน การถูกผลักดันให้รับภาระต่างๆ เช่น ความเสี่ยง นี้พบว่าผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำเป็น*คนจนหรือคนด้อยโอกาสในเชิงเปรียบเทียบ* กล่าวคือ ประการแรก พื้นฐานจากการเป็นเกษตรกรนาข้าว (Rice Farming) และถูกเปลี่ยนแปลงอาชีพมาสู่การทำนากุ้ง (Shrimp Farming) เพราะสภาพบังคับจากน้ำเค็มท่วมนาข้าวและการส่งเสริมโดยรัฐ⁶⁵ หลังจากนั้นภาคเอกชนจะสร้างบรรยากาศกระตุ้น ด้วยการอบรม สร้างกลไกราคาเป็นเงื่อนไขดึงดูด โดยที่พื้นฐานเดิมค่อนข้างยากจนและด้อยโอกาส ซึ่งเป็นธรรมชาติของเกษตรกรนาข้าวของไทยและในพื้นที่นครศรีธรรมราชอยู่แต่เดิมแล้ว ดังนั้น จึงขาดอุปนิสัยในเชิงประกอบการทางธุรกิจ , ประการที่สอง การขาดองค์ความรู้และเทคนิค ประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้ง เช่น เทคนิคการเพาะเลี้ยง ขนาดบ่อ ความเค็มของน้ำ โรคกุ้ง ดังนั้น ความรู้เพื่อการเลี้ยงกุ้งจึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของฝ่ายตลาดของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาจากผลทางธุรกิจมากกว่าความรู้ที่พัฒนาขึ้นด้วยประสบการณ์หรือทักษะของตนเองและเป็นการดำเนินงานของฝ่ายราชการหรือวิชาการ ซึ่งมีความเป็นกลางในการสร้างและใช้องค์ความรู้ , ประการที่สาม ขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับการใช้ยา อาหารกุ้ง ซึ่งยาและอาหารเป็นปัจจัยหรือเป็นวิทยาการทางการผลิตที่สำคัญที่เกษตรกรต้องใช้โดยปฏิเสธไม่ได้ , ประการที่สี่ การขาดข้อมูลและขาดโอกาสในการรับรู้ รับทราบข้อมูลการตลาด หรือไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะการตลาดและช่องทางในการเข้าถึงตลาด ทั้งที่อยู่ในโลกการค้าเสรี ข้อมูลจึงเป็นกลไกสำคัญ ทั้งนี้ข้อมูลที่สำคัญเหล่านั้น คือ ข้อมูลจำนวนการซื้อขายในตลาดกลางในแต่ละวัน , ใด้ดำหรือสต็อกกุ้งในแต่ห้องเย็น และการนำเข้ากุ้งจากประเทศเพื่อนบ้าน , ประการที่ห้า ตลาดรับซื้อน้อยเพราะไกลจากแหล่งหรือตลาดการรับซื้อผลผลิต⁶⁶ , ประการที่หก การขาดโอกาสการรู้เกี่ยวกับนโยบายของรัฐ เป็นต้นว่า การประกาศเป็นพื้นที่ห้ามเลี้ยง พื้นที่น้ำจืดเพื่อการเพาะปลูกและพื้นที่น้ำเค็ม รวมถึงด้อยสิทธิในการตัดสินใจ , ประการที่เจ็ด การขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนหรือรับบริการเงินกู้เพื่อลงทุนจากธนาคารหรือสถาบันการเงินเชิงพาณิชย์ , ประการที่แปด การตีหรือให้คุณค่าว่าอาชีพเลี้ยงกุ้งเป็นอาชีพที่มีภาพลักษณ์เชิงลบจากสาธารณะชน เป็นต้นว่า อาชีพที่มีการทำลายนิเวศวิทยา ทำลายนาข้าว ทำลายแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำลายป่าชายเลน และการที่ต่างชาติพยายามตีค่าว่าทำลายเต่าทะเล หรือตีค่าว่าคนเลี้ยงกุ้งที่มีอาชีพข้าราชการว่าเอาเวลาส่วนใหญ่ไปในการทำนากุ้ง ไม่สนใจบริการหรือรับใช้ประชาชน เป็นต้น , ประการที่เก้า เป็นพื้นที่มีปัญหาและประเด็นทางสังคม เป็นต้นว่า การแพร่ระบาดของยาเสพติด การพนันเลี้ยงไก่ชน ค่าครองชีพแพง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบพันธะสัญญา

กระนั้นก็ดี “ความยากจนแบบเฉียบพลัน” ที่มาจากปัจจัยใดๆ แล้วส่งผลให้เกิดความยากจนในทันที ในกรณีศึกษานี้ พบว่า โดยปกติการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ไม่หมดการเข้าสู่แหล่งสินเชื่อในภาคเอกชนประการหนึ่ง แต่ในกระบวนการเลี้ยงกุ้ง มีขั้นตอนต่างๆมากมาย (ดูภาคผนวก) ในแต่ละขั้นตอนจะอยู่ใน

คุณลักษณะ และคุณสมบัติที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

⁶⁵ ชี้อรรถตรงกันทั้งงานวิจัยของณรงค์ บุญสวชัยวิญ.2536 , จีวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2536 , ปิยนุช รัตนจารย์ .2452

⁶⁶ แพร่บื้อหรือตลาดกลางที่อำเภอปากพนังมาตั้งที่นครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ.2542 ก่อนหน้านั้นเกษตรกรต้องไปขายที่มหาวิทยาลัยสมุทรสาคร หรือขายผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือ ที่เรียกว่า “แพร่บื้อกุ้ง”

สภาวะความเสี่ยง โดยเฉพาะเสี่ยงจากอันตรายที่ถึงตายเพราะโรคต่างๆ ที่มีมากและเกษตรกรไม่รู้ กู้ ทำลายกันเอง เช่นเดียวกับ เมื่อกู้รอดสามารถจับขายได้ แต่ความเสี่ยงยังมีอีก นั่นคือ ราคาซื้อขายหรือการตลาดที่ต้องพึ่งพาตลาดโลก พฤติกรรมการบริโภคของต่างประเทศ⁶⁷ ความผันผวนเกี่ยวกับราคา กับต้นทุนที่สูงมากในการเลี้ยงแต่ละครั้ง เหล่านี้ถือว่าส่งผลต่อฐานะของเกษตรกรอย่างแบบเฉียบพลัน ดังนั้น ลักษณะหนี้สินเฉียบพลัน เป็นอาการของความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนของอาชีพนี้ ทั้งนี้จากการที่เป็นเกษตรกรที่มีทุนดำเนินการต่ำ หรือการพัฒนาอาชีพจากการเป็นเกษตรกรนาข้าวรายย่อย มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องกู้ยืมมาลงทุน เช่น ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) หรือเงินลงทุนจากแหล่งอื่นๆ เพื่อผันตนเองมาเป็นผู้เลี้ยงกุ้ง ในช่วงแรกๆ อาจจะประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในช่วงต้นของการเลี้ยงใน พ.ศ.2531 การเลี้ยงกุ้งง่ายเสี่ยงต่อการเป็นโรคน้อย อาหารกุ้งมีคุณภาพ ส่วนในปัจจุบันสภาพการณ์เลี้ยงกุ้งดังกล่าวได้หมดสภาพไปแล้ว การเลี้ยงกุ้งมีความยุ่งยาก ซับซ้อนและเสี่ยงสูง แต่ก็ยังมีการเลี้ยง

“ ลงกุ้ง 180,000 ตัว สามารถให้ผลผลิตประมาณ 5 ตัน หากราคาดีก็มีเงินเก็บเลย หากราคาต่ำก็อยู่ได้ แต่ในปัจจุบันเลี้ยงยาก กุ้งในบ่อเสี่ยงต่อการเป็นโรค ราคาอาหารแพง ราคาขึ้นลงตลอดเวลา เมื่อเปิดกุ้งมักจะได้กุ้งแค่ 500 กิโลกรัม การลงทุนก็ขาดทุนยับเยิน หากขาดทุนประมาณ 3 น้ำ (3 รอบการเลี้ยงกุ้ง) ติดต่อกันก็เจ๊งทันที.....”⁶⁸

ส่งผลต่อการอาชีพนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรรายใหม่⁶⁹ อาจจะส่งผลต่อการขาดทุนเฉียบพลัน และกล่าวโดยรูปธรรมคือการลงทุนในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ 1 รอบ มีโอกาสที่จะเสี่ยงต่อการขาดทุนทันทีหรือเกิดหนี้สิน การเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากจากการลงทุน สูง ราคากุ้งผันผวน เวชภัณฑ์ น้ำมัน และเสี่ยงที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กุ้งตาย และ/หรือราคากุ้งตกต่ำ

ภาพชีวิตของคนเลี้ยงกุ้ง

ภาพชีวิตที่เกษตรกรเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ที่มีลักษณะเด่น โดยสรุปมี 2 ภาพหรือ 2 ระดับ คือระดับชุมชนและระดับบุคคล คือ

ในระดับชุมชนเป็น “ชุมชนที่ทันสมัย พัฒนา แต่ถวิลหาบรรยากาศเก่า” นั่นคือ ความทันสมัยเป็นชีวิตที่สะดวกสบาย อยู่ภายใต้บรรยากาศการซื้อขายอย่างเต็มที่ น้ำดื่ม น้ำบริโภค เครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่ การพัฒนา โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน แม้ว่าจะล้ำช้า ทั้งที่เป็นชุมชนสร้างรายได้ให้กับประเทศแต่ทุกอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ส่วนการถวิลหาบรรยากาศเก่า พบว่า บ้านเนินหนองหงส์ เคยเป็นชุมชนที่อยู่เย็นเป็นสุขหรือเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในวัฒนธรรมข้าว เนื่องจากมีฐานทรัพยากรครบถ้วน ทั้งเงินตรา เพราะมีรายได้จากข้าว และทะเล , ทรัพยากรน้ำท่าดี , ผู้คนสนใจใฝ่ศึกษาเล่าเรียนและธรรมะ บัดนี้

⁶⁷ เพราะกุ้งไม่ใช่สินค้าที่คนไทยบริโภค

⁶⁸ จากการสัมภาษณ์นายจิต ช้อนกลิ่น 25 มีนาคม 2545

⁶⁹ ใน พ.ศ.2541 ราคาสูงขึ้น แต่หลังจากนั้น ราคากุ้งต่ำต่อเนื่อง

บรรยากาศเหล่านั้นหาได้มีไม่ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการผลิตกุ้งกุลาดำเข้ามา “วัฒนธรรมคนเลี้ยงกุ้งเป็นระบบความสัมพันธ์อีกชุดหนึ่งที่แปลกไปจากวัฒนธรรมข้าว” แม้ที่ว่า บุคคลหรือชุมชนเหล่านั้นเคยเป็นชุมชนที่ผ่านวัฒนธรรมกุ้งมาประมาณหนึ่งทศวรรษก็ตาม แต่ก็ยังมีเสียงเรียกขานหาบรรยากาศในอดีต ในลักษณะเสียงของผู้อาวุโสที่ยากเห็นท้องทุ่งสีเขียว พรรณาให้เห็นถึงพริกขู้อ ปลากบ ยังได้ยืนอยู่ตลอดเวลา สอดรับกับวิถีเก่า เช่น การตั้งกลุ่มไก่อชน หรือค่ายไก่อชนบนคันคูนากุ้งกิติ และรวมกลุ่มกันทำการผลิตข้าวซ้อมมือ เมื่อ พ.ศ.2544 ทั้งๆที่ ไม่มีต้นข้าวรวงและลอมข้าวกิติ เหล่านี้ คือ การวิไลหาและพยายามรื้อฟื้นวัฒนธรรมเหล่านั้น หรือเป็นการต่อสู้กันในมิติระหว่างสองวัฒนธรรมที่มีรอยเชื่อมต่อกับบุคคลที่มีสองประสบการณ์ในสองสังคม คือบุคคลร่วมสมัยนาข้าวยังมีชีวิตอยู่จำนวนมากและบุคคลรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตในบริบทนากุ้ง อย่างไรก็ตาม บ้านเนินหนองหงส์ อดีตเป็นชุมชนผลิตข้าวตั้งอยู่ใกล้ทะเล ผ่านเข้าสู่การเป็นชุมชนที่ผลิตกุ้งด้วยการเกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางสังคมอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดปัญหาและการปรับตัวของประชาชนเนินหนองหงส์เพื่อเอาตัวรอดและปรับตัวให้รอดในกระแสการผลิตกุ้งตามทิศทางนโยบายของรัฐบาลไทยและความต้องการของตลาดโลก กุ้งกุลาดำจึงเป็นอาชีพหลักของบ้าน คือ ปัจจุบันมีอาชีพเลี้ยงกุ้ง 100 ครัวเรือน หรือ 72.99 ของครัวเรือนในบ้านหมู่ที่ 4 มีพื้นที่ทำการเกษตรหรือทำนามาก่อนและปัจจุบันน้ำเค็มท่วมหมดแล้ว จำนวน 2,897 ไร่ แต่ที่ดินถูกทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก เพราะไม่สามารถดูน้ำเข้าทำนาได้

กระนั้นกิติ พร้อมกับบรรยากาศอาชีพการเลี้ยงกุ้งนี้ในระดับชุมชนพบว่า มีทั้งปรากฏการณ์หลากหลายมิติ ในที่นี้ปรากฏการณ์เชิงลบหรือประเด็นที่น่าสนใจ พบว่า ยาเสพติดหรือสิ่งเสพติด ระบาดเข้าสู่เนินหนองหงส์เหมือนกับชุมชนบ้านอื่นที่มีนากุ้งทั้ง ยาบ้า กัญชา ผงขาว สำหรับนักธุรกิจหรือคนบ่อกุ้งวัยรุ่นใช้เสพในชนานาอย่างมีความสุข ส่วนใบกระท่อมเป็นสิ่งเสพติดหรือยาขยันของผู้สูงอายุหรือวัยอาวุโส เพราะสภาพสังคมที่เหมาะสมเพราะชีวิตธุรกิจที่มีผู้แปลกหน้า ขับสามารถพบปะกันโดยไม่มีใครสงสัย อาจจะมาจับรถตู้เย็นหรือมาพร้อมอุปกรณ์บ่อกุ้ง ทำให้ยาเสพติดแผ่มางายตาย แถบนี้จึงเป็นจุดที่มีการซื้อขาย แพร่กระจายต่อไปยังอำเภอ จังหวัดอื่น ๆ มาตราแม้ว่าจะเป็นพื้นที่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำแต่สังคมในบ้านเนินหนองหงส์ยังมีความนิยมในนันทนาการพื้นบ้านและพร้อมๆกับบันเทิงรูปแบบใหม่อีกเฟื่องฟู กล่าวคือ นันทนาการพื้นบ้านสำหรับคนอายุมาก ได้แก่ ไก่อชน ซึ่งมีการเลี้ยงกันทุกชนานากุ้งหรือเลี้ยงไก่อชนโดยคอกไก่อตกแดดบนคันบ่อกุ้งเมื่อให้อาหารกุ้งเสร็จแล้ว ทุกคนที่เป็นสมาชิกก็จะพากันไปฝึกซ้อมในค่ายไก่อ และการจะไปชนไก่อตามบ่อนต่างๆ ในเดือนธันวาคม ถึง มีนาคม ส่วนการบันเทิงแบบใหม่เป็นความนิยมของคนหนุ่มสาว ที่ตั้งหรือแหล่งบันเทิงมีอยู่ทั่วไปริมถนนทางหลวงแผ่นดิน ในตัวอำเภอหัวไทรหรือแหล่งบันเทิงในตัวเมืองนครศรีธรรมราช บันเทิงแบบใหม่ คือ การหาความสุขในรูปคาราโอเกะ ร้านอาหาร เพื่อเที่ยวดื่มเหล้า ฟังเพลง และผู้หญิง ปรากฏการณ์นี้จะมีมากหรือขึ้นลงตามราคาของกุ้ง ส่วนปรากฏการณ์เชิงบวกพบว่า บ้านกลับเป็นแหล่งงานของลูกหลานที่เคยย้ายหนีนาหาเมืองให้วนกลับมาบ้าน ดังนั้น การย้ายถิ่นกลับมาบ้านมีมากขึ้น หรือคนหนุ่มสาวย้ายกลับมาหลังวิกฤติเศรษฐกิจ หรือหลังจากสำเร็จการศึกษา หรือหลังจากเคยย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น กลับมาเลี้ยงกุ้งกันมา ทำให้ลักษณะโครงสร้างประชากรของบ้านอยู่ในวัยทำงาน (18-60 ปี) จำนวนมากถึง 352 คน (562 คน) หรือร้อยละ 62.63

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันนี้คนเลี้ยงกุ้งกุลาดำลุ่มน้ำปากพนังในสถานการณ์กว้างโดยทั่วไป และเกษตรกรบ้านเนินหนองหงส์ในสถานการณ์เล็กๆหรือระดับชุมชนหมู่บ้านพบว่า ได้ผ่านขั้นตอนความขัดแย้งทางสังคมแล้วหรือการต่อสู้ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เป้าหมายใหม่ของการต่อสู้ คือระบบหรือโครงสร้างการผลิตเพื่อการค้าที่ต้องสัมพันธ์กับรัฐและตลาดอย่างแยกไม่ออก ทำให้เกษตรกรอาชีพกุ้งกุลาดำได้เปลี่ยนแปลงจากที่เคยสนใจปัญหาภายในชุมชน, วิทยาการการเพาะเลี้ยง ไปสนใจกระบวนการเลี้ยงกุ้งแบบไม่ทำลายระบบนิเวศ ไม่ทำลายแหล่งน้ำธรรมชาติในลำคลองและไม่ทำลายพื้นที่นาข้าว และสนใจเรื่องผลต่างของราคาซื้อขายกุ้ง ที่ขายให้แพรับซื้อกุ้งกับราคาที่ห้องเย็นส่งออกส่ง หรือราคาที่ตลาดผู้บริโภคในสหรัฐอเมริกา กับราคาที่เกษตรกรขายให้กับแพรับซื้อกุ้ง มักตั้งคำถามกับตัวเองและเพื่อนผู้ร่วมอาชีพถึงผลต่างตรงจุดนั้นจะเป็นเท่าไรและควรมีส่วนแบ่งกับผลต่างนั้นหรือไม่ หรือเขาตั้งคำถามกับราคาที่บริษัทส่งออก การผูกขาดการส่งออก แสดงให้เห็นว่าอาชีพนี้กำลังก้าวเปลี่ยนผ่านจากเทคนิควิทยาการไปสู่มิติทางเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยราคา ผลตอบแทนของราคากุ้งที่ควรเป็นและเป็นธรรม เช่นเดียวกับตั้งคำถามต่อรัฐว่า ความจริงใจในการปกป้องกุ้งกุลาดำจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาตีตลาดกุ้งไทยแล้วส่งออกอีกครั้งหนึ่ง ความต่อเนื่องในนโยบายและความจริงใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนโยบาย และควรได้รับสนับสนุนอะไรจากราชการหรือรัฐที่มากกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของการสนับสนุนประชาชนตามปกติ ประเด็นเหล่านี้เริ่มมีการพูดคุย กำลังศึกษา และอภิปรายกันมากขึ้น

ในระดับปัจเจกบุคคล พบว่า ประการที่หนึ่ง ประการแรก เกิดระยะห่างทางสังคมมากขึ้น พ่อแม่กับลูก เพื่อนบ้านกับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์และความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงเปลี่ยนไป เป็นต้นว่า ที่อยู่อาศัยไม่ได้พักที่บ้านหรือเรือนเล็ก ๆ แต่ขนานนาเป็นแหล่งพักพิงของเกษตรกร “ชีวิตที่ขนานนา” เป็นเพียงพักที่มีบทบาทมากกว่าบ้านจริง เพราะการเลี้ยงกุ้งต้องให้ความสำคัญด้วยการเฝ้าดูแลและระมัดระวังตลอดเวลา “ขนานนา” จึงเป็นพื้นที่นอนที่กินหรือครัวและสถานที่รับแขก ต่อรองราคา เจรจาทูรกีกุ้ง ผู้คนไปมาหาสู่ นั่งคุยกันด้วยการต้อนรับแบบใหม่ คือ กาแฟและใบกระท่อม⁷⁰ และกิจกรรมยามว่าง เช่น การเลี้ยงไก่ชน คอกไก่ชน อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อภาพชีวิตของลูกอย่างไม่อาจจะเลี่ยงได้ อนาคตของลูกมีความผันผวนตามกระแสราคากุ้ง โดยเฉพาะในทางการศึกษาและพฤติกรรม อันหมายถึงโอกาสสำเร็จทางการศึกษาและการแสดงออกที่ไม่พึงประสงค์ เพราะพ่อแม่สนใจแต่กุ้งกุลาดำมากกว่าสนใจหรือให้ความสำคัญกับลูก คำพูดของนางสาวแคท ที่พยายามสะท้อนให้ความต้องการของลูก ความหวังว่าเหวเพราะพ่อแม่ต้องให้ความสำคัญกับกุ้ง เป็นวัฒนธรรมกุ้งที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ระว่างสมาชิกในครอบครัว

ลูกๆ เรียนไม่จบ เพราะไม่มีพ่อ แม่ เอาใจใส่ดูแล ขาดเงิน เมื่อเกิดปัญหาไม่ทราบจะปรึกษาใคร ลูกหลานต้องรับผิดชอบตัวเองตั้งแต่เด็ก อาศัยอยู่ในบ้านเพียงลำพัง ชีวิตส่วนมากอยู่กับเพื่อนๆ ครอบครัวต่างคนต่างอยู่กันคนละทิศ ละทาง พ่อ – แม่ อยู่เกาะเพชร..... โอกาสที่ได้มาเจอกัน

⁷⁰ ทางราชการถือว่าเป็นสิ่งเสพติดชนิดหนึ่ง แต่ในความรู้สึกและความเป็นจริงของชาวบ้าน ถือว่าเป็นยาขยัน และมีขาย มีให้กินแทนหมากพลูในอดีต

มีน้อย เป็นเด็กที่ค่อนข้างมีปัญหา ตามเพื่อน สุนัขเหียวเตร่ ไม่เชื่อฟังใคร

แม้ว่าจะเป็นพ่อ – แม่ของตนเอง⁷¹

อย่างไรก็ตาม อนาคตของลูกในธุรกิจคนเลี้ยงกุ้งและเจ้าของบ่อกุ้งมิได้หมายความว่า จะเป็นภาพชีวิตเชิงลบ หรือประสบความล้มเหลว แต่ในหลายครัวเรือนพบว่า โอกาสของลูกมีมากขึ้นหรือไม่หมดโอกาส สามารถสำเร็จการศึกษา และมีโอกาสเลือกสถานศึกษาที่มีมากขึ้น

ประการที่สอง **ข้อจำกัดเกี่ยวกับทุนและโอกาสในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ** ทั้งนี้เพราะ เกษตรกรบ้านเนินหนองหงส์ส่วนใหญ่ “ต้องหันมาเลี้ยงกุ้งตามสภาพบังคับ” การเลี้ยงกุ้งในขณะที่เขากำลังอยู่ในอาชีพปลูกข้าวและปลูกพืชหรือพืชผักยกร่องอย่างมีอนาคต เพราะไม่อาจทำนาข้าวและปลูกผักได้อีกต่อไป “เลี้ยงกุ้งเพราะพวกบนเลปล่อยน้ำเค็มลงมา” สภาพการณ์ของอาชีพใหม่นี้เข้ามารวดเร็วทำให้ไม่สามารถปฏิบัติได้ทุกครัวเรือน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ 1) เงินทุนที่นำมาลงทุน ซึ่งนำไปสู่หนี้สินมากมาย เนื่องจากไม่มีเงินเก็บในช่วงทำนาข้าว ขาดแคลนเงินทุนในการขุดบ่อกุ้ง เครื่องสูบน้ำ เครื่องตีน้ำ อาหารกุ้ง ยากุ้ง ค่าจ้างเลี้ยง ค่าจ้างปรับสภาพบ่อ ดันซีเลน และค่าจ้างผู้เชี่ยวชาญมาดูแลเป็นครั้งคราว 2) ข้อจำกัดเรื่องที่ดินหรือที่นาจะนำมาทำบ่อกุ้ง ทั้งนี้การทำนากุ้งในช่วงแรกทำได้เฉพาะที่นาที่ตั้งอยู่ติดกับคูน้ำริมถนน รพช. เท่านั้น ที่ดินนาข้าวที่ถูกน้ำท่วมทั้งหมดไม่เหมาะสมไกลจากแหล่งน้ำเค็ม ไกลเส้นทางคมนาคมยากแก่การขนส่งน้ำมัน เครื่องจักรและอาหารกุ้ง ดังนั้นผู้ที่พยายามปรับการผลิตของตนเองจึงต้องเช่าที่ดินเพื่อทำนากุ้ง ไร่ละ 5,000 บาท ต่อปี อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงกุ้งของเกษตรกรเนินหนองหงส์จะประหยัดต้นทุนในการดูน้ำเค็มเข้านากุ้ง เพราะไม่ต้องลงทุนขุดเจาะถนนหรือลงทุนต่อท่อดูน้ำเค็มจากทะเล เพราะการเลี้ยงกุ้งของทุกบ่อหรือทุกรายของเนินหนองหงส์ ดูดเอาน้ำเค็มหรือน้ำเสียจากบ่อกุ้งอื่นที่ถูกปล่อยลงคลองและคูน้ำของหมู่บ้านซึ่งไหลมาตามคูน้ำริมถนน รพช. และคูน้ำถนนสาธารณะ 3) ความรู้ประสบการณ์หรือการเตรียมตัวเตรียมเพื่อการเข้าสู่อาชีพใหม่นี้มีน้อยมาก เกษตรกรทุกรายไม่มีทักษะการเลี้ยงกุ้ง แต่เข้าสู่การเลี้ยงด้วยเข้ารับการอบรม ประชุมจากบริษัท หรือผู้ประกอบการอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์ขายยาและขายผลิตภัณฑ์การเลี้ยงกุ้ง ดังนั้นการเลี้ยงไปด้วยและศึกษาหาความรู้ไปด้วย คือลักษณะของผู้เลี้ยงกุ้ง

ประการที่สาม มีช่องทางการหารายได้หลากหลายกิจกรรม แต่อยู่ในบริบทการเลี้ยงกุ้งเป็นต้นว่า กิจกรรมการรับจ้างเลี้ยงกุ้ง ฝ่าวบ่อกุ้ง คัดแยกกุ้งและจับกุ้ง นับค่าเป็นการฝังตัวเข้าไปในธุรกิจบ่อกุ้งได้ดี ไม่เสี่ยง สามารถสร้างรายได้จากการรับจ้างคัดแยกกุ้งกับแพรับซื้อได้วันละ 180 บาท ส่วนรับจ้างเลี้ยงกุ้งจ้างเดือนละ 5,000 บาท แต่ต้องรับผิดชอบสูงและเครียด เช่นเดียวกันกับการทำธุรกิจต่อเนื่องอื่นๆ ที่ไม่เสี่ยงและไม่มีกำลังทรัพย์ เช่น การให้เช่าที่ดินทำนากุ้ง การเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ การขายอาหาร น้ำมัน เป็นต้น การเข้าสู่อาชีพทำนากุ้ง และธุรกิจที่ต่อเนื่องอื่น ๆ จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพบังคับแต่ก็ให้ผลผลิตและตอบแทนจนเป็นที่พอใจ ทำให้ผู้ที่รวมกลุ่มคัดค้านหรือต่อสูระหว่างการเลี้ยงกุ้งกับการทำลายนาข้าวเมื่อ พ.ศ.2533 – 2535 ต่างก็หยุดเคลื่อนไหวกันหมดและเข้าสู่ทุกคนแล้ว

⁷¹ เก็บความจากการสะท้อนของนางสาวเคทิ. การสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2545

ประการที่สี่ **วิถีชีวิตทางธุรกิจ** ซึ่งต้องเอาจริงเอาจังและให้ความสนใจมากทั้งการทุ่มเทเวลา ดังนั้นในการปฏิบัติต้องเคร่งครัดอย่างมาก ความสำคัญของกุ้งจนมีการเปรียบเทียบในทำนองว่ากุ้งสำคัญกว่าลูกและภรรยา “ถึงเวลากุ้งกินอาหารต้องได้กิน แต่ลูกปล่อยให้หากินเอง” หรือ “เมื่อยอดก็ไม่พริ้ว แต่กุ้งอดไม่ได้ จิบหายแมน” เนื่องจากต้องดูแลไม่ให้เสี่ยงต่อการตายหรืออาการ “หวัลงอย” หรือเป็นโรคที่เรียกว่า “สีแยกไฟแดง”⁷² หากพบก็จะต้องตามหมอหรือให้ยาปฏิชีวนะและปริมาณอาหารที่ต้องเพิ่มลด ในการให้อาหารนั้น กุ้งต้องกินตลอดเวลา ฉะนั้น เวลาการให้อาหารกุ้งก็จะต้องทำอย่างเคร่งครัดมาก⁷³ นอกจากนั้นวิถีชีวิตทางธุรกิจของที่นี่มีบรรยากาศติดคักไปกับผู้คนที่นี่ที่แปลกหน้า ซึ่งเป็นเรื่องปกติเพราะมีทั้งมาติดต่อบริษัท ขยายกุ้ง ขายน้ำมัน ยากุ้ง ช่างซ่อมเครื่องจักรจับกุ้ง ถนนสาธารณะจึงมีรถราวิ่งตลอดวันตลอดคืน เหมือนกับเครื่องเติมน้ำที่ต้องทำหน้าที่ของมันตลอด ในยามกลางคืนที่มีแสงไฟนีออนตามคันนาสว่างไสว ไม่ต่างอะไรกับชุมชนเมืองหรือแหล่งบันเทิงในกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นความสัมพันธ์ได้เปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายแทน ตลอดจนความคิดที่ถูกกำกับด้วยการซื้อขาย นั้นหมายถึง ชีวิตที่มีเงื่อนไขของ “กำไรขาดทุน” กำกับ เมื่อเป็นเช่นนี้ **ค่าครองชีพที่แพง** การซื้อขายสินค้าในชีวิตประจำวันในครัวเรือนทุกชนิด รวมทั้งข้าวสาร น้ำมัน น้ำสำหรับใช้ในครัวเรือนและน้ำสำหรับดื่มขายเป็นรถกระบะดัดแปลงรถละ 250-350 บาท การดำรงชีวิตอยู่แบบพึ่งตนเองได้ค่อยๆ สูญเสียและกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่อาจพึ่งตนเองได้เลยหลังมีกุ้งกุลาดำเข้ามา เกษตรกรต้องซื้อสินค้าทุกอย่างที่ต้องการบริโภค และก็มีสินค้าให้บริโภคอย่างครบครัน เงินสดจึงเป็นเครื่องมือในการซื้อขายมากกว่า การแลกเปลี่ยน

ประการที่ห้า ความยากจนเฉียบพลันและความยากจนสัมพัทธ์ ครอบคลุมไปเกือบทุกคน ทุกครอบครัว หากอยู่ในอาชีพนี้มานานและต่อเนื่อง เพราะเหตุต่างๆ ที่กล่าวแล้ว ความผันผวนเกี่ยวกับราคากุ้งตามความต้องการบริโภคและจำนวนผลผลิตในตลาดโลกและต้นทุนที่สูงขึ้น พร้อมๆ กับความเสี่ยงในด้านโรคกุ้ง กุ้งธรรมชาติ ความยากจนเฉียบพลันจะเข้ามาแผ้วพานอยู่เสมอๆ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงวิถีชีวิตโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ด้านลบและด้านบวก พบว่า ผลของประเด็นที่เป็นผลทางบวกสำหรับบุคคลหรือครัวเรือน การเลี้ยงกุ้งหรืออาชีพใหม่นี้พบว่า บุคคลหรือครัวเรือนต่างๆ มีเงินฝากธนาคารหรือรายได้จากการทำนากุ้งต่างจากการทำนา เช่นเดียวกับบ้านใหม่แบบใหม่ ลักษณะถาวรและสีสันสวยงามขึ้นเต็มไปหมด เช่นเดียวกับชุมชนนี้มีรถยนต์วิ่งกันขวักไขว่ รถกระบะและรถกระบะขับเคลื่อน 4 ล้อ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่คนในยุคใหม่นี้มีได้ พบว่าที่นี่มีเกือบครบถ้วน แม้จะว่ากุ้งกุลาดำ คือแหล่งรายได้ทางเดียว ต่างกับยุคนาข้าวที่มีทั้งรายได้จากขายข้าว ขายมะพร้าว พืชผัก พริกไทย และมีอาหารปลาที่อยู่ในนาข้าว แต่ตรงกันข้ามผลในมิติด้านลบ พบว่าความเสียหายแก่ชีวิต อวัยวะพบอยู่ทั่วไป เนื่องจากอุบัติเหตุมาจากเครื่องยนต์ดีเซลในบ่อกุ้ง ครอบครัวล้มละลาย ส่งผลตามมา คือ การล้มเหลวในการศึกษาของลูกหรือเรียนหนังสือไม่สำเร็จ หรือวิถีชีวิตของลูกและสมาชิกในครอบครัว นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ที่ขาดความยอมรับนับถือระหว่างกัน

⁷² หมายถึง โรคกุ้งที่มีอาการ หวัลงอย สีเหลือง สีแดง

⁷³ ซึ่งมีการให้อาหารวันละ 4 ครั้ง ในช่วงแรก และวันละ 5 ครั้งในช่วง 2 เดือนแรกและยืดในภาคผนวก

เงื่อนไขหรือสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่านี่คือความยากจนของคนเลี้ยงกุ้งกุลาดำ และเป็นลักษณะความยากจนที่พัฒนาจาก**ยากจนแบบดักดาน**ในการผลิตข้าวไปสู่**ความยากจนแบบเฉียบพลัน** ในการผลิตกุ้ง เพราะว่า **หนี้สิน** เป็นปรากฏการณ์หรือสภาวะที่ดำรงอยู่ ผู้วิจัยนำมาอธิบายความยากจน ที่เรียกว่า “มีลักษณะหนี้สินเฉียบพลัน” เป็นอาการของความเสี่ยงสูงหรือความไม่แน่นอนของอาชีพเนื่องจาก ความผันผวนเกี่ยวกับกุ้งราคาต่ำและโรคกุ้ง จากการสำรวจครัวเรือนพบว่าสภาวะหนี้สินของเกษตรกรรังกุ้งบ้านเนินหนองหงส์ 30 ราย พบว่ามีหนี้สูงถึง 3,300,000 บาท โดยมีแหล่งเงินกู้ต่างๆ เช่น ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) 14 ราย ร้อยละ 46.67 รวมจำนวนหนี้ 2,430,000 บาท หรือหรือเงินลงทุนจากแหล่งเอกชนในบ้านแหล่งหนี้เอกชนภายนอกบ้าน 9 ราย หรือร้อยละ 30 รวมจำนวนหนี้ 870,000 บาท ในขณะที่ 7 รายหรือร้อยละ 23.33 รายมีเงินฝากหรือเงินเหลือเก็บไว้ที่ธนาคารจำนวน 440,000 บาท ในปัจจุบันเลี้ยงยาก กุ้งในบ่อเสี่ยงต่อการเป็นโรค ราคาอาหารแพงและขึ้นลงตลอดเวลา หากขาดทุนประมาณ 3 ครั้งของการเลี้ยงติดต่อกัน ส่งผลต่อการเป็นหนี้ฉับพลัน อาจะถึงขั้นล้มละลายได้และจะเป็นปัญหากับเกษตรกรรายใหม่ โดยเฉพาะใน พ.ศ.2541 ราคาสูงขึ้น แต่หลังจากนั้นราคากุ้งต่ำ⁷⁴ หลังการก่อวินาศกรรมจากผู้ก่อการร้ายใช้เครื่องบินโจมตีตึกเวลเทรดเซ็นเตอร์ ที่นิวยอร์ก สหรัฐ-อเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544 ราคากุ้งตกลงทันที ส่งผลต่อการขาดทุนเฉียบพลันสำหรับเกษตรกรรังกุ้ง พร้อมๆ กับโรคกุ้งระบาดอย่างรุนแรงต่อเนื่อง ซึ่งมีปัญหาดต่อการเลี้ยงและราคา เหล่านี้สัมพันธ์กับเป็นหนี้เฉียบพลัน **ความยากจนสัมพัทธ์** หรือ**ยากจนในเชิงเปรียบเทียบ** เกิดกับผู้เลี้ยงกุ้ง เนื่องจาก บุคคลในอาชีพนี้ อยู่ในบรรยากาศการซื้อขาย การใช้จ่ายและเครื่องมือเครื่องใช้ คนเลี้ยงกุ้งอยู่ใน “บรรยากาศของการบริโภค” เป็นผู้ที่ใช้เงินสดเป็นกลไกในการดำรงอยู่ ดังนั้น การกระตุ้นการบริโภคย่อมถูกสนองจากคนในอาชีพนี้ได้ง่าย สุดท้ายความยากจนในเชิงเปรียบเทียบ นั่นคือ **การเปรียบเทียบระหว่างผู้เลี้ยง คนรับจ้างการเลี้ยงกุ้งในพื้นที่กับบุคคลและกลุ่มบุคคลในธุรกิจนี้** ที่มีทั้ง ผู้ส่งออก หรือสมาคมห้องเย็น ตลาดกลาง แพร่ซื้อกุ้ง พ่อค้าขายอาหาร ยากุ้ง ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการ บุคคลทั้งหมดเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้ประโยชน์และความซับซ้อนในการแสวงหาประโยชน์จากกุ้งกุลาดำ หากใช้เกณฑ์ของสัดส่วนการลงทุนสูงและใช้เวลา การทุ่มเทและอุทิศตนเองในกิจการนี้ พบว่า การได้ประโยชน์ของจากธุรกิจรังกุ้งกุลาดำ การได้รับโอกาส การได้รับการดูแลและเอาใจใส่จากรัฐ และความเสี่ยง พบว่าผู้คนเลี้ยงกุ้ง คนรับจ้างเลี้ยงได้รับประโยชน์แท้จริงต่างกัน นั่น คือ **“ได้รับประโยชน์ที่ต่ำ เสี่ยงสูง อนาคตมืดมน”** แต่ต้องการใช้ชีวิตแบบนักบริโภคในระบบทุนนิยมอย่างเต็มที่

สวัสดิการ พบว่าสวัสดิการจากราชการที่พบ มี 2 ประเภท คือ **ประการแรก** สวัสดิการทั่วไปสำหรับพลเมืองไทย พบว่าในพื้นที่บ้านเนินหนองหงส์ มีดังนี้ 1) การกู้เงินยืมเรียนหรือเงินกู้เพื่อการศึกษา , 2) กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร ชื่อองค์กรรังกุ้งบ้านเนินหนองหงส์ เป็นเครือข่ายของสหกรณ์การเกษตรอำเภอหัวไทร มีวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่ม คือ ดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ประกอบด้วยสมาชิก 88 คน หรือคิดเป็น

⁷⁴ โดยที่ในการเลี้ยงกุ้งช่วงแรกๆอาจจะประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในช่วงต้นของการเลี้ยงใน พ.ศ.2531 การเลี้ยงกุ้งง่าย เสี่ยงต่อการเป็นโรคน้อย อาหารกุ้งมีคุณภาพ ราคาดีก็มีเงินเก็บเลย หากราคาต่ำก็อยู่ได้”

ร้อยละ 64.23 ของจำนวนครัวเรือนในบ้าน , 3) กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้าน ได้รับจัดสรรเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2544 โดยมีเกษตรกรเลี้ยงกุ้งไม่สนใจมาก เพราะได้รับให้กู้จำนวนน้อยเพียง 48 รายหรือครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 35.04 โดยนำไปเลี้ยงกุ้ง 46 ราย หรือร้อยละ 95.83 ของจำนวนผู้กู้ ส่วนที่เหลือนำไปใช้ในการค้าขายและช่างซ่อมเครื่องยนตร์ ประการที่สอง สวัสดิการที่ราชการหรือรัฐจัดให้สำหรับอาชีพการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่บ้านนี้หรือบริเวณใกล้เคียง อาจจะเป็นสวัสดิการในเชิงนโยบายและผลการปฏิบัติตามนโยบาย พบว่า โครงการพัฒนาการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในระบบราชการปกติ โดยกรมประมง และการพัฒนาพิเศษ เพื่อการเลี้ยงกุ้งทะเลหรือกุ้งน้ำเค็มในการพัฒนาตามโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องจากราชดำริ พบว่าราชการพยายามสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือการพัฒนากายภาพเกี่ยวกับระบบชลประทานน้ำเค็ม ที่รัฐลงทุนสูงและดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ยิ่งทางราชการนำเอานโยบายการพัฒนาเหล่านั้นไปปฏิบัติตามระบบการพัฒนาพิเศษมากยิ่งขึ้นเท่าไรก็ยิ่งเร่งรัดทางกายภาพมากขึ้นเท่านั้น ประการหนึ่ง และเป็นระบบการพัฒนาที่ยึดเอาการมีส่วนร่วมการตัดสินใจออกไปจากชาวบ้านหรือผู้ที่ได้ประโยชน์มากยิ่งขึ้นเท่านั้น ผลการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือทางกายภาพ เป็นการรองรับการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในอนาคต แต่ปัจจุบันได้รับผลหรือส่งผลต่อเกษตรกรน้อย ทั้งนี้ อาจจะ เป็นเหตุผลเพราะระบบชลประทานน้ำเค็มยังไม่สมบูรณ์ทั้งระบบก็ได้ แต่นโยบายหรือรูปแบบการส่งเสริมอย่างอื่น ยังมีน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทุน ตัวบ่งชี้ คือ แม่น้ำกุ้งกุลาดำจะสร้างรายได้ให้ประเทศชาติจำนวนมากก็ตาม แต่การให้ทุนหรือสินเชื่อเพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งยังน้อยมาก ไม่มีมาตรการใดๆที่ออกมาสนับสนุนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่พบว่าธนาคารพาณิชย์ส่งเสริมสินเชื่อด้านนี้ เช่นเดียวกับมาตรการด้านข้อมูลข่าวสาร และการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ทักษะการเพาะเลี้ยงต่อเกษตรกร

สวัสดิการการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามดูเหมือนเป็นสิ่งที่สัมพันธ์แต่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้ง บทบาทของรัฐอ่อนกับการแสดงออกในบทบาทหรือมาตรการการเลี้ยงกุ้ง พร้อมกับ การที่รัฐมักจะกล่าวอ้างถึงมารยาทของการค้าเสรีหรือค่านึงการไม่สนับสนุน แทรกแซงภายใต้กติกาการค้า ภายใต้กระแสโลกยังผลให้เกษตรกรเลี้ยงกุ้งกุลาดำซึ่งมีศักยภาพน้อยและด้อยความรู้ ไม่มีโอกาสเข้าถึงความรู้และแหล่งข้อมูลต้องล้มลงรายแล้วรายเล่า แล้วในที่สุดเมื่อโครงสร้างพื้นฐานการเลี้ยงกุ้งน้ำเค็มในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเต็มพื้นที่ หรือโครงสร้างกายภาพในบริเวณบ้านเนินหนองหงส์เสร็จเรียบร้อย เมื่อนั้นใครจะเป็นเกษตรกรนากุ้งอาจจะถูกเบียดขับให้เป็นผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้งมากขึ้น ท่ามกลางการเป็นเจ้าของที่ดินที่เสียรายได้พลั้งและโอกาสเข้าถึงทรัพยากรด้อยมากยิ่งขึ้น การส่งเสริมจากรัฐในการเลี้ยงกุ้ง หมายถึงสวัสดิการที่รัฐจะจัดการให้เกิดเป็นพิเศษกับอาชีพ คงไม่จำกัดอยู่เฉพาะโครงสร้างกายภาพ ที่กำลังรอคอยความสมบูรณ์ของโครงการระบบชลประทานน้ำเค็ม แต่ในขณะนี้รัฐควรเริ่มเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านทุนแหล่งทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พัฒนารูปแบบสวัสดิการที่มาจากบุคคลทุกฝ่ายทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมนี้ต้องร่วมกันรับผิดชอบ พร้อมกับระบบสวัสดิการด้วยรูปแบบการให้สินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ให้กับเกษตรกรเพื่อการส่งออกที่มีความเสี่ยงนี้ได้รับเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหนี้สิน การให้ความรู้และทักษะการเพาะเลี้ยงที่เหมาะสมกับบริบทและพื้นที่ การวิจัยหรือการพัฒนารูปแบบการเพาะเลี้ยงที่มีในโครงการพัฒนาฯ น่าจะนำผลการศึกษาออกไปเผยแพร่และปรับใช้ในการเพาะเลี้ยงของเกษตรกรอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้นกว่าสนใจแต่ผลการ

วิจัยและพัฒนาด้วยระบบการควบคุมตัวแปรเพียงอย่างเคร่งครัด ข้อมูลที่จำเป็นเช่น ราคา ตลาด การสต็อก กุ้ง ปริมาณการผลิตและกุ้งออก ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ในขณะที่เกษตรกรเลี้ยงกุ้งต้องลดพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการบริโภค พฤติกรรมการเลี้ยงแบบทำลาย และสร้างระบบสวัสดิการของชุมชน หมู่บ้านในทำนองเดียวกับวัฒนธรรมข้าว โดยการพยายามพึ่งพารัฐให้น้อย จุดเข้มแข็งที่น่าสนใจ คือ บุคลากรในธุรกิจกุ้งหรือเกษตรกรนากุ้งเป็นบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในวัฒนธรรมข้าวมานาน วัฒนธรรมข้าวที่เน้นสวัสดิการที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเป็นกลไกทางสังคมเพื่อการเกื้อกูล แบ่งปัน และอุปถัมภ์ระหว่างกัน น่าจะเป็นพื้นฐานในการสร้างสวัสดิการของสังคมชาวเลี้ยงกุ้งให้มีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน.

บรรณานุกรม

- คณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี , ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีแห่งชาติ และศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. **สรุปรายงานการสัมมนา เรื่อง เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การเลี้ยงกุ้งกุลาดำให้ไปสู่ผลผลิตที่ยั่งยืน**. ณ อาคารเรียนรวม 5 ห้อง 301มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ,วันที่ 7 สิงหาคม 2544
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. **แลได้สี่ทศวรรษ : การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและพัฒนาการทางการเมือง (ในช่วงเวลา 2490-2635)**. รายงานการประชุมวิชาการประจำปีสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2536
- ชมรมผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำลุ่มน้ำปากพนัง . **โครงการเสวนาทางวิชาการ "วิกฤติกุ้งกุลาดำ ทางออกผู้เลี้ยงกุ้งไทยที่ยั่งยืน**. เอกสารแถลงการณ์ ,ใบปลิว ประกอบการเสวนาทางวิชาการ วันที่ 6 ธันวาคม 2544 ณ ห้องประชุม โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
- ณรงค์ บุญสวดยขวัญ. **ความขัดแย้งทางสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น : ศึกษากรณีหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2536
- ณรงค์ บุญสวดยขวัญ. **วิถีชีวิตของประชาชนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เนื่องมาจากการพัฒนาของรัฐ ในระยะแผนพัฒนาที่ 1-8** . รายงานวิจัยในโครงการวิจัยเรื่อง "โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา" . ภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์
- สุริวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ , โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544 **ไทยคอนซัลแตนท์ เอ็นจิเนียริง จำกัด, บริษัท. ข้อเสนอด้านเทคนิคงานศึกษาความเหมาะสมการจัดระบบน้ำเค็มเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล ในพื้นที่น้ำเค็ม . โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ . ข้อเสนอสำหรับกรมประมง. 2545,นครศรีธรรมราช, สำนักงานจังหวัด. บรรยายสรุปจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2544 .**
- นครศรีธรรมราช , จังหวัด, หอการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช. **ทำเทียบเรือประมงนครศรีธรรมราช อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช**. เอกสารแสดงความพร้อมการจัดตั้งตลาดกลางกุ้งกุลาดำ แห่งที่ 2. 2542
- ประมง , กรม. **สรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาประมงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ** . 2542
- ปิยบุษ รัตนอาจารย์ .**การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวนาุ้ง ตำบลชนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชนบท) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พาณิชย์จังหวัดนครศรีธรรมราช , สำนักงาน. **ข้อมูลการตลาดจังหวัดนครศรีธรรมราชประจำปี 2539**. มติชนรายวัน , 20 กันยายน 2544

แบบการขอขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542.

องค์กรเกษตรกรรมทำนาทุ่งบ้านเนินหนองหงส์ ตำบลเกาะเพชร

ประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช , สำนักงาน. รายงานประจำปี 2541.

บุคลากร

นายจิต ช้อนกลิ่น , จากการสัมภาษณ์วันที่ 25 มีนาคม 2545

นายจิราพจน์ จรจันทร์ , จากการสัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2545

นายทวีป ทองธวัช , ประธานชมรมผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช . จากการ
สัมภาษณ์วันที่ 22 มีนาคม 2545

นางสาวแคท (นามสมมุติ) , จากการสัมภาษณ์วันที่ 15 , 22 กุมภาพันธ์ 2545

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

วิธีการเลี้ยงกุ้งแบบของนักธุรกิจ⁷⁵

วิธีการเลี้ยงกุ้ง

- เตรียมบ่อโรยปูนขาว 4 – 5 วัน เพื่อจำกัดเชื้อรา
 - ชักน้ำเข้าบ่อประมาณ 120 เซนติเมตร
 - ลงยาฆ่าเชื้อ 5 ลิตร (ฟิทิซี) ทิ้งไว้ 5 วัน
 - กากข่า (ฆ่าลูกปลาที่มากับน้ำ) 3 กระสอบ ๗ 5 กก. ประมาณ 4-5 วัน
 - ชีไค เพื่อทำลูกไร สำหรับเป็นอาหารกุ้ง
 - ปุ๋ยสูตร 15 – 15 – 15 ทำให้น้ำขุ่น
 - อาหารกุ้ง เบอร์ 1 อายุ 0 – 15 วัน ราคากระสอบละ 325 บาท
 - อาหารกุ้ง เบอร์ 2 อายุ 15– 35 วันราคากระสอบละ 795 บาท
 - อาหารกุ้ง เบอร์ 3 อายุ 35– 60 วันราคากระสอบละ 795 บาท
 - อาหารกุ้ง เบอร์ 4 อายุ 75 วันขึ้นไป ราคากระสอบละ 845 บาท
- * การเลี้ยงกุ้งบางสูตรจะเลี้ยงไม่เหมือนกัน

ช่วงเวลาของคนเลี้ยง

1. เวลาดับเครื่องตีน้ำ
 - ก่อนให้อาหาร 1 ชั่วโมง หลัง ช่วงเดือนแรก
 - ก่อนให้อาหาร ½ ชั่วโมง หลัง ช่วง 2 – 4 เดือน
2. เวลาให้อาหาร
 - 2 มื้อ เช้า – เย็น เวลา 07.00 น, 18.00น. กุ้ง 0 – 7 วัน
 - 4 มื้อ เวลา 07.00 น, 11.00 น. 18.00 น., 23.00 น. กุ้ง 7 – 75 วัน
 - 5 มื้อ เวลา 07.00 น, 11.00 น. 15.00 น, 19.00 น, 20.00 น. กุ้ง 76-120 วัน

* การเลี้ยงกุ้งบางสูตรจะเลี้ยงไม่เหมือนกัน
3. นอกจากนี้ในวันหนึ่งๆ ที่คนเลี้ยงกุ้งต้องปฏิบัติ คือ
 - หลังจากให้อาหารกุ้งแล้วนำน้ำมาเช็ค หากกุ้งเริ่มโตจะนำไปตรวจที่ศูนย์
 - วัดค่า PH ของน้ำ หากค่า PH ปกติจะอยู่ที่ 7.7 – 7.9 ถ้า PH สูงกว่า 8.5⁺ จะเป็นด่างถือว่ามีค่าน้ำทะเลมาก จะส่งผลให้กุ้งไม่สมบูรณ์ กินอาหารไม่ได้ สีนํ้าจะ

⁷⁵ ตามวิธีการเลี้ยงของนายปรีชาชาญ

ชั้นทำให้กุ้งลอกครามไม่ได้ หากค่า PH ต่ำ คือ ต่ำกว่า 6.0 น้ำจะเป็นกรด
แก้ปัญหาโดยการเติมปูนขาว ส่วนค่า PH สูงแก้ปัญหาโดยใช้ยาหรือสารเคมีเพื่อลด
ค่า PH ลง

- การตกไข่แดง ต้องตกเมื่อในบ่อมีไข่แดงหรือฟองน้ำ ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะทำให้ไข่ไม่ได้
คุณภาพตามต้องการ เพราะกุ้งจะติดโรคได้ง่าย ซึ่งไข่แดงตกได้ตลอดเวลา
- การเช็คบ่อ เพื่อดูการกินอาหารของกุ้ง จะเริ่มเช็คบ่อเมื่อกุ้งอายุได้ 11 เดือน เช็คทันที
หลังจากหว่านอาหารกุ้งในอัตรา 1 ช้อนโต๊ะ หรือบางคนใช้ 1 ฝ่ามือ ต่ออาหาร 1
กก. ใช้เวลา 3 ชม ถ้ากุ้งกินหมดก็จะเพิ่มให้ทีละ 1 กก. จนกระทั่งจับกุ้ง แต่เมื่อกุ้ง
มีอายุ 110 วัน ก็จะให้กุ้งกินปลาบดหรือหอยบดละเอียดเพื่อให้กุ้งมีน้ำหนักตัวมาก
ขึ้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการมวิธีเลี้ยงของแต่ละบุคคล
- จำเป็นต้องใช้ยาปฏิชีวนะ เพราะเป็นการแก้ปัญหาโรคหรือป้องกันโรคที่เกี่ยวกับกุ้ง
เช่น จุดแดง จุดขาว จะใช้ยากับอาหารเมื่อกุ้งอายุ 25 วัน ขึ้นไปจนกระทั่งจับ
อาจจะเว้นช่วงบ้างแล้วแต่สูตรของคนเลี้ยง
ช่วงที่เลี้ยงกุ้งได้ 3 เดือน ต้องเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ เพราะบางครั้งมีขโมย

ภาคผนวก 2

ต้นทุนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ⁷⁶

เงื่อนไข ที่มีบ่อและอุปกรณ์พร้อมในเนื้อที่ 4 ไร่

ขั้นตอนในการเลี้ยงกุ้ง

- ① จ้างรถแม็คโครขุดลอกซีเลน ไร่ละ 4,500.- บาท คิดเป็นเงินทั้งหมด
 $4,500 \times 4 = 18,000.-$ บาท .
- ② ตากบ่อให้หน้าดินแห้ง ประมาณ 7 วัน หลังจากนั้น จึงหว่านปูนขาวลงไป
 ใช้ปูนขาวเฉลี่ยไร่ละประมาณ 50 กระสอบ ในราคากระสอบละ 22 บาท
 คิดเป็นเงินไร่ละ 50 กระสอบ $\times$ 22 บาท = 1,100 บาท ลงไปใน
 เนื้อที่บ่อ 4 ไร่ รวมต้นทุนทั้งหมด 1,100 บาท $\times$ 4 ไร่ = 4,400 บาท
 เมื่อหว่านปูนขาวเสร็จแล้ว ทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน จึงดันน้ำเข้าไปในบ่อ ชั่งน้ำไว้
 ประมาณ 3 วัน แล้วจึงปล่อยน้ำทิ้งให้หมดบ่อ เมื่อน้ำในบ่อไหลออกหมดเรียบร้อยแล้ว
 ทิ้งระยะไว้ 1 วัน หลังจากนั้น ก็ดันน้ำเข้าไปในบ่ออีกครั้ง เพื่อเตรียมปล่อยกุ้ง โดย
 ความลึกของน้ำอยู่ที่ระดับ 1 เมตร แล้วลงยาฆ่าเชื้อในอัตรา 1 ขวด ต่อ เนื้อที่บ่อ 2
 ไร่ ราคาขวดละ 1,100 บาท คิดเป็นเงินทั้งหมด $1,100 \times 2 = 2,200$ บาท เมื่อ
 ลงยาฆ่าเชื้อเรียบร้อยแล้ว ก็ดันน้ำทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน สุดท้ายก็ปล่อยลูกกุ้งได้เลย ใน
 อัตรา ไร่ละ 100,000 ตัว ซึ่งราคาตัวละ 12 สตางค์ ในเนื้อที่ 4 ไร่ รวมราคากุ้ง
 ทั้งหมด $400,000 \times 12$ สตางค์ = 48,000 บาท
- ③ เมื่อปล่อยกุ้งลงบ่อไปแล้วประมาณ 1 อาทิตย์ ให้ดูอัตราการรอดชีวิตของลูกกุ้ง ถ้า
 กุ้งรอดชีวิตในอัตราร้อยละ 70 การใช้อาหารเบอร์ 1 ถึงเบอร์ 5 ราคาต้นทุนของอาหารอ
 ยูที่ประมาณ 224,702 บาท ใน รอบ 4 เดือน ใช้เครื่องตีน้ำ 2 ตัว ในเนื้อที่ 4 ไร่
 ใช้น้ำมันเฉลี่ยวันละ 744 บาท ค่าน้ำมันทั้งหมดในรอบ 4 เดือน (4 เดือน = 120 วัน)
 เป็นเงิน 89,280 บาท
- ④ ค่าแรงงานสำหรับคนงานเลี้ยงกุ้งในเนื้อที่ 4 ไร่ จะต้องใช้คนงานดูแลกุ้ง
 จำนวน 2 คน ในอัตราค่าจ้าง เดือนละ 5,500 บาทต่อคน
 ตลอด 4 เดือน คิดเป็นเงินค่าจ้างทั้งหมด 44,000 บาท
- ⑤ จ่ายค่ากระแสไฟฟ้าเดือนละประมาณ 12,000 กว่า บาท ต้องจ่ายค่า
 กระแสไฟฟ้าตลอด 4 เดือน ประมาณ 48,000 กว่าบาท

⁷⁶ ข้อมูลจากการเสนอของนายทวีป ทองธวัช ประธานชมรมผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. 22 มีนาคม

ข้อมูลการลงทุนของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่โซนน้ำเค็ม

ต้นทุนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเนื้อที่บ่อขนาด 4 ไร่ ไม่รวมค่ายารักษาโรคและค่าซ่อมแซมเครื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ และ 2 % ของค่างานเลี้ยงกุ้ง รวมถึงไม่รวมค่าน้ำเค็มที่ต้องซื้อมาจากทะเลอีกต่างหาก รวมเงินที่ต้องลงทุนทั้งหมด 442,582 บาท

ข้อมูลการลงทุนของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่โซนน้ำจืด

ต้องซื้อน้ำเค็มมาใส่บ่อจำนวน 40 คันรถ ในราคาคันละ 500 บาท เป็นเงิน 20,000 บาท เพราะฉะนั้น ในโซนน้ำจืดต้องต้องใช้ทุนในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเพิ่มอีก รวมต้นทุนทั้งหมด 462,582 บาท

สรุปผลการเลี้ยงกุ้ง ไม่มีปัญหาในการเลี้ยงกุ้งแต่อย่างใดตลอด 4 เดือน

ขนาดของกุ้งกุลาดำที่สามารถจับขายได้เฉลี่ย 70 ตัว ต่อ 1 กิโลกรัม ส่วนราคาขายได้นั้นขึ้นอยู่กับสภาวะตลาดเป็นตัวกำหนด กำไร ขาดทุน แต่ถ้าเลี้ยงกุ้ง 400,000 ตัว ในเนื้อที่ 4 ไร่นี้ ระหว่าง 2 เดือน เกิดกุ้งเป็นโรคตาย ต้องประสบกับการขาดทุนอย่างแน่นอน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำด้วยว่า มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำมากน้อยแค่ไหน และที่สำคัญต้องรู้จักในการประหยัดเพื่อลดต้นทุนในการเลี้ยงกุ้งอย่างไร ?

ภาคผนวกที่ 3

สถานภาพคนไทยในตลาดโลก
โดยพิจารณาที่ประเทศที่มีมูลค่าเกินกว่าพันล้านบาท

ตลาดประเทศ	มูลค่า(ล้านบาท)		สัดส่วน(ล้าน)	
	2538	2541	2538	2541
สหรัฐอเมริกา	13,699.4	23,635.0	26.7	35.1
ญี่ปุ่น	19,044.0	12,774.3	37.1	21.7
สิงคโปร์	2,913.1	4,793.1	5.7	8.2
ฮ่องกง	2,578.0	1,369.2	5.0	2.3
ไต้หวัน	2,280.3	2,063.3	4.4	3.5
จีน	1,810.3	4,816.6	3.5	8.2
แคนาดา	1,122.7	2,139.9	2.2	3.6

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศเศรษฐกิจการค้า ,กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์